

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

OLAY YERİ İNCELEME VE KRİMİNALİSTİK PROGRAMI

CEZA YARGILAMASINDA İSNADIN İSPATINDA DELİLLERİN ÖNEMİ

HATİCE YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Sevil ATASOY

İSTANBUL 2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OLAY YERİ İNCELEME VE KRİMİNALİSTİK PROGRAMI

CEZA YARGILAMASINDA İSNADIN İSPATINDA DELİLLERİN

ÖNEMİ

Hatice YILMAZ

174501015

YÜKSEK LİSANS

TEZİ

DANIŞMAN:

Sevil ATASOY

İstanbul – 2019

Gereği için arz olunur.

T.C.
ÜSKÜDAR
ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Bağımlılık ve Adli Bilimler ENSTİTÜSÜ

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 174501015
Öğrenci Adı Soyadı	: Hatice Yılmaz
Anabilim Dalı	: Adli Bilimler
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Devril Atasay
Tezin Başlığı	: Ceza Yargılamasında İsnadın İspatı ve Bilimsel Delillerin Etkisi

Toplantı Tarihi	: 11.04.2019	Saati	: 14:00
-----------------	--------------	-------	---------

Öğrenci Savunmaya	: ☒ Geldi
-------------------	---

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

- Yapılan savunma sınavında adayın tez çalışması başarılı bulunarak **KABUL** edilmesine,
 Yapılan savunma sınavı sonunda tez çalışmasının **DÜZELTİLMESİNE**, düzeltme için adaya ay **EK SÜRE** verilmesine (en fazla 3 ay)
 Yapılan savunma sınavının sonunda tezin **REDDEDİLMESİNE**

OY BİRLİĞİ **OY ÇOKLUĞU**

ile karar verilmiştir.

Savunmada Tezin Başlığı : Değişmedi Değişti

Tezin Yeni Başlığı : Değişmedi *Ceza Yargılamasında İsnadın İspatında Delillerin*

Öğrenci Savunmaya : Gelmedi *Öğreni*

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,

OY BİRLİĞİ İLE REDDEDİLMİŞTİR.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Dr. Öğr. Üy. Zülfiyar Ötkan	<i>[İmza]</i>
Danışman Üye	Prof. Dr. Devril Atasay	<i>[İmza]</i>
Üye	Doç. Dr. Gülşah A.A. Çarukbay	<i>[İmza]</i>
Üye	Dr. Öğr. Üy. Tanıl Başkan	<i>[İmza]</i>
Üye	Dr. Öğr. Üy. Tülay Linal	<i>[İmza]</i>

(Tüm durumlarda jüri üyelerinin tez değerlendirme raporları gerekir.)

Sayı No :

Tarih : 11 / 04 / 2019.

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen ve Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisinin Tez Savunma Sınav Tutanağı ve eklerinin Enstitü Yönetim Kurulunda görüşülmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Not: Bu forma orijinal raporlar (bir nüsha) eklenecektir.

[İmza]
Prof. Dr. Devril Atasay
Anabilim Dalı Başkanı
(Unvanı, Adı Soyadı, İmza)

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖZET/ABSTRACT.....	x
KISALTMALAR.....	xiv

GİRİŞ, ve AMAÇ.....	1
---------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI

I-TARİHSEL BAKIŞ.....	3
1- Suçlunun Cezalandırılması.....	3
2- Sanığın Korunması.....	4
3- Maddi Gerçeğin Araştırılması.....	5
a. İtham Sistemi.....	6
b. Tahkik Sistemi.....	7
c. İşbirliği Sistemi.....	8
II- GÜNÜMÜZDE CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI.....	9
III- CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI VE DELİLLER.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

İSPAT

I- GENEL OLARAK.....	13
II- İSPATIN KONUSU.....	14
1- Genel Olarak İspatın Kapsamı.....	14
2- İspat Kapsamı Dışında Kalan Hususlar.....	16
III- İSPAT YÜKÜ.....	16
IV- İSPATIN NİSPİLİĞİ.....	17
V- İSPAT İLKELERİ.....	18
1- Genel Olarak.....	18
2- Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi.....	18
3- Delillerin Kolektifliği İlkesi.....	19
4- Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi.....	20
5- Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi.....	21
6- Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi.....	22
7- Nemo Tenatur Se Ipsum Accusare İlkesi.....	23
VI- İSPAT SİSTEMLERİ.....	23
1- Kanuni İspat Sistemi.....	24
a. Pozitif Kanuni İspat Teorisi.....	24
b. Negatif Kanuni İspat Teorisi.....	26
2- Katı – Serbest İspat Sistemleri.....	27
3- Doğrudan – Dolaylı İspat Sistemleri.....	29

4- Vicdani İspat Sistemi.....	31
5- Değerlendirme.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DELİL

I- GENEL OLARAK.....	34
II- DELİLLERİN ÖZELLİKLERİ VE İLKELER.....	35
1- İspat Aracı Olarak Delil.....	35
2- İspat Gücü Açısından Delil.....	36
3- Delil Olmaksızın Muhakeme Olmaz Kuralı.....	37
4- Delillerin Özellikleri.....	37
5- Delillerin Serbest Olması.....	39
III- DOĞRUDAN DELİL – DOLAYLI DELİL.....	40
IV- DELİL ÇEŞİTLERİ.....	41
1- Beyan Delilleri.....	41
a. Sanık Beyanı.....	41
i. İfade Alma.....	42
ii. Sorgu.....	45
iii. İkrar.....	48
b. Tanık Beyanı.....	50
2- Belge Delili.....	52
a. Yazılı Belge Delili.....	53

b. Şekil Tespit Eden Belge	53
c. Ses Tespit Eden Belge	53
d. Dijital Delil	54
3- Belirti Delili	56
V- DELİLLERİN ELDE EDİLMESİ	58
1- Genel Olarak	58
2- İfade Alma ve Sorgu Usulü	59
a. Genel Olarak	59
b. Yasak Yöntemler	63
3- Koruma Tedbirleri Kapsamında Delil Elde Edilmesi	64
a. Arama	68
b. Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma	82
c. Elkoyma	83
d. İletişimin Dinlenmesi, Kayda Alınması ve Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi	87
e. Mobil Telefonun Yerinin Tespiti	92
f. İletişimin Tespiti	93
g. Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi	94
h. Teknik Araçlarla İzleme	99
i. Beden Muayenesi	101
j. Moleküler ve Genetik İnceleme	105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADLİ BİLİMLER

I- DELİLLERİN OKUNMASI.....	108
II- ADLİ BİLİMLER.....	108
1- Adli Tıp.....	108
2- Kriminalistik.....	109
3- Adli Toksikoloji.....	109
4- Adli Diş Hekimliği.....	110
5- Adli Balistik.....	110
6- Adli Psikiyatri.....	110
7- Adli Antropoloji.....	111
8- Adli Astronomi ve Adli Meteoroloji.....	112
9- Adli Yangın İncelemeleri.....	112
10- Adli Kimya.....	112
11- Adli Biyoloji.....	113
12- Adli Mühendislik.....	113
13- Adli Palinoloji.....	114
14- Adli Entomoloji.....	114
15- Adli Jeoloji.....	115
16- Adli Bilişim.....	115
17- Adli Farmakoloji.....	116

III- GENEL DEĞERLENDİRME	116
--------------------------------	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

I- DELİLLERİN ORTAYA KONULMASI	117
1- Delillerin Ortaya Konulması	117
2- Ortaya Konulması İstenilen Delilin Reddi	118
3- Doğrudan Soru Yöneltilme	120
II- DELİLLERİN TARTIŞILMASI	121
III- DELİLLERİ TAKDİR YETKİSİ	123
1- Genel Olarak	123
2- Delil Yasakları	125
a. Kavram	125
b. Mutlak – Nispi Hukuka Aykırı Delil Ayrımı	127
c. Delil Yasaklarının İşlevi	129
d. Hukuka Aykırı Delillerin İspat Değeri	130
e. Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi	131
f. Özel Kişiler Tarafından Elde Edilen Hukuka Aykırı Deliller	132
g. AİHM Değerlendirmesi	134
h. İç Hukukumuzdaki Durum	136
VI- DURUŞMA TUTANAĞI	138
V- BİLİRKİŞİ	140

VI- KEŞİF143

TARTIŞMA ve SONUÇ.....146

KAYNAKÇA.....153

ÖZGEÇMİŞ.....161

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**CEZA YARGILAMASINDA İSNADIN İSPATINDA DELİLLERİN ÖNEMİ**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

....../....../.....

Hatice YILMAZ

İmza

TEŞEKKÜR

Hem avukatlık mesleğini icra etmek hem de yüksek lisans eğitimini tamamlamak benim için oldukça zor bir süreç olmuştur. Bu çalışmanın tamamlanmasında birçok kişinin katkısı bulunmakla beraber, en başta saygıdeğer Prof. Dr. Sevil Atasoy hocamıza yardımlarından ötürü çok teşekkür etmek isterim.

Avukatlık ofisimde benim tezimi yazmamda vakit ayırabilmem için; üstün performans göstererek çalışan dostlarım, Av. Halil İbrahim RESİN, Av. Ömer Faruk GÜLER, Av. Bilal AKTAŐ, Av. Mahir DOĞRUL, Av. Hami BİLGI, Av. Batuhan BAŐDALAN, Av. Selma KIRICI ile emektar dostlarım Emine ŞAHİN ve Hasan Oğuz TURGUT'a teŐekkürü borç bilirim.

Bunca iş yükünün altında çalıŐırken; benimle birlikte geçirecekleri zamandan feragat eden ve beni her zaman anlayıŐla karŐılayan biricik evlatlarım İlayda ve Bedirhan'a da anlayıŐlarından ötürü her zaman minnettar kalacağım.

Av. Hatice YILMAZ

İstanbul, 2019

ÖZET

YILMAZ Hatice, Yüksek Lisans, İstanbul, 2019

CEZA YARGILAMASINDA İSNADIN İSPATINDA DELİLLERİN ÖNEMİ

Hukuki anlamda suç, bir toplumdaki hukuki kurumlar tarafından ceza veya güvenlik tedbiri yaptırımına bağlanmış fiildir. Suçu gerçekleştiren kişiye suçlu denir. Suçun tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca devletler, toplum dinamiklerinin gerektirdiği şekilde failleri yargılamışlar. Suç sayılan eylemin, yargılanan fail tarafından işlendiği sonucuna varıldığı takdirde suçlu çeşitli şekillerde yaptırıma tabi tutulmuştur. Suç işlemediği sonucuna varıldı ise beraat etmiştir. Suçun zanlı tarafından işlenip işlenmediği noktasında ise ispat sorunu devreye girer. Yani zanlı masum olduğunu kendisi mi kanıtlayacak yada suç işlediğini iddia eden taraf mı ispata zorlanacaktır? Roma Hukuku'nda, bizim hukuk sisteminde olduğu gibi iddiacı taraf iddiasını ispatlamak zorundadır. Ortaçağ Avrupa'sında ise zanlı masum olduğunu kanıtlamak zorundaydı. Ceza yargılaması hukukunun fonksiyonu, ceza normları tarafından suç sayılan ve karşılığında failine ceza tatbikini gösteren fiillerin icra edilip edilmediğini, eğer icra edilmişse kimin tarafından işlendiğini tespit etmektir. Esasen maddi gerçeği araştırmak hedeftir. Bu hedefe ulaşabilmek için, suç olarak gösterilen fiillerin kim tarafından işlendiğinin kanıtlanması gerekir. Cezalandırma için takip yetkisine sahip olan otorite, kim tarafından suçun işlendiğine keyfi şekilde karar verme yetkisine sahip olmayıp, bunun ispatını hukuka uygun şekilde yapmak zorundadır. Maddi gerçeklik ise nispidir. Taraflar doğal olarak mahkemeyi etkileme yoluna gidecek, yargı makamı ise delilleri inceleyerek gerçeği bulma yoluna gidecektir. Türk Ceza Yargılamasında Ceza Muhakemesi Kanunu'nda hâkimin takdir yetkisini düzenleyen 217/2'nci maddesi “Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir” şeklinde düzenlenmiştir. Ceza muhakemesi sırasında ispat edilecek olayın muhakemeden önce gerçekleşmiş olması, olayların ortaya çıkış zamanı ve şartlarının önceden bilinmemesi gibi nedenlerle ceza muhakemesinde “delil serbestisi” ilkesinin benimsendiğini belirtmektedir.

Maddi gerçeğe ulaşmada her türlü unsur yargılamada kullanılmayacak, insanın insan olması sebebiyle sahip olduğu değerler de göz önünde bulundurulacaktır. Ancak bu şekilde yapılan bir yargılama ile sanığa atılı suç ispatlanmış olabilecektir. Yapılan bu çalışmada; Ceza Muhakemesi'nin amacı, tarihsel gelişimi, deliller, delillerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi hususları irdelenmiş bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İspat, Hukuka Aykırı Delillerin İspat Sorunu, Masumiyet Karinesi, Deliller, Hukuka Aykırı Delil, İspat Yükü, Ceza, Ceza muhakemesi

ABSTRACT

YILMAZ Hatice, Yüksek Lisans, İstanbul, 2019

IMPORTANCE OF EVIDENCES IN PROOF OF ACCUSATION IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

In the legal sense a crime, criminal or legal enforcement of security measures by the institutions of a society, which is linked to the verb. The person who performs the crime is called a criminal. The history of crime is as old as the history of humanity. Throughout history, governments, society as required by the dynamics of the criminal action was committed by perpetrators judged and we conclude that on the trial of the perpetrator, if guilty, are subject to sanctions in various ways. If it is concluded he did not commit the crime, were acquitted.

The crime is not rendered suspect by the issue of proof comes into play. So the suspect is innocent or prove to himself that will be hard to prove that the party who claims to have committed a crime. In Roman law, put some money in our legal system as it is party has to prove the Claim. In medieval Europe, he had to prove that the suspect is innocent. The function of the Law of Criminal Procedure, criminal and criminal norms by showing the offender in return of actual execution of the application if it has been exercised to determine by whom it is handled. Essentially the goal is to investigate material facts. In order to achieve this goal, it must be proved that a crime was committed by who acts as shown. For punishment to follow authority who has the authority, by whom the crime does not have the authority to decide that arbitrarily, the proof of this must be done in accordance with the law. Truth is relative. Naturally we go ways to influence the court, the parties, the judicial authority, he would go the way of finding the truth by examining the evidence. In criminal proceedings the Turkish Criminal Procedure article 217/2 of the law to regulate the discretion of the judge as the “alleged crime, it can be proven with any evidence obtained in accordance with the law” in the form of are arranged. The judgment of events that have occurred during the

criminal procedure shall be proved before the time of the event and the conditions of the emergence of prior knowledge for reasons such as lack of freedom of evidence in criminal procedure” was adopted that principle asserts. In this article the problem of evaluation of evidence that is required for proof of the allegations that will be discussed.

Therefore, search for truth cannot be executed at all costs. This process should take into consideration the rights that human beings intrinsically have. Our thesis therefore consist of the parts as follows: Purpose of the criminal process and historical evolution of it; definition, gathering and reviewing process of evidences.

Key Words: Proof, In Violation Of The Law Of Evidence: Problem Of Proof, Presumption Of Innocence, Evidence, Prohibition Of Evidence, Burden Of Proof, Punishment, Criminal Process,

KISALTMALAR

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÖAY	Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
AsCK	Askeri Ceza Kanunu
AvK	Avukatlık Kanunu
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CD.	Ceza Dairesi
CGK	Ceza Genel Kurulu
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
dn.	Dipnot
f.	Fıkra
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
JTGYY	Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği
KTK	Karayolları Trafik Kanunu
m.	Madde

PVSK	Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu
s.	Sayfa
S.	Sayı
StV	Alman Ceza Muhakemesi Kanunu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TDN	Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi
TMK	Türk Medeni Kanunu
YGİY	Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YRGT	Yargıtay
vs.	Vesaire
vd.	Ve devamı

GİRİŞ ve AMAÇ

Modern toplumlarda bireyler devlet adı verilen çatı altında birlikte yaşamaktadırlar. Devlet; insanların ihtiyaçlarının artması, bireylerin bu ihtiyaçlara tek başına cevap veremeyecek hale gelmesi, birlikte yaşama zorunluluğunun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Devlet bu ihtiyacı karşılayabilmek, insanların bir arada toplumsal barış içinde yaşayabilmesi için gereken bir takım kurallar ortaya koyar.¹ Bu kurallar içinde kuşkusuz en çok önem arz edenlerden birisi de cezalandırmaya ilişkin kurallardır. Zira suç teşkil eden bir hukuka aykırılık vücut bulduğunda, ivedi bir gerçeğe ulaşılması ve bu şekilde toplumdaki adalet duygusunun korunması, sükûnun sağlanması ülke üzerindeki otoriteye yüklenmiş bir görevdir. Bundan ötürü Devlet Egemenliği'nin en yüksek yansıması ceza yargılamasıdır.²

Bireyin, gerçekleştirdiği takdirde ceza yaptırımına maruz kalacağı fiiller başta TCK olmak üzere çeşitli kanunlarda gösterilmiştir. Bu kanunlarda suç teşkil eden fiil ve bunun icrası sonucunda uygulanacak olan yaptırımlar açıkça belirlenmiştir. Söz konusu bu süreç muhakeme olarak adlandırılmaktadır.

Muhakeme kavramı TDK tarafından “*Bir sorunu çözmek için çıkar yol arama*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkıldığında muhakeme denilen işlemin aslında zihni bir süreci ifade ettiği görülmektedir. Bir ceza yargılaması gündeme geldiğinde doğal olarak ortada bir tez ve anti tez söz konusu olacaktır. Hakim - muhakeme sürecini yöneten esas süje- ise; buradaki çatışmadan bir sonuç elde edecektir.

Ceza mahkemesinde üzerinde durulması gereken esaslı üç nokta vardır³;

- 1- *Bu muhakeme, maddi ceza hukukuna, onun gerçeğe uygun bir şekilde yerine getirilebilmesine yardım eder.*

¹ **PARLAR** Ali, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Bilge Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2017, s.750.

² **KOCAOĞLU** S. Sinan, Müdafii, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s.28.

³ **Özbek** vd., s.42; **ÖZBEK** Veli Özer, **DOĞAN** Koray, **BACAKSIZ** Pınar ve **TEPE** İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2017, s.37.

- 2- *Bu muhakeme, aynı zamanda bireylerin özgürlüğünün korunması için soruşturma makamlarının müdahale hakkını çizer.*
- 3- *Bu muhakeme sonunda verilen kesin hüküm, bozulan hukuki barışın yeniden tesisine olanak yaratmalıdır.*

Ceza Muhakemesi Kanunu da bu süreç boyunca izlenecek olan yolda bir kılavuz görevi görür. Bu yolun başlangıcı suç şüphesinin öğrenilmesi, sonu ise şüphenin yenilmesidir.⁴

Ceza Muhakemesi kolektif bir faaliyet olup, asıl amacı; suç işlendikten sonra failin bulunup adil bir şekilde yargılanması ve bunun sonucunda adil bir cezaya çarptırılmasının sağlanmasıdır.⁵ Bu faaliyet sonucunda, suç ile bozulmuş olan toplumsal barış yeniden sağlanmış olacaktır.

Bununla birlikte temin edilmesi istenen bir diğer amaç da; demokratik hukuk devleti ilkelerinin yerine getirilmesinin sağlanmasıdır.⁶ Bu şekilde devlet erki de sınırlandırılmış olacak ve söz konusu yetkinin kötüye kullanılmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Bu tez çalışmasının amacı; suç şüphesi sonucu, suç isnat edilen kişinin haklarının da korunarak adil bir yargılama yapılabilmesi için özen gösterilmesi gereken hususların neler olduğunun ve maddi delillerin öneminin ortaya çıkarılmasının vurgulanmasıdır. Bu çalışma kapsamında; ceza muhakemesinin amacı, tarihsel gelişimi, delil kavramı, elde edilmesi ve delillerin değerlendirilmesi konuları üzerinde durulmuştur.

⁴ **PARLAR** Ali, **HATİPOĞLU** Muzaffer ve **YÜKSEL** Erol Güngör, Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2008, s.1.

⁵ **YENİSEY** Feridun ve **NUHOĞLU** Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2015, s.59.

⁶ **Yenisey ve Nuhoğlu**, s.59.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI

I-TARİHSEL BAKIŞ

Günümüzde uygulanmakta olan modern ceza yargılaması anlayışı meşakkatli bir süreç sonunda yerine oturmuştur. Mevcut düzene geçilene kadar tarih boyunca bir çok haksızlıklar yaşanmıştır. Zira her ne kadar ceza yargılaması halk arasında bir suçlunun cezalandırılması faaliyeti olarak anlaşılrsa da; bu faaliyet aynı zamanda kanunlara bağlılığını korumuş bir bireyin, masumiyetinin alenileşmesi faaliyeti de olabilecektir. Söz konusu bu bilincin yerleşmesi ile insanoğlu verdiği mücadele sonucunda İnsan Hakkı kavramına ulaşmış ve bunun yansıması olarak ceza yargılamasını da şekillendirmiştir. Tüm bu süreçte ceza yargılaması amaç açısından; suç teşkil eden fiili gerçekleştirenin yaptırımı tabi tutulması, suç şüphesi altındaki kişinin korunması ve maddi hakikatin araştırılması olmak üzere üç safhadan geçmiştir.⁷

1-Suçlunun Cezalandırılması

Amacın, suçlunun cezalandırılması olduğu sürecin ilk kısmında; suç ithamına maruz kalan kişi yargılamanın başından itibaren suçlu sayılıyordu.⁸ Bu dönemlerde muhakeme olarak adlandırılan faaliyet ise sadece bu kişinin cezalandırılmasına yönelikti. İthama maruz kalan bireylerin masum olma ihtimalleri pek kabul görmezdi. Suçlu ve sanık kavramları iç içe geçmiş durumdaydı.⁹

⁷ Yenisey ve Nuhoglu, s.59.

⁸ DÜLGER Murat Volkan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi(Zehirli Ağacın Meyvesi Öğretisi), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s.35.

⁹ YILDIZ Ali Kemal, Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:125126), İstanbul, 2002, s.88.

Ceza muhakemesi bu dönemlerde, toplumda otorite ve düzeni sağlamak maksadıyla kullanılmaktaydı. Merkezde toplumu korumak düşüncesi hakim olduğu için, muhakemenin amacı da sanığın suçluluğunu tespit etmek olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰

Amacın suçluyu cezalandırmak olduğu bu ilk dönemde, yapılan faaliyet de suçluluğun tespitine yönelikti. Bu amaçla suçluluğu gösteren deliller üzerinde ağırlıkla durulmuştur. Yargılamanın konusu delillerden ibaret olduğu için maddi ceza hukuku ve usul hukuku birbirine kenetlenmiş olarak tezahür etmekteydi. Delilin ağırlığı göz önünde bulundurularak cezanın tespit edilmesi, suçun mahiyetine ve ihlal ettiği değer göre göre farklı delillerin belirlenmesi dönem şartlarında tabii karşılanırdı. Bu durum da kanuni delil sistemine işaret etmektedir.

Bu dönemde ikrar olarak adlandırılan itiraf beyanı son derece önem arz ederdi. Hatta kişi tabi tutulduğu eziyete rağmen ikrarda bulunmazsa, ayrıca ceza tatbik edilirdi. Ancak toplu olarak işlenmesi mümkün olan suçlarda, fail tespit edilemezse, yalnızca elebaşlarının yahut şüphe altındaki kişilerin tespit edilip belirli sayılara denk gelenlerin cezalandırılması, eğer bu yeterli görülmezse tüm şüpheliler farklı yaptırımların uygulanması söz konusu olurdu.¹¹

2-Sanığın Korunması

Bu safha 18'inci yüzyılın ikinci yarısında; zamanın getirdiği bir takım hadiseler sonucunda devlet erkinin kötüye kullanılmasının önlenmesini sağlayan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu zaman diliminde hakimler muhakeme sürecine sanığın suçlu olduğu karinesi ile başlamakta ve yargılamayı da ceza vermeye yönelik bir faaliyet olarak değerlendirmektedirler.¹² Bu duruma bir başkaldırı olarak, yargılama boyunca sanığın suçunun sabit olmadığından bahisle masum sayılması gündeme gelmiş ve sanığı suçludan ayıran bir anlayış gelişmiştir.¹³

¹⁰ KARAKEHYA Hakan, Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s.11.

¹¹ Yenisey ve Nuhoğlu, s.60.

¹² Yıldız, s.89.

¹³ Yenisey ve Nuhoğlu, s.60.

Bu ilke ilk olarak 1789 tarihinde yayınlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Beyanname'si'nde, devamında ise birçok uluslararası metinde yer almıştır.

Bununla birlikte bu anlayışın ülkemizde yerleşmesi söz konusu olduğunda bir yazar şu şekilde eleştiride bulunmaktadır; “İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Türkiye de taraf olmasına rağmen, insan hakları ve hürriyetle ilgili normları çok defa uygulanamamaktadır.” Yazara göre bizim toplumumuz bir sonraki safhaya geçememiştir. Hatta bu safhaya geçme ihtiyacı dahi duymamaktadır. Toplumumuz, batıda olduğu gibi temel insan haklarını temel bir gereksinim olarak görememektedir. Bu gerekenimin önemi anlaşıldığı, talep edildiği zaman bizim toplumumuz da bir sonraki aşamaya geçebilecektir.¹⁴

3-Maddi Gerçeğin Araştırılması

Ceza Yargılaması Hukuku, hukukun alt bilim dallarından birisidir. Doğal olarak hukukun amacını, Ceza Muhakemesi Hukuku'nun içinde görmek mümkündür.¹⁵ Yukarıda bahsi geçtiği üzere hukuk, toplumun bir arada barış ve sükun içinde yaşaması için gerekli olan kurallardır. Bu şekilde aynı yaşam alanını paylaşan bireylerin birbirlerine karşı olan sınırları da çizilmiş olacaktır.

Ceza Muhakemesi Hukuku da kendi bünyesinde bu amaçları barındırmakla birlikte, şahsına münhasır bir takım gayeler de içermektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere ikinci safhada sanığın korunması, muhakeme süreci boyunca masum sayılması esas alınmıştır. Burada söz konusu olan sanığın topluma karşı korunmasıdır fakat gözetilmesi gereken menfaat açısından bir dengesizlik vardır. Üçüncü safhada bu aradaki denge kurulmaya çalışılmıştır. Bu hususta değinmek gerekir ki; klasik sistemde “masum sayılma” esas olmasına rağmen, mevcut düzende “suçlu sayılmama”¹⁶ esas olarak kabul edilmiştir.¹⁷

¹⁴ Yenisey ve Nuhoğlu, s.61.

¹⁵ YAYLA Mehmet, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphe, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s27.

¹⁶ Anayasa m.38/4.

¹⁷ Yenisey ve Nuhoğlu, s.62.

Ceza Muhakemesi süreci boyunca sanığın haklarının gözetilmesi gerekmekte, fakat bu durumda muhakemenin mağdur gibi diğer sùjelerinin ihmal edilmemesi de gerekmektedir. Her ne kadar sanığın haklarının gözetilmesi gerekse de; sonuçta ortada topluma verilmiş zarar söz konusu olup, bunun karşılığı olarak da sanığın cezalandırılması menfaati vardır.¹⁸ İki menfaat arasındaki dengenin sağlanması için muhakemenin odak noktasının sanık değil, işlendiği öne sürülen suç olması gerekmektedir. Bu sebeple ceza muhakemesinde mahkemenin öncelikle maddi gerçeği araştırması gerekmektedir. Ceza muhakemesinde hakim tarafların getirdiği delillerle bağılı olmayıp, gerekli gördüğü takdirde bizzat araştırma yapmalıdır.

Bununla birlikte her ne kadar asıl amaç maddi gerçeğe ulaşmak olsa da; ne kadar delil sunulursa sunulsun olayın işlendiği anın tekrar yaşanması mümkün olmadığı için mutlak hakikate ulaşmak mümkün değildir. Ayrıca yargılamaya etki edebilecek pratiklik ve uygulamadan kaynaklı bir takım başka sebepler de söz konusu olabilir. Hakikate mutlaka ulaşamadığı için yargılamanın sürüncemede kalmaması gerekir. Aynı zamanda açık olan her dosya bir iş yüküdür ve haklı olarak bunların da biran önce tamamlanması gerekmektedir. Bu sebeple bir takım sınırlamalar söz konusu olmakla birlikte; bu sınırlamalar dahilinde ceza muhakemesinin asıl amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır. Her ne kadar maddi gerçeğin kusursuz bir şekilde tespit edilmesi mümkün olmasa da; hakim ulaştığı kanaatten yüzde yüz emin olmalıdır.¹⁹ Aksi takdirde şüpheden sanık yararlanır ilkesi gündeme gelecektir.

Maddi gerçeğin araştırılması amacının belirlenmesinde; itham, tahkik ve işbirliği sistemleri göz önüne alınmalıdır. Bu sistemler ceza muhakemesinde derin bir yer edinmekle birlikte, yapılacak olan açıklamalar mümkün olduğunca konu ile sınırlı tutulmaya çalışılacaktır.

a- İtham Sistemi

TDK tarafından itham sözcüğü “*suçlama*” olarak tanımlanmıştır. İtham sistemi bir bakıma mevcut düzende hukuk yargılamalarına benzetilebilir. Bu sistemde iddialar

¹⁸ **Yenisey ve Nuhoglu**, s.62.

¹⁹ **Yıldız**, s.92.

ve deliller iddia makamı tarafından mahkemenin huzuruna getirilmektedir. Kaldı ki bu sistemde iddia makamı suçtan zarar gören kişi olmaktadır. Bu dönemde; suçun toplumu ilgilendirmediği, sadece suçtan zarar göreni ilgilendirdiği şeklinde bir anlayış hakimdir.²⁰ Bunun sonucu olarak; mahkeme önüne gelen deliller ile yetinir ve hükmünü bu delillere göre kurar.²¹ Mahkemenin bu sistemde ayrıca eksik veya gerekli gördüğü hususları tamamlaması veya toplaması gibi bir yetkisi bulunmamakta, son derece pasif kalmaktadır.²²

Bu sistemin tabii sonucu olarak; iddia makamının ihmali veya sorumsuzluğu sonucunda failin cezasız kalması muhtemeldir. Mahkeme yetkilerinin sınırlanması hasebiyle pasif bir konumda kalmaktadır. Mahkemenin sadece delillerin ikamesine yönelik bir takım yetkileri bulunmakta fakat bu da gerçeğin araştırılması hususunda yetersiz kalmaktadır.

b- Tahkik Sistemi

“Kıta Avrupası’nda merkezi devlet yapısının güçlenmesi ve cezalandırma hak ve yetkisinin devlete geçmesiyle itham sisteminin terk edilmesi üzerine ortaya çıkan tahkik sisteminde yargılamanın vücut bulması için yargıcın, resen ya da müştekinin talebi doğrultusunda faaliyetlere başlaması ile gerekmekteydi.”²³ Tahkik sözcüğü TDK tarafından “soruşturma” şeklinde tanımlanmıştır. Bu sistemde, belirtildiği üzere mahkemenin bir uyuşmazlığı çözümlemesi için önüne gelmesini beklemesine gerek yoktur. Herhangi bir talep olmasa da dahi kendisi soruşturma yapabilmektedir. Bu kapsamda kendisi davayı açar, delilleri toplar ve hükmü verir. Hakimde bulunan geniş yetkiler, onun aynı zamanda savcı olarak da nitelenmesine yol açmıştır.²⁴

Bu dönemde kanuni ispat sistemi uygulanmaktaydı, bu şekilde sanığın devletin keyfiyetinden korunması amaçlanmıştı. Bu sistem ile hakimin önceden belirlenmiş olan kurullarla bağlı olup bu şekilde hareket edebilmesi beklenirken, bu durum sanığın obje

²⁰ SOYASLAN Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2016, s.60.

²¹ Yıldız, s.169-170.

²² FEYZİOĞLU Metin, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s.58.

²³ Yıldız, s.170.

²⁴ Yıldız, s.170.

olarak görülmesine, savunma hakkı dahi tanınmaması ve ağır muamelelere tabi tutulmasına yol açmıştır.²⁵

Günümüz hukukunda geçerli olan birçok ilke, bu sistemde yer almamıştır. Mahkumiyet kararının kurulabilmesi için ikrar veya iki geçerli tanık beyanı aranmıştır.²⁶ İkrara bu denli önem verilmesi ise ikrarın elde edilmesi için uygulanacak olan eziyetleri meşrulaştırmıştır. Zira hakimin bu ikrarı alabilmesi için tabi olduğu tek sınır kendi hayal gücüydü.²⁷

Bu sistemde sanık yargılamanın başından itibaren suçlu kabul edilmekteydi. Bu sebeple de uygulanan işlemler ağırlıklı olarak ikrarın alınmasına yönelikti. Maddi gerçeğe ulaşmak namına her yol mübah sayılırdı. Dolayısıyla bugün hakim olan maddi gerçeğe ulaşma amacının, söz konusu sitem ile örtüştüğünü söylemek mümkün değildir.

c- İşbirliği Sistemi

Bu sistem Türk öğretisinde karma sistem olarak adlandırılmaktadır.²⁸ İtham ve tahkik sistemlerinin sentezlenmesi sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. *Bu sistem aydınlanma çağı ve spesifik olarak da Fransız devriminin ardından, Avrupa'da yaygın olan ceza yargılamasına yargıcın resen harekete geçmesi, sözlülük ve alenilik özelliklerinin bulunmaması yerine, davasız hüküm kurulamaz, sözlülük ilkesi, alenilik ilkesi, itham ispat edilene kadar suç şüphesi altındaki kişinin suçu işlediğinin kabul edilmeyeceği, vicdani ispat sistemi gibi muhtelif prensiplerin dahil olması sonucunda oluşmuştur. Ancak bu düzen temelinde tahkik sitemine yaslanıyor olma özelliğini korumuştur.*²⁹

Yukarıda ki açıklamalarda da görüldüğü üzere çağın özellikleri, insan hakları, özgürlük gibi kavramların ortaya çıkması tabii olarak ceza yargılamasına da yansımıştır. Bu doğrultuda ceza yargılamasında sanığın hakları ön plana çıkmış ve hakimlere

²⁵ Feyzioğlu, s.59.

²⁶ Yıldız, s.170.

²⁷ Yıldız, s.170.

²⁸ Yıldız, s.171.

²⁹ Yıldız, s.171.

verilmiş olan acımasız yetkiler sınırlandırılmıştır. Bu sistemde hakim dava konusu olay önüne getirilmeden harekete geçememektedir. Fakat buna karşın bir olay önüne geldiği takdirde resen araştırma yapabilmekte ve olayı aydınlatabilmek için aktif bir tutum sergileyebilecek konuma gelmiştir.

II-GÜNÜMÜZDE CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI

Ceza muhakemesinde asıl amaç maddi gerçeğe ulaşmaktır. Maddi gerçek ise; geçmişte yaşanıp sona eren olayların, temsil vasıtaları ile ortaya konulmuş halidir.³⁰ Belirtildiği üzere ceza muhakemesinin asıl amacı suçun işlenip işlenmediği, ne şekilde işlendiği, suçu işleyen kim olduğunun tespit edilmesidir. Bu faaliyette asıl amaç maddi hakikate ulaşmak olup, bununla birlikte bu amacın mutlak olduğu ileri sürülememektedir.³¹ Bu faaliyet sırasında usul kurallarına riayet edilerek karar verilmelidir. Hukuki düzen ve barış ancak bu şekilde tesis edilebilecektir.³² Zira maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla da olsa feda edilemeyecek nitelikte menfaatler söz konusudur. Bu sebepten ötürü göz önünde tutulması gereken üç husus vardır; maddi gerçeğe ulaşmak, insanın insan olması hasebiyle sahip olduğu değerlerin korunması ve masum insanların ceza yaptırımından korunması.³³ Bu amaçlara ulaşılabilmesi için de yargılamaya ilişkin koyulmuş olan kurallara kesin bir biçimde riayet edilmesi gerekmektedir.³⁴ Özellikle şüpheli/sanığın haklarının gözetilmesi önem arz etmektedir.³⁵

Ceza muhakemesi sürecinde çatışan iki menfaat söz konusudur; toplumun menfaati ve ferdin menfaati.³⁶ Bu durumda doğal olarak tercih toplumdan yana

³⁰ **KARAKEHYA** Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Kitap ve Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2016, s.9.

³¹ **Gedik** Doğan, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphelinin Sanık Lehine Yorumlanması, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2018, s.1; **YILMAZ** Yeşim, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin İspat Değeri(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:347396), İstanbul, 2013, s.8.

³² **YURTCAN** Erdener, CMK Şerhi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s.5.

³³ **TOROSLU** Nevzat ve **FEYZİOĞLU** Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara, 2016, s.6.

³⁴ **YURTCAN** Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, Adalet Yayınevi, 15. Baskı, Ankara, 2018, s.5.

³⁵ **CENTEL** Nur ve **ZAFER** Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 9. Bası, İstanbul, 2012, s.17.

³⁶ **ŞENOL** Cem, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasası(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:391581), İstanbul, 2015, s.5.

kullanılacaktır.³⁷ Bu faaliyet süresince yapılacak olan kısıtlamalarda, ilgili uluslararası metinler yol gösterici olacaktır.³⁸ İHEB m.29/2 “Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur.” Aynı doğrultuda AİHS de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu düzenlemelerin yansımaları iç hukukumuzda da mevcuttur.³⁹

Sonuç olarak Ceza Muhakemesi sürecinde sanığın hakları korunacaktır, fakat bu koruma da mutlak olmayacaktır. Sanığın da menfaatleri uygun düştüğü ölçüde gözetilecek ve bu çerçevede içinde maddi hakikat tespit edilmeye çalışılacaktır. Maddi hakikatin tespiti hususunun “neye mal olursa olsun” şeklinde yapılamayacağı Yargıtay tarafından; “*Ceza yargılamasının temel amacı, daha önce işlenmiş olan eylemle ilgili maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Ancak bu amaç ne pahasına olursa olsun gerçekleştirilemez. Yapılan araştırma ve soruşturma, mutlak ve sınırsız değildir. Bu etkinlik sırasında kişisel ve/veya toplumsal değerlerin korunması zorunludur.*” şeklinde ifade edilmiştir.⁴⁰

III- CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI VE DELİLLER

Yukarıda belirtildiği üzere ceza yargılaması zaman içerisinde ciddi bir şekilde evrim geçirmiştir. Aynı paralellikte ceza yargılamasındaki ispat kurumu da bu değişimden olumlu bir şekilde etkilenmiştir.

Eski dönemlerde yargılama zaten sanığın suçlu olduğunun kabulü ile başlardı. Yapılan işlemler ise yargılamadan ziyade sanığa suçunu ikrar ettirme çabalarından ibaretti. Buna örnek olarak engizisyon mahkemelerinde uygulanan yöntemler dile getirilebilir. Mesela, suçlu olduğu düşünülen kimse boğa şeklindeki metal cismin içine

³⁷ KUNTER Nurullah, YENİSEY Feridun ve NUHOĞLU Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 15. Bası, İstanbul, 2006, s.26.

³⁸ Yenisey ve Nuhoğlu, s.63.

³⁹ AY m.13.

⁴⁰ YRG. 4. CD. 05.10.1984, 1984/7351 E. ve 1984/7693 K.; Zikreden, Yıldız, s.98.

yerleştirilir, daha sonra ise alttan ateş yakılırdı⁴¹. Sanık maruz kaldığı acı karşısında ne kadar çılglık atarsa o kadar suçlu olduğu kabul edilir, çılgılık atmadığı takdirde ise masum olduğu anlaşılır fakat sanık ölmüş olurdu. Görüldüğü üzere uygulanan yöntemler akıl ve mantıkla bağdaşmadığı gibi öne sürülen ithamlarda aynı doğrultuydu. Bir başka örnekte; sanığın cadı olduğu ileri sürüldüğü takdirde, sanık göle atılır eğer boğulursa suyun kişiyi kabul ettiği ve masum olduğu sonucuna ulaşılır, sanık boğulmadığı takdirde ise cadı olduğu tespit edilmiş olup yakılarak öldürülürdü.

Ceza yargılamasında meydana gelen değişikliklerle birlikte ispat hukuku da insancıl bir şekilde gelişmiştir. Sanığın korunmasının kabul edildiği dönemde ise; kanuni ispat sistemi kabul edilmiştir. Bu dönemde hakim sadece kanun uyarınca koyulmuş olan kuralları uygulamakla yükümlü bir memur hükmü görmüştür. Fakat bu durumda dahi kesin kanaate ulaşan hakim, şartlar oluşmadığı için hüküm veremeyecek konuma gelmiştir.⁴² Bu eleştiriler sonucunda da en makul sistem olan vicdani ispat sistemine ulaşılmıştır.

Vicdani ispat sisteminde hangi suçların, hangi delillerle ispatlanabileceği gibi kural söz konusu olmaktan çıkmıştır. Her türlü unsur delil olabilecek, hakim vicdani kanaat getirdiği takdirde bunlara dayanabilecektir. Bu sistemde, eski sistemlerde yargılamada asıl elde edilmeye çalışılan ikrar unsuru dahi kesin delil olmaktan çıkmış, hakimin vicdani kanaatine bırakılmıştır. Fakat bu durumda dahi hakim keyfi bir şekilde karar veremeyecek, akla, mantığa ve hukuka uygun olduğu ölçüde delilleri dikkate alacaktır.⁴³ İleride üzerinde durulacağı üzerinde, delillerde bulunması gereken özellikler göz önüne alınmalıdır.

Bu sistemin bir sonucu olarak hakim, tarafların getirdiği delillerle de bağlı kalmayacaktır. Gerekli gördüğü takdirde resen delil toplama yoluna da başvurmalıdır. Zira mahkemede bir kanaatin oluşması için bu delillere ihtiyaç duyulmaktadır.⁴⁴ Hakim yaptığı tüm araştırmalara rağmen, hala sanığın atılı suçu işlediği hususunda makul bir

⁴¹ <http://www.serenti.org/engizisyon-iskenceleri-ve-olum-cezalari-nasil-uygulanirdi/>. (Son Er. T. 22.01.2019)

⁴² Yıldız, s.100.

⁴³ MERAN Necati, Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi(Telefon Dinleme – SMS – MMS – E-Mail İzleme) - Gizli Soruşturmacı - Teknik Takip, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s.176.

⁴⁴ DİNLER Veysel, Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:240033), Ankara, 2009, s.14.

Őpbe duyuyorsa bu durumda Őpbeden sanık yararlanır ilkesi gündeme gelecektir. Böyle bir yargılama ile hem sanığın menfaatleri hem de toplumun menfaati korunabilir. Yargılama sonucunda verilen ceza/beraat hükmünün kesinleşmesi ile kişiler tekrar tekrar bir yargılama tehdidine maruz kalmayacak ve hukuki güvenlik de sağlanmış olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

İSPAT

I-GENEL OLARAK

İspat TDK tarafından “*Tanııt ve kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma, kanıtlama, tanıtlama, tanııt*” olarak tanımlanmıştır. Ceza Muhakemesi açısından suç teşkil eden bir fiilin gerçekleşmiş olduğu hususunda karar makamlarının inandırılmasına yönelik yapılan faaliyete ispat denir.⁴⁵

Ceza Muhakemesinde, konusu suç teşkil eden, geçmişte yaşanmış ve sona ermiş olan bir olayın hakkında hakikati ve taraflarını tespit etmek ve bu vakianın belirlenmiş kurallar nezdinde durumunu saptamak için yapılan faaliyet ispattır.⁴⁶ Bu tespitin yapılabilmesi için de karar makamlarının, yaşanmış olaydan geriye kalan izleri toplayıp, yapacakları sentez ile olayı aydınlatmaları gerekmektedir. Bu şekilde yürütülecek bir ispat faaliyeti sonucunda maddi gerçeğe ulaşılacaktır.⁴⁷

Suç teşkil eden bir fiilin varlığından ötürü muhakeme sürecinin başlaması için basit nitelikte şüphenin varlığı yeterlidir.⁴⁸ Bunu takiben suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe elde edildiği takdirde, iddianame düzenlenir ve kabulü halinde kovuşturma aşamasına geçilir.⁴⁹ Kovuşturma süreci sonunda bahsi geçen şüphe somut bir vücut bulunduğu takdirde hüküm kurulacaktır.

İspat faaliyeti sırasında kullanılabilir birçok araç gündeme gelebilir. Örneğin; tabanca, parmak izi, DNA kalıntıları, bir otomobile ait lastik izleri, görgü tanıkları, ses/görüntü kaydı gibi birçok unsur söz konusu olabilir, bunları sınırlamak da mümkün değildir. Bu kapsamda fizik, kimya, tıp gibi bilimlerden yararlanılmaya da çalışılacaktır.

⁴⁵ **BİRTEK** Fatih, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.374; **BOZDAĞ** Ahmet ve **SARIUSTA** Kader, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, ss.573-602, Yıl:2017, s.575.

⁴⁶ **KUNTER** Nurullah, Ceza Muhakemesi Hukuku, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1961, S.359.

⁴⁷ **Gedik**, s.3; **Yayla**, s.34-35.

⁴⁸ CMK m.2/1-e.

⁴⁹ CMK m.170/2.

Yargılama makamının tüm unsurları göz önüne alması, mümkün olduğunca karanlık nokta bırakmadan hüküm kurması gerekmektedir.

Ceza Muhakemesinin kendi içinde iki ana inceleme yapması gerekmektedir; hukuki inceleme ve maddi vakıa incelemesi. Hukuki incelemede yapılacak olan işlem; tespit edilmiş olan eylemin normatif düzen içerisindeki yerinin bulunması, ilgili hükümlerin tatbik edilmesidir. Bunun yanında maddi vakıa incelemesinde, fiil unsurunun gerçekleşip gerçekleşmediği, nasıl gerçekleştiği, hangi saiklerle işlendiği, gerçekleştirenin kim olduğu gibi soruların cevabı aranmaktadır.⁵⁰ İspat faaliyeti Ceza Muhakemesinin bu yanına hitap etmektedir.

İspat faaliyeti sürecince sanığın uluslararası metinler ve iç hukuk düzeninde yer alan hakları saklı kalmak kaydıyla her türlü araç kullanılacaktır. Bu kapsamda üzerinde öncelikle durulması gereken hukuka aykırı delil kavramına ileride değinilmiştir.

II-İSPATIN KONUSU

1- Genel Olarak İspatın Kapsamı

Yukarıda belirtildiği üzere Ceza Muhakemesinde çözümlenmesi gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlar hukuki ve maddi vakıa incelemesidir.⁵¹ İspatın konusu ceza yargılamasında fiil ve cezayı dolaysız bir şekilde ilgilendiren olaylar ve bunların tespiti için gerekli olan yan vakılardan oluşur.⁵²

Ceza Yargılaması, suçun işlendiğine dair şüphenin adli makamlara ulaşması ile başlamaktadır. Bu şüphe üzerine Cumhuriyet savcısı, suçun işlenip ilenmediğini tespit etmek amacı ile gerekli araştırmayı yapacak ve delilleri toplayacaktır. Elde edilen veriler Cumhuriyet savcısı tarafından bir muhakemeye tabi tutulacak ve bunun sonucunda suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheye ulaştığı takdirde iddianameyi

⁵⁰ **Toroslu ve Feyzioğlu**, s.171.

⁵¹ **DUYSAK** Merve, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Yasakları(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:339196), Ankara, 2013, s.8; **ÖZTÜRK** Cemal, Türkiye'deki Adli Delil Yönetiminin Kurumsal Yapı ve İşleyişinin Uluslararası Alanla Karşılaştırmalı Analizi(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:389054), İzmir, 2015, s.7.

⁵² **Parlar** vd., s.9.

düzenleyecektir.⁵³ İddianamenin kabulü ile kovuşturma aşamasına geçilmiş olacaktır. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre esas olan, delillerin elde edilmesi işlemlerinin soruşturma aşamasında tamamlanmış olması ve kovuşturma aşamasında tek celsede karar verilmesidir. Fakat maalesef CMK'nın ruhuna aykırı bir şekilde soruşturma eksik yapılmakta ve maddi gerçeğe ulaşmak için mahkeme de araştırma yapmak durumunda kalmaktadır.⁵⁴ Mahkeme araştırma yaparken iddianamede gösterilmiş olan fiille bağlı olacak ve araştırmasını bu kapsamda yapacaktır.

*İspat konusu, faili, fiili veya yaptırımı doğrudan doğruya ilgilendiren bütün şüpheli olaylar ile bunların ispatı bakımından önem taşıyan yardımcı olaylardır.*⁵⁵ Ceza yargılamasının konusu olan olay, geçmişte yaşanıp sona erdiği için olduğu gibi doğrudan bilinebilmesi çoğu zaman mümkün değildir. Fakat bu olayın tespitine yarayan birçok unsur söz konusu olabilecektir. Mahkeme de yargılama sırasında özellikle olayı temsil eden bu olgular üzerinde yoğunlaşmalıdır.

Ceza yargılamasında mahkumiyet için asıl olan failin suçu işlediğinin ispat edilmesidir. Fakat bununla birlikte bu asıl olayı aydınlatmaya yarayan vakıaların ispatı da aynı şekilde önem arz edebilmektedir. Bu unsurların doğrudan yahut dolaylı bir şekilde ispat edilmesi gerekmektedir.

Yukarıda değinildiği üzere ceza yargılamasının konusu geçmişte yaşanıp bitmiş bir olaydır. Bu olaya kusursuz bir şekilde vâkıf olunabilmesi mümkün değildir. Bu sebeple yargılama sırasında boşlukların bulunması elbette doğaldır. Hakim ise bu boşlukları kendi tecrübeleri doğrultusunda akıl yürüterek tamamlamalıdır.⁵⁶ Gerçekliğe yüzde yüz ulaşmak mümkün olmamakla birlikte; hakim vicdanen yüzde yüz emin olduğu takdirde mahkumiyet hükmü kurabilecektir.

⁵³ CMK m.170/2.

⁵⁴ Kunter vd., s.1156.

⁵⁵ Gedik, s.10.

⁵⁶ Gedik, s.12.

2- İspat Kapsamı Dışında Kalan Hususlar

Yargılamada verilecek olan hükmü etkileyebilecek olan her türlü hususun ispatlanması gerekmektedir. Bununla birlikte hukuk yargılamasında olduğu gibi meşhur ve maruf bir vakıa söz konusu olabilir.⁵⁷ Bu durumda hakim bu olgular için ayrıca bir araştırma faaliyetine girmeyecektir. Bununla birlikte CMK'da yer aldığı üzere bu olguların duruşmada tartışılması ve gerekçeli kararda yer alması gerekmektedir.⁵⁸

Daha önceden başka bir yargılamaya konu olmuş ve kesinleşmiş hüküm bulunan olaylar için de ispat söz konusu olmayacaktır. Fakat yerel bir mahkeme, başka bir mahkemenin kararı ile bağlı olmamakla birlikte; yine de bu hususu değerlendirmelidir. Mesela başka bir mahkemede sahteliği tespit edilmiş olan belge için ayrıca yeniden değerlendirme yapılmasına gerek olmayacaktır.⁵⁹

III-İSPAT YÜKÜ

Genel bir hukuk kaidesi olarak müddei iddiasını ispatla mükellef olacaktır.⁶⁰ Ceza yargılaması açısından ise Anayasa'nın 38. maddesinin 4. fıkrasında alan *"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz"* şeklindeki hüküm göz önüne alınmalıdır.

Ceza yargılamasına bakıldığında iddia ve savunma makamları görülmektedir. Fakat ceza muhakemesinde iddiayı ileri süren olarak yer alan savcılığın dahi esas gayesi sanığa ceza verilmesi değildir. Savcılık da sanığın atılı suçu işlemediği kanaatinde ise beraat talep edebilir.⁶¹ Savunma makamı ise tabii olarak savunmada bulunacaktır. Mahkeme ise savunma ve iddia makamlarının beyanlarını göz önüne almakla birlikte ikisiyle de bağlı olmayacaktır. Mahkeme maddi gerçeğe ulaşabilmek için her türlü araştırmayı yapacak, lehe ve aleyhe olan tüm hususları toplayacaktır. Bunun sonucunda

⁵⁷ HMK m.187.

⁵⁸ CMK m.230/1-b.

⁵⁹ **Gedik**, s.15.

⁶⁰ TMK. m.6.

⁶¹ **Duysak**, s.14.

ulaştığı kanaat doğrultusunda hüküm kuracaktır. Doğal olarak hukuk yargılamasında olduğu gibi doğrudan bir ispat yükünden söz edilemeyecektir.⁶²

Yargıtay da bu durumu; Medeni Usul Hukuku'ndan ayrı olan Ceza Yargılaması Hukuku'nda ispat yükü gibi bir sorun yoktur. Sanığa sessiz kalma hakkının bulunduğu bir sistemde, ispat yükünden gündeme gelemeyeceği, şeklinde ifade etmiştir.⁶³

IV-İSPATIN NİSPİLİĞİ

Daha önce de belirtildiği üzere ceza yargılamasının konusu; geçmişte yaşanıp sona ermiş olan ve suç teşkil eden eylemdir. Doğal olarak bu olayın tekrar canlandırılması, cam berraklığında vâkıf olunması mümkün değildir. Mahkeme huzurunda tüm deliller ortaya konulacak, tartışılacak ve bu muhakeme sonucunda, hakimde sanığın suçu işlediği yönünde kanaat oluşursa hüküm kurulacaktır.

Ceza yargılamasında hüküm kurulabilmesi için hakimde oluşan kanaat nispidir. Yani yargılama konusu bir olay hakkında ortaya konulmuş olan deliller bir hakim tarafından ceza verilmesi için yeterli görülürken, başka bir hakim ise şüphenin giderilemediğinden bahisle beraat kararı verebilecektir. Benzer bir yargılamada olay, deliller vs. hususlar benzer nitelikte olmasına rağmen farklı kanaatlerin oluşması mümkündür.

Bu tür sıkıntılara sebebiyet vermemek için alınmış bir takım önlemler söz konusudur;⁶⁴ delillerin huzurda tartışılması, toplu hakim sistemi, derece sistemi, hakimin şahsi bilgisini kullanmasının yasak olması, mahkemenin kararlarının gerekçeli olması, kanun yollarına başvurunun açık olması gibi düzenlemeler mevcuttur.

⁶² Bozdağ ve Sariusta, s.577.

⁶³ YCGK. 22.03.2005, 2004/4-220 E. ve 2005/32 K.; Zikreden, Gedik, s.16.

⁶⁴ Gedik, s.21.

V- İSPAT İLKELERİ

1- Genel Olarak

Ceza Muhakemesinin asıl amacı maddi gerçeğe ulaşmak olmakla birlikte, “ne pahasına olursa olsun” şeklinde bir yaklaşım benimsenmemiştir. Maddi gerçeğe ulaşmaya çalışılırken, insan hak ve özgürlüklerini göz önünde tutarak, hukuk devleti olmanın sorumluluklarının bilincinde olarak bu faaliyet yürütülmelidir.

Ceza Muhakemesinin insan hak ve özgürlüklerine saygılı bir biçimde ilerlemesi için bir takım ilkeler söz konusudur. Bu ilkeler; yukarıda bahsedildiği üzere tarihsel gelişim sonucunda ortaya çıkmıştır. Bir kısmı uluslararası metinlerle ortaya çıkmış daha sonra ise iç hukukumuza da yansımıştır. Yargılama sırasında bu ilkelere riayet edilerek maddi gerçeğe ulaşılması gerekmektedir.

2- Maddi Gerçeğin Re’sen Araştırılması İlkesi

Ceza yargılamasında temel amaç maddi gerçeğe ulaşılmasıdır. Maddi gerçeğe ulaşmaya yardımcı olacak olan ispat araçları yani deliller mahkeme tarafından bizzat araştırılmalıdır. Eski sistemlerde ceza yargılamasının konusu taraflara ait olarak görülmekte ve ispat külfeti de iddiayı ortaya atan kişide bulunmaktaydı. Bu durumda iddiasını ortaya atan kişi iddiasını ispat edebildiği takdirde sanık cezalandırılırdı. Yahut bir kimseye suç isnat edildiği takdirde bu kişi kendisini savunmak zorunda kalırdı ve suçsuzluğunu ispatlayamadığı takdirde cezalandırılırdı.

Gelişen devlet anlayışı ile birlikte artık devletin de kendi koyduğu kuralların ihlal edilmesinden dolayı, yargılamayı sahiplenmesi ortaya çıkmıştır. Bu şekilde yargılama konusunun taraflara ait olduğu anlayışından vazgeçilmiştir. Mevcut düzende; taraflar kendileri de yargılamaya katkı sağlayabileceği gibi aktif bir şekilde yargılamaya katılmasalar dahi devlet maddi gerçeği araştırmaya başlamıştır.

Hakim maddi gerçeği araştırırken –kanuni sınırlamalar saklı kalmak üzere- hiçbir sınırlama ile bağlı olmaksızın hareket edebilmektedir. Kovuşturma aşamasında hakim için söz konusu olan bu husus, soruşturma aşamasında savcılık makamı için de

geçerlidir. Suç işlendiği yönünde şüphe olduğu takdirde savcılık makamı re'sen harekete geçecek ve her türlü araştırmayı yapacaktır. Bu araştırma sonucunda suçun işlendiği yönünde bir kanaate ulaşırsa iddianame düzenleyecek, aksi takdirde kovuşturma yer olmadığına dair karar verecektir.

3- Delillerin Kolektifliği İlkesi

Kolektif sözcüğü TDK tarafından “*birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan*” şeklinde tanımlanmıştır. Ceza yargılaması açısından ise yapılan yargılama faaliyetinin; iddia, savunma ve yargılama makamlarının ortak katılımı ile gerçekleşmesini ifade eder. Anayasa Mahkemesi de bu hususu; ceza yargılamasının amacının hakikate ulaşmak olduğunu, bunun ise ancak kolektif yapılacak, tüm taraflara etkin bir şekilde katılma imkânı verilen faaliyet sonucunda temin edilebileceğini dile getirmiştir.⁶⁵

Kolektiflik ilkesi adil yargılanma hakkının bir sonucudur. Zira yargılama faaliyetine katılması engellenen sanığın yahut mağdurun, yargılama sonucunda verilmiş olan kararı kabullenmesi beklenemez. Bu durum bireylerin devlete olan güvenini sarsacak ve o devletin hukuk devleti olduğunu söylemeyi imkansız hale getirecektir. Kolektiflik ile yargılama sonucu bir nevi tarafların ortak ürünü olacaktır. Ayrıca bilindiği üzere cezalandırmanın amaçlarından birisi de suç işleyerek toplumsal kuralları ihlal eden bireyin, yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlaması ve tekrar topluma kazandırılmasıdır. Bu kapsamda yargılama sırasında mağdurun düşüncelerini, çektiği acıyı vs. hususları öğrenen ve empati yapan fail için ıslah müessesesinin daha etkili olacağı söylenebilir.

Delillerin kolektifliği ilkesi Ceza Muhakemesi Kanunu'nda da yer almıştır; “*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir.*”⁶⁶ Bu kapsamda yargılamaya dahil olmuş olan her türlü, delil huzura getirilmeli, niteliğine göre taraflarca da incelenmeli ve tartışılmalıdır.

⁶⁵ AYM. 19.01.2012, 2011/43 E. ve 2012/10 K.; Zikreden, **Gedik**, s.26-27.

⁶⁶ CMK m.217/1.

4- Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi

Ceza yargılamasında bu ilke uyarınca; hakim, maddi gerçeğe ulaşabilmek için ispat araçları üzerinde vasitasız bir şekilde hâkimiyet kurmalıdır.⁶⁷ Bu şekilde delilleri elinde bulunduran ve bu delilleri temel alıp karar verecek olan organ aynı olacaktır. Bu şekilde verilecek olan hüküm de daha isabetli olacaktır.⁶⁸ Hakim, ispat aracının bir belge olması durumunda onu okuyacak, bir görüntü olması durumunda ona bakacak yahut maddi bir nesne söz konusu olduğunda ise bunu bizzat inceleyecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki; hakimin yapabileceği bu incelemeyi, yargılamanın diğer süjelerinin de yapabilmesi, kolektiflik ilkesinin bir gereğidir.

Delillerin doğrudanlığı ilkesi özellikle tanık, sanık, katılanın dinlenmesi sırasında önem arz edecektir. Zira mahkeme huzurunda beyanda bulunan kişi doğrudan hakim tarafından gözlemlenmeli, beyanlarının doğruluğu hakkında, beyan sırasında gösterdiği biyolojik tepkilere göre –terleme, titreme, kekeleme vs.- bir kanı oluşması gerekmektedir. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nda tanığın dinlenmesi hususunda, bu ehemmiyeti ortaya koyan hüküm de bulunmaktadır; *“Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez.”*⁶⁹

İspat araçları üzerinde doğrudan hakimiyet kurulması ile ilgili Yargıtay şu şekilde karar vermiştir; *“Somut olayda, sanıklar ve müdafilerinin hazır buldukları duruşmada, iddianame ve ekleri ile hazırlıktaki tutanaklar ve dosya içeriği okundu biçimindeki, duruşma tutanaklarına yansıyan soyut ifadelerin, yerel mahkemece hükme esas alınan ölü muayene ve otopsi tutanağının da okunduğu anlamına gelmeyeceği açıktır. Ölü muayene ve otopsi tutanaklarının duruşmada açıkça okunmamasının savunma hakkının kısıtlanması niteliğinde olduğu...”*⁷⁰

⁶⁷ Yurtcan, CMK, s.941.

⁶⁸ ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesinde İspat(Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s.97.

⁶⁹ CMK m.210/1.

⁷⁰ YCGK, 28.06.2011, 2011/1-130 E. ve 2011/149 K.; Zikreden, Gedik, s.31.

Delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesinin iki istisnası bulunmaktadır; *naip hâkimin yaptığı işler* ve *istinabe*. Naip hâkime başvurulması; *bir kurulun ya da heyetin yapması gereken bir ceza muhakemesi işleminin kurulun ya da heyete mensup bir hakim tarafından yapılması* durumunda söz konusu olur.⁷¹ İstinabe ise TDK tarafından “*davanın görülmekte olduğu mahkemeye gönderilmek için başka bir yerde bulunan bir tanığın oradaki mahkeme tarafından ifadesinin alınması*” şeklinde tanımlanmıştır. Fakat bu durum sadece tanığın dinlenmesi ile sınırlı olmamakta, kanunda farklı düzenlemeler de bulunmaktadır.⁷²

Delillerin doğrudan doğruyalığı esas olduğu için, mümkün olduğunca araya vasıta sokulmaması gerekmektedir. Tanık, sanık vs. mümkün olduğunca huzurda dinlenilmelidir. Fakat uygulamada aynı şehirde bulunan tutuklu sanığın dahi ses ve görüntünün iletilmesi suretiyle yargılamaya katıldığı görülmektedir. Bu durum açıkça bu ilkeye aykırılık teşkil etmektedir.

5- Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi

Kanuni ispat sisteminde, önceden belirlenmiş olan fiillerin ancak yine aynı şekilde kanunda belirlenmiş olan delillerle ispat edilebilmesi söz konusudur. Bizim hukuk sistemimizde ise vicdani ispat sistemi geçerlidir ve bunun doğal bir sonucu olarak delil serbestliği söz konusudur.

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi, her türlü unsurun ceza yargılamasında delil olarak yer alabilmesini⁷³ ve bu delillerin yargılama sırasında hakim tarafından serbest bir şekilde değerlendirilmesini ifade etmektedir. Yargıtay da bu hususu bir kararında şu şekilde belirtmiştir; “*Ceza muhakemesinde bir hususun hangi delille ispat olunacağı konusunda sınırlama bulunmayıp, yargılamayı yapan hâkim, hukuka uygun şekilde elde edilen delilleri kullanmak suretiyle, sanığın aleyhine olduğu kadar lehine delilleri de araştırıp değerlendirerek, her türlü şüpheden arınmış bir neticeye ulaşmalıdır. Dolayısıyla yargılamaya konu olayın açıklığa kavuşturulması*

⁷¹ Gedik, s.33.

⁷² Bkz. CMK. m.60, 83, 180, 196 vs..

⁷³ Yurtcan, CMK, s.941.

*ve maddi gerçeğin bulunabilmesi için ispat amacıyla kullanılan her araç delil olarak kabul edilmiştir. Ancak maddi gerçek, her ne pahasına olursa olsun değil, hukuk kuralları içerisinde, şüpheli ve sanığın hakları korunarak araştırılmalıdır.*⁷⁴ Bu kapsamda ikrar dahi hakim için bağlayıcı nitelikte değildir.

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi hakimın sınırsız keyfi bir tutum içinde bulunabileceği anlamına gelmez. Hakim delillerde birtakım özellikler aramak zorunda olmakla birlikte, aynı zamanda hüküm gerekçesinde, hangi delillere dayandığını, hangi delillere itibar etmediğini gerekçesi ile birlikte belirtmek zorundadır.⁷⁵

6- Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Şüpheden sanığın faydalandırılması prensibi ceza yargılamasında evrensel bir ilkedir.⁷⁶ İç hukukumuzda ise temel olarak Anayasa m.38/4'te yer almaktadır.

Söz konusu prensibi, yargılama boyunca ortaya çıkan her türlü tereddütte gündeme gelecektir. Bu kapsamda; fiil unsuru, fail unsuru, nitelikli haller, hukuka aykırılık halleri, kusur halleri ve yaptırıma ilişkin hususlar da göz önünde bulundurulmalıdır.⁷⁷

Daha önce de değinildiği üzere ceza muhakemesinin konusunu oluşturan olayın tüm ayrıntıları ile bilinmesi, tekrar yaşanması mümkün değildir. Bu sebeple maddi gerçeğe ilişkin her zaman bir şüphenin bulunması, yüzde yüz gerçeğin tespit edilememesi tabidir. Bu ilke ile aranmakta olan husus, hakimın vicdanen karar verirken bir şüpheye düşmemesidir. Hakim suça ilişkin tüm unsurlardan emin olmalı ve bu doğrultuda kararını vermelidir. Eğer en ufak bir şüphe dahi söz konusu ise bu durum sanık lehine yorumlanmalıdır.⁷⁸ Bu ilkenin uygulama alanı maddi vakıalar için

⁷⁴ YCGK., 19.12.2017, 2017/291 E. ve 2017/558 K..

⁷⁵ **Yurtcan**, CMK, s.943; **ÖZTUNÇ** Özgün, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:273543), İstanbul, 2010, s.88.

⁷⁶ AİHS. m.6/2.

⁷⁷ **Gedik**, s.40.

⁷⁸ **Yurtcan**, CMK, s.944.

geçerlidir. Hukuk ile ilgili durumlarda şüphe söz konusu olduğunda bu ilke uygulanmayacaktır.⁷⁹

7- Nemo Tenatur Se İpsum Accusare İlkesi

Anayasa m.35, “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.” Şeklinde kaleme alınmıştır. “Nemo Tenatur Se İpsum Accusare İlkesi” evrensel bir ceza hukuku ilkesi olup, yansıması iç hukukta da yer almaktadır.

Bu ilkenin uzantısı olarak “susma hakkı” ve “tanıklıktan çekilme hakkı” da göz önüne alınmalıdır. Mevcut bir yargılamada, sanığın yargılamaya katkı sağlamak gibi yükümlülüğü söz konusu değildir. Bu sebeple bu hakkın kullanımı da sanığın aleyhine yorumlanamayacaktır. Aynı şekilde tanıklıktan çekilme için de bu durum söz konusudur.

VI-İSPAT SİSTEMLERİ

Eski dönemlerde ceza yargılamasının konusu taraflara ait olarak görülür ve muhakeme bu ekseninde şekillenirdi. Akabinde devlet adlı oluşumun güçlenmesi ve suçların karşılığının verilmesi devlete ait bir sorun olarak görülmeye başlanmış, bu rüzgardan muhakeme süreci de etkilenmiştir.⁸⁰ Aynı şekilde yargılamada kullanılan deliller de bu sürece katılmış, önceden uygulanmakta olan olağan dışı delil çeşitleri, delillerin elde edilmesi de sönmüş ve bilimsel metotlar ön plana çıkmaya başlamıştır.

Gelinen noktada vicdani delil sistemi kabul edilmiş ve her türlü unsurun delil olabileceği, geçmişte yaşanmış olayın her türlü araçlarla ispat edilebileceği bir sistem benimsenmiştir. Fakat elbette yargılamada kullanılacak olan bu deliller de; hukuka aykırı olmamak, olayı temsil etmek, akla uygun olmak gibi bir takım sınırlamalara dahil olacaktır.

⁷⁹ Yurtcan, CMK, s.945.

⁸⁰ Yıldız, s.8.

Ceza hakimi yukarıda değinilen ve ileride ayrıntılı olarak anlatılacak olan sınırlamalara bağılı kalmak üzere somut olayı aydınlatmak için her türlü delile başvurabilecektir.

1- Kanuni İspat Sistemi

Kanuni ispat sisteminde, ceza yargılaması sırasında hakimin takdir yetkisi kısıtlanmış durumdaydı. Bu sistemde, kanunlar ile kabul edilebilecek deliller belirlenmiş, hakim ise öngörülen şartların denetimini yapmakla yükümlüydü.⁸¹ Somut bir olayda mevcut deliller eğer kanunda aranan şartları sağlıyorsa, hakim sanığın masum olduğunu düşünse bile hüküm kurmak zorundaydı. Aynı şekilde delillerin kanuna uymadığının tespiti halinde de, hakim suçlu olduğundan emin olsa bile sanığa ceza verememekteydi.

Bu sistemdeki asıl amaç hakimin takdir yetkisinin sınırlanıp keyfiliğın önlenmesidir.⁸² Böylece hakim tipik bir memur gibi işlev görmüştür. Fakat bu sistem de mevcut ihtiyacı karşılayamamış ve vicdani ispat sisteminden bir önceki basamak olarak kalmıştır.

Kanuni ispat sistemi, döneme bağılı olarak gelişim göstermiştir. Kanuni ispat sistemi ile ilgili, “Pozitif Kanuni İspat Sistemi” ve “Negatif Kanuni İspat Sistemi” olarak iki farklı teori ileri sürülmüştür.

a- Pozitif Kanuni İspat Teorisi

“Aydınlanma Dönemi Ceza Muhakemesi öğretisi, 19.yy. başlarına kadar hakim olan ispat sistemini daha sonra verilen adıyla –pozitif kanuni ispat teorisi- olarak açıklıyordu.”⁸³ Bu teörinin uygulanabilmesi için yasal düzenlemeler yapılırken kazuistik bir yöntem izlenmesi gerekmektedir. Bu sistemde hakim hüküm kurabilmek için pozitif ve tam olarak emredilmiş olan kurallara riayet etmeli ve kendi şahsından

⁸¹ Yıldız, s.11.

⁸² Yıldız, s.12.

⁸³ Yıldız, s.126.

uzaklaşmalıydı. Bu durumda mevcut düzenlemeye göre ceza verilebilecek/verilemeyecek sanık hakkında hakim aksi kanaatte olsa dahi başka bir hüküm tesis edemeyecektir.

*“Hukuk güvenliği ve hakimin hükmünün önceden öngörülebilir olması, onun kişisel değerlendirmesinden daha önemli ve öncelikli kabul edildiğinden, sanıkla ilgili karar hakimin keyfi ve kişisel değerlendirmesine bırakılmak istenmiyordu ve hakim kanun koyucunun açıkça düzenlenmiş olan iradesini yerine getirme fonksiyonuna sahip bir organdı.”*⁸⁴ Mevcut dönemdeki anlayışa uygun düşen bu sistemle görüleceği üzere hakimin kısıtlanması, keyfiliğin önlenmesi de temel amaçlardan biriydi. Aynı doğrultuda delillerin değerlendirilmesinde hakimin görevini kötüye kullanabileceği ihtimalinden dolayı, jüri üyelerine tanınan takdir yetkisinin hakimlere tanınmaması da uygun görülmüştü.⁸⁵

Uygulanan bu ispat sistemi ile daha katı bir inceleme yapılması sonucunda maddi gerçeğe daha net bir şekilde ulaşılabileceği kanaati hakimdi. Fakat bu sistem uygulanmaya devam edildikçe eksiklikleri daha bariz ortaya çıkmaya devam ediyordu. Zira meydana gelebilecek her türlü olayın öngörülmesi ve buna göre bir düzenleme yapılması mümkün değildi. Belirli bir delil, farklı davalarda farklı kuvvete sahip olabiliyordu, bu yüzden bunların eşit muamele görmesi de eleştiri konularından birisiydi. Hakimler kendi kanaatlerinin aksine karar vermek zorunda kalıyordu. Bu durumda ortaya çıkan çelişki giderek kabul edilemez hale geliyor ve sisteme yöneltilen eleştiriler artıyordu.

Mevcut düzenlemelere uyularak verilen kararların da kesinliğe ulaştırmadığı kabul edilmeye başlandı. *“Sistem görüntüde değişmeksizin ilk şekliyle devam ediyor görünse de, içten içe bir değişiklik olmaya başlamış ve pozitif ispat kurallarının uygulanmasının yukarıda belirtilenler yanında hakimin takdirine bırakılan kurallarla sınırlanabileceği kabul edilmeye başlanmıştı. Bu daha çok, bir ikrar ya da tanıklığın inanılır olup olmadığı, konusundaki muhakeme açısından önemli sorun için geçerliydi. Böylece ikrarın serbest iradeye dayanması, ciddi olması, olayın ana noktaları içerir ve diğer delillerle uyumlu olması aranmaya başlanmıştır. Ancak burada hakim bu takdiri*

⁸⁴ Yıldız, s.127.

⁸⁵ Yıldız, s.127.

mantıklı bir şekilde kullanmak durumunda değildi. Çünkü olaya ilişkin bilgisi dosyadan oluşturulan rapora dayanıyordu ve adeta çift gözlükle bakmaktaydı.”⁸⁶

Mevcut sisteme karşı ileri sürülen bu eleştiriler sonucunda, bu sistemdeki açıkları kapatma iddiasıyla “Negatif Kanuni İspat” sistemi ortaya çıkmıştır.

b- Negatif Kanuni İspat Teorisi

“Pozitif ispat teorisindeki bu sorunlar, doktrinde eleştirilere neden olmuştur. İtalyan Filangieri, hakimin aksi kanaatine rağmen, sırf kanundaki koşullar yerine geldi diye mahkumiyet hüküm vermek zorunda olmasını çelişkili bularak –kanuni ispat sistemini- yeniden tanımlamaya çalışmış ve daha sonra Feuerbach tarafından verilen isimle –negatif kanuni ispat teorisi- ortaya çıkmıştır.”⁸⁷

Bu açıklama ışığında yapılabilecek olan iki tespit vardır; ilk olarak görüldüğü üzere karşı çıkılan hususlardan bir tanesi yargılama sürecinde hakimin bu kadar saf dışı bırakılmasıdır. İkinci olarak ise değişen zamanla birlikte bu akımın daha insancıl, faili korumaya yönelik bir hal aldığını söyleyebiliriz.

Filangieri’ye göre her ne kadar deliller aranan şartları taşıyor ise de ceza verilebilmesi için yine de hakimin de aynı şekilde, failin suçu işlediğine yönelik bir kanıya sahip olması gerekmektedir. Aynı şekilde delil için aranan şartlar sağlanmadan da hakim hüküm kuramamalıdır.⁸⁸ Burada asıl istenen sonuç, sanığın durumunun hakimin ellerine bırakılmasından ziyade, gerçek araştırılırken ispat kuralları ile hakimin birlikte çalışmasıdır.⁸⁹

Bu dönemde ispat kurallarının faili koruyucu bir hal aldığı söylenebilir. Çünkü yapılmak istenen, koyulacak kurullarla birlikte faile ceza verilebilmesi için kullanılacak delillere asgari şartlar belirlenmesidir. Hakim şartlar oluşsa dahi kendisi vicdani kanaat

⁸⁶ Yıldız, s.127-128.

⁸⁷ Yıldız, s.128.

⁸⁸ Yıldız, s.128.

⁸⁹ Yıldız, s.129.

getirmedikçe ceza vermekle yükümlü tutulmuyordu. Bu dönemde verilebilecek olan hatalı kararlar indirgenmeye çalışılmıştır.⁹⁰

“Negatif kanuni ispat teorisi de kanuni ispat teorisinin zayıflıklarını ortadan kaldıramamıştır. Bu sistemde ispat kuralları asgari ispat koşulunu gösteriyordu ve bu durum dahi aslında mantıki bir çelişkiye neden oluyordu. Zira bir taraftan delillerin ispat gücünün soyut kuralla belirlemenin ve bu şekilde hükmün maddi gereceğe uygunluğunu sağlamanın mümkün ve gerekli olduğu belirtiliyor; diğer taraftan da hakimin kendi kanaatini oluşturmasını isteyerek, soyut kurallarla gerçeğe ulaşmanın mümkün olup olmadığı sorusunu ortaya koyuyordu. Genellikle bu uygulamada, bu ispat sistemi ile öngörülenin tersi gerçekleşiyor ve hakim, sanığın suçu işlediği konusunda kanaate ulaşmasına rağmen kanuni koşullar yerine gelmediği için onu mahkum edemiyordu.”⁹¹

Görüldüğü üzere pozitif ispat sistemine yöneltilen eleştiriler sonucunda negatif ispat sistemi ortaya çıkmıştır. Bu şekilde sistemde meydana gelen yumuşamalar ile vicdani ispat sistemine daha da yaklaşmıştır.

2- Katı-Serbest İspat Sistemleri

“Fransız devriminden sonra Kara Avrupası Hukuk Sistemi’nde vicdani ispat sisteminin kabul edilmesiyle, kanuni ispat sistemi kaldırılmış ve bu durum kural olarak delillerin sınırsızlığını da beraberinde getirmiştir. Zira vicdani ispat sistemi, hem delillerin serbest olmasını, yani hakimin hükmünü belirli delillere dayandırmasını ve belirli suçların belirli delillerle ispat edilmesi zorunluluğunun olmamasını, hem de hakimin duruşmada ortaya konulmuş olan delilleri serbestçe değerlendirebilmesini ifade eder.”⁹²

Bu vicdani ispat sisteminin Fransa’da kabulü, hakimin hiçbir sınırlamaya bağlı kalmaksızın yargılama yapması şeklinde tezahür etmiştir. Buna karşılık diğer Avrupa ülkelerinde ise bu durum kabul edilmekle birlikte hakimin kararını gerekçelendirmesi de

⁹⁰ Yıldız, s.129.

⁹¹ Yıldız, s.129-130.

⁹² Yıldız, s.130.

zorunluluk olarak öngörülmüştür.⁹³ Mantıklı olan bu tutumun arkasında; hakimin her ne kadar vicdanına uygun kanaat vermesi temennisi bulunsa da aynı zamanda, hakimin keyfi karar vermesinin de önlenmesi amacı vardır. Ayrıca, bir karar söz konusu olduğunda bunun gerekçesinin de olması gerektiği kabul edildiğinden, gerekçeye ihtiyaç duymayan jüri sistemi de Almanya’da gündeme gelmiştir. Bu sebeple Almanya’da vicdani delil sistemi ile delillerin serbestçe değerlendirilmesi konuları, jürili yargılamaya geçilip geçilmemesi bağlamında değerlendirilmiştir.⁹⁴

Günümüzde vicdani ispat sisteminin, deliller ve değerlendirilmesi bakımından kabul edildiği şeklindeki Avusturya, Fransa, İtalya gibi ülkelerde görüş birliği ile kabul edilmiştir. Bu görüş zamanla katı-serbest ispat şeklinde ayrılmıştır.⁹⁵

Bu görüş doğrultusunda mahkeme delillerin değerlendirilmesi konusunda serbest olmakla birlikte, delillerin ikamesi için ise katı ispat kuralları geçerli kılınmıştır. Bununla birlikte duruşmada ispat edilmesi gereken hususların dışında kalan konularda, serbest ispat kurallarının uygulama alanı bulacağı kabul edilmektedir.⁹⁶

“Alman öğretisi ispat muhakemesini delillerin ortaya konulması ve bunların değerlendirilmesi açısından ikiye ayırmakta ve delillerin serbestçe değerlendirilmesi kavramını kelime olarak yorumlamak suretiyle, delillerin ortaya konulması açısından serbestlik tanınmayıp, ancak değerlendirme açısından hakimin serbestçe hareket edeceği, vicdani kanaatine göre karar vereceği kabul edilmiştir.”⁹⁷

Mevcut düzende delillerin serbestliği kavramı denilince akla gelen delillerin serbest olması hem de bu delillerin değerlendirmesinde hakimin serbest olmasını ifade etmektedir. Deliller konusunda ülkemizde ve modern hukuk düzeninin hakim olduğu ülkelerde elbette bir takım sınırlandırmalar bulunmaktadır. Fakat bu durumda kanuni delil sisteminin geçerli olduğu ileri sürülemez. Zira delillerin ikamesine ilişkin bu sınırlamalar başta hukuk devleti olmanın yanında, adil yargılanma ve kişi güvenliği gibi birçok temel ilkeye hizmet etmektedir. Örneğin duruşmada getirilip, tartışılmamış olan

⁹³ Yıldız, s.130.

⁹⁴ Yıldız, s.131.

⁹⁵ Yıldız, s.131.

⁹⁶ Yıldız, s.131.

⁹⁷ Yıldız, s.131.

delillerin hükme esas alınmayacağı düzenlenmiştir.⁹⁸ Bu şekilde hakimın keyfi karar vermesinin önünün kesilmesi ve sanığın savunma hakkının korunması hedeflenmiştir. Bu şekilde deliller ilgili usulü ilgilendiren konuların sınırlandırılması, kanuni ispat sistemi olarak anılmayacaktır. Bu sınırlamalar ile sanığın bir insan olma sebebiyle sahip olduğu değerler korunmuş olacaktır. Bu hususta hukuka aykırı delillerin yargılama dışında bırakılması ise en bariz örnektir. Aksi takdirde “gerçeğin ne pahasına olursa olsun araştırılmaması” şeklindeki ilke ihlal edilmiş olacaktır. Sanığın insan olması hasebiyle sahip olduğu haklara yönelik müdahale için kanunda bunu öngören bir temel düzenleme olması gerekmektedir.

3- Doğrudan-Dolaylı İspat Sistemleri

Bu sistem ayrımı ile anlatılmak istenen –ileride ayrıntılı bir şekilde anlatılacağı üzere- sanığa/şüpheliye atılı suçun doğrudan veya dolaylı deliller ile ispatlanmaya çalışılmasıdır.

Doğrudan ispat söz konusu olduğunda; yapılmakta olan yargılamada kullanılacak olan delillerin, yaşanmış olayı doğrudan temsil etmesi gerektiği anlaşılmalıdır. Bu sistemde kullanılacak olan ispat araçları doğrudan delil veya dar anlamda delil olarak adlandırılmaktadır. İşlenmiş olan bir suça beş duyu organı ile şahit olmuş kişinin tanıklığı bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Dolay ispat sisteminde ise kullanılan ispat araçları gerçekleşmiş olan olayı tek başına temsil etmeye yeterli olmamakla birlikte, olaya ilişkin ipucu vermektedir. Bu ispat araçları dolaylı delil yahut emare, belirti delili olarak da adlandırılmaktadır. Örneğin; kasten adam öldürme suçunda, fail olay zamanı başka bir mekanda, bir arkadaşıyla birlikte bulunduğunu belirtmiş olsun. Bunun üzerine failin bahsettiği arkadaşı, bu durumu inkar ederse; bu failin yalan söylediğini gösterecektir. Fakat bu delilin, tek başına failin suçu işlemiş olduğunu göstermediğini de belirtmek gerekir. Aynı şekilde olay yerinde bulunan bir parmak izi, failin olay yerinde bulunduğunu

⁹⁸ CMK m.230/1-b.

gösterir. Fakat olaydan önce mi sonra mı yoksa olay sırasında mı orada bulunduğunu kesin olarak söyleyemez.

Belirtildiği üzere belirti delillerinin yan unsurlarla desteklenmesi gerekmektedir. Fakat istisnai durumlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin, yukarıda verilen örneği tersini düşünürsek; yani alibi⁹⁹ durumunda fail olduğu düşülen kimsenin olay sırasında başka bir yerde olduğu tespit edilirse, suçu işlemiş olduğunun ileri sürülmesi mümkün olmayacaktır.

Bu ayrımın pratikte bir önemi bulunmamaktadır. Zira delil serbestisinin geçerli olduğu bir sistemde her türlü unsur –usule uygun olmak kaydıyla- ispat vasıtası olarak kullanılabilir. Bir hakim, kendisinde vicdani kanaat oluşturmadığı takdirde; olayı bizzat gördüğünü beyan eden tanığın beyanına itibar etmek zorunda olmadığı gibi, belirti delili niteliğindeki parmak izi vs. unsurları göz önüne alabilecektir. Fakat hakim herhalde gerekçeli kararda delillerle ilgili değerlendirmeyi yapmak zorundadır.¹⁰⁰ Bunun haricinde ayrıca delillerin vasıflandırılmasına göre bir değerlendirme yapmayacaktır.

Bu hususta Yargıtay; *“Sağlıklı bir vicdani kanı yargısının oluşabilmesi için, duruşmanın temel ilkeleri doğrultusunda, kanıt kaynakları ile yüz yüzelik ve doğrudan doğruluk kuralları uyarınca ilişki kurmak, sözlülük kuralı gereğince de tanıklar duruşma yapan yargıçlarca bizzat dinlenmek, duruşmada edinilen izlenimlere göre hüküm kurulmak zorunludur. Eğer dolaylı kanıt niteliğinde bulunan ve yalnızca tanık anlatımlarını yansıtan tutanaklarla yetinilirse, kanıtlarla doğrudan ilişki kurmayan ve sözlü olarak dinlemeyen yargıcın vicdani kanısına göre hüküm kurulmuş olacaktır ve bu da hukuken eterli olmayacaktır.”*¹⁰¹

Görüldüğü üzere Yargıtay tarafından verilmiş olan bu karar üzerinde tespit edilecek olan önemli bir husus, hakimin vicdani kanaat oluşturabilecek şekilde delillerle temas kurmasıdır. Bu durum tüm ispat araçları için geçerlidir.

⁹⁹ Olayın gerçekleştiği sırada başka bir yerde bulunma.

¹⁰⁰ CMK m.230/1-b.

¹⁰¹ YRG. 4. CD. 05.12.1996, 1996/7036 E. ve 1996/9213 K.; Zikreden, Yıldız, s.137.

4-Vicdani İspat Sistemi

Günümüzde kabul edilen mevcut sistem vicdani ispat sistemidir. Bu sistemle birlikte hakimler vicdani kanaatlerine göre karar verme konusunda ciddi bir özgürlüğe kavuşmuşlardır. Mahkemeler huzura gelen delilin değerlendirmesinde herhangi bir etki altında kalmamaktadırlar.

Mahkeme, yaptığı yargılama sırasında önüne gelen her unsuru delil olarak nitelendirebilir ve bu unsurları da kendi serbest iradeleri ile değerlendirebilir.¹⁰² Fakat tabi ki belirtmek gerekir; hukuka aykırı, akla mantığa uygun olmayan vs. deliller bu kapsam dışında kalacaktır.

Bu sistemde delillerin sınırlı sayıda olması söz konusu değildir. Çağın ilerleyişinin beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeler ile yeni delil türlerinin ortaya çıkması pek muhtemeldir. Vicdani ispat sistemi ile bu şekilde gündeme gelebilecek olan deliller de yargılama dışında kalmaktan kurtulmuşlardır.

Bu hususta Yargıtay; *“Ceza yargılamasının amacı maddi gerçeğin ortaya çıkmasıdır. Bu amaçla hukuk yargılamasının aksine ceza yargılamasında kanıtların serbestliği ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilke kanıtlama konusunda çok önemli yer tutar. Bu husu belirli hususların kısıtlanmış bazı kanıtlarla ispatlanmasının gerekmediğini gösterir.*

Usul yasasında kanıtların serbestliği ilkesi (CMUK)254.¹⁰³ maddede düzenlenmiştir. Mahkeme duruşma ve soruşturmada edineceği kanaate göre kanıtları değerlendirerek, ispat konusunda sonuca ulaşacaktır.

Bunun sonucu olarak hakim tanık anlatımlarını serbestçe değerlendirecek, bilirkişi görüşleri ile bağlı kalmayabilecek, belge niteliğindeki kanıtlar da hakimi bağlamayabilecektir.

¹⁰² **GÖKŞEN** Elif, Türk Ceza Muhakemesinde Dijital Verilerin Delil Değeri(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:370273), İstanbul, 2014, s.36; **Kunter**, s.361; **KÖSE** Metin, Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s.19.

¹⁰³ **CMK-Madde 217** – (1) Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatıyla serbestçe takdir edilir.
(2) Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.

*O halde ceza yargılamasında kanıtların serbestliği ve toplanan kanıtların hakim tarafından serbestçe değerlendirilmesi temel ilkedir.*¹⁰⁴

Yargıtay kararında da görüldüğü üzere, vicdani ispat sistemi kuşkusuz bir şekilde temel alınmıştır. Yargılamada kesin nitelikte bir delil söz konusu olamayacağı gibi deliller arasında da bir hiyerarşi söz konusu değildir. Fakat ister istemez dosyadaki konumu, elde ediliş biçimi bakımından bazı delillerin ispat kuvvetinin daha fazla olduğu ileri sürülebilir. Fakat bu olaydan olaya değişkenlik gösterebilecek bir durum olup genelleme yapılamaz.

Vicdani ispat sisteminde belirtildiği üzere hakimi bağlayan deliller bulunmamakla birlikte hakimin tamamıyla keyfi davranabileceği gibi bir sonuç da çıkarılamaz. Hakim ispat hukuku ve delillere ilişkin ilkelerle bağlı olacak, değerlendirmesini de bu kapsamda yapacaktır. Bu değerlendirme sonucunda vicdani kanaat oluşacaktır.¹⁰⁵ Aynı şekilde hakimin kararlarının gerekçeli olması zorunluluğu¹⁰⁶ da ortaya çıkabilecek keyfiliği önlemeye yönelik olacaktır.

5-Değerlendirme

Ülkemizde olduğu gibi modern toplumlarda da vicdani ispat sistemi kabul edilmiştir. Fransız devriminin de etkisi ile kanuni ispat sisteminin devri sona ermiş ve vicdani ispat sistemi yerleşmiştir. Aksi takdirde maddi gerçeğe ulaşılmasının temel amaç olduğu ceza muhakemesinde, kanuni ispat sistemi ile bu amacın sağlanması mümkün olmayacaktır.¹⁰⁷

Her ne kadar Alman ceza muhakemesi doktrinde serbest-katı ispat sistemi söz konusu olsa da esasen bu sistem vicdani ispat sistemi ile uyum içerisindedir. Zira bu ayrım vicdani ispat sisteminin içerisinde yer almakta olup, hakimlerin keyfi tutumlarda

¹⁰⁴ YCGK. 18.03.1991, 1991/60E. ve 1991/85 K.; Zikreden, **Yıldız**, s.139.

¹⁰⁵ **Karakehya**, s.77-78.

¹⁰⁶ **CMK-Madde 34** – (1) Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.

¹⁰⁷ **Yıldız**, s.140.

bulunamayacağını gösterme isteğinin sonucudur.¹⁰⁸ Türk Hukuku'nda ise böyle bir ayrıma gidilmemiş, delil serbestliği ve delillerin değerlendirilmesi serbestliği doğrudan kabul edilmiştir.

Bununla birlikte olması gerektiği gibi delillerin ikamesine ilişkin kurallar mevcuttur. Yukarıda açıklandığı üzere bu kuralların mevcudiyet sebebi ise bireyin korunması isteğinin yanı sıra, kişi hak ve hürriyetleri düşünüldüğünde devletin iradesinin de belirli bir yerden sonra sınırlandırılması isteğidir. Delillerin ikamesi ile ilgili; delillerin ortaya konulması, tartışılması vs. hususlar CMK'da düzenlenmiştir.¹⁰⁹

Dolaylı-dolaysız ispat konusu ile ilgili olarak söylenebilir ki; mevcut düzende vicdani ispat sistemi kabul edildiği için her türlü delil yargılamada yer alabilecek ve her hakim tarafından serbestçe değerlendirilebilecektir. Bu değerlendirme sırasında ise deliller olayı temsil ediş şekillerine göre değil dosya içerisindeki konumu, elde ediliş şekli, güvenilirliği ve hakimde uyandırdıkları kanaat göz önüne alınacaktır.

¹⁰⁸ Yıldız, s.140.

¹⁰⁹ CMK m.206 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DELİL

I- GENEL OLARAK

Yukarıda değinildiği üzere Ceza Muhakemesinin konusu geçmişte yaşanmış ve sona ermiş olan, konusu suç teşkil eden fiildir. Hakimin temel görevi ise yaşanmış olan olayı mümkün olduğunca saf bir şekil anlamaya çalışmak ve bu doğrultuda hüküm kurmaktır.¹¹⁰ Bu konuda hakimin en büyük yardımcısı delil olacaktır.¹¹¹ Yargılamaya konu olmuş olan olayların, hakim nezdinde yeniden canlandırılmasını, ispatlanmasını sağlayan araçlar delil olarak nitelendirilmektedir.¹¹² Muhakemeyi yürüten makam, yaşanmış ve sona ermiş olan olaydan geriye doğru izleri takip edecek, bunları bir araya getirip muhakeme konusu maddi olayı aydınlatacaktır.¹¹³

Ceza Muhakemesinde delil serbestisi ilkesi geçerlidir. Yani hukuksal sınırlar içinde elde edildiği takdirde, her türlü unsur delil olarak yargılamada kullanılabilir.¹¹⁴ Özel hukuk yargılamalarında olduğu gibi¹¹⁵ bir vakıanın sadece belirli delillerle ispatlanması şeklinde bir kural söz konusu değildir. Duruşma tutanakları ise bu durumun istisnası sayılabilir. Buna ilişkin açıklama ileride yapılacaktır.

Ceza Muhakemesinde delillerin değerlendirilmesi hususunda, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta doktrinde bir yazar tarafından dile getirilmiştir; *“Mahkemelerin görevi ülkede geçerli kanunları uygulamaktır. Bu kanunların amaçlanan hedefe ulaşmada başarısızlığa neden olmaları durumunda, bunların*

¹¹⁰ Dülger, s.44.

¹¹¹ KAYNAKÇIOĞLU Uğur, Ceza Muhakemesinde Dijital Deliller(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:393163), İstanbul, 2015, s.16.

¹¹² CENTEL Nur ve ZAFER Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 13. Bası, İstanbul 2016, s.223; KAYGISIZ Mustafa, Kriminallistik-Olay Yeri İnceleme-Suç Yeri ve Delil Güvenliği, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s.35; UZUNALİ ŞENOL Gökçe, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Delil Yasakları(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:378686), İzmir, 2014, s.4; Şenol C., s.38; Kunter, s.360.

¹¹³ Öztunç, s.23.

¹¹⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, s.173.

¹¹⁵ HMK m.200.

değiştirilmesi ve bu hedefe uygun hale getirilmesi yasama organının görevidir. Mahkeme, delillerin değerlendirilmesine ilişkin kanunlarda belirlenmiş prensip ve esasları değiştirme yetkisini haiz değildir.”¹¹⁶ Gerek deliller toplanırken, gerekse deliller değerlendirilirken usul kuralları ile bağlı kalınmalıdır. Aksi takdirde bir hukuk devletinin varlığından söz edilemeyecektir.

II- DELİLLERİN ÖZELLİKLERİ VE İLKELER

1- İspat Aracı Olarak Delil

Değindiği üzere ceza yargılamasının konusunu oluşturan olay geçmişte yaşanmış ve sona ermiştir. Bu olayın tekrar yaşanması ve gözlenip, yüzde yüz saf bir gerçeğe vâkıf olmak mümkün değildir. Fakat yargılama makamı mümkün olduğunca en berrak şekliyle olaya hakim olmaya çalışmalıdır.

Yargılama sırasında esas olan ispat faaliyetidir. Bu ispat faaliyeti sadece sanığın suçlu olduğu ve bunu ortaya çıkarmaya yönelik olmayıp; aynı zamanda masum bir insanın masumiyetinin alenileştirilmesini de sağlayacaktır.

Belirtilen bu ispat faaliyetinde en önemli unsur elbette delil olacaktır.¹¹⁷ Bir kimsenin suçlu yahut masum olduğunu da gösterecek olan yine bu delillerdir. Hakim önüne gelen uyuşmazlıkta, mahkumiyet şeklinde hüküm kurabilmek için, sanığın atılı suçu işlediğinden, vicdanen yüzde yüz emin olmalıdır.¹¹⁸ Eğer mevcut deliller bu sonucu sağlamıyorsa, en ufak bir şüphe söz konusu ise bu durumda “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi uyarınca ceza verilmesi mümkün olmayacaktır.

Yargılama sırasında hakimin önüne çok sayıda delil gelebilecektir. Hakim bu delilleri serbestçe değerlendirebilecek olmakla birlikte; bu delillerin hukuk sınırları içerisinde elde edilip edilmediğinin de denetimini yapmak zorundadır. Hukuka aykırı

¹¹⁶ 2004 CR.L.J 263. ref. 272, **KHAN** Raana, The Importance of Forensic Investigation in Murder Trial Relating to Firearms Injuries with Modern Concept, a Ph.D. dissertation presented to the faculty of law for the degree of doctor of philosophy university of karachi, Karachi 2011, 317, dn. 561.; Zikreden, **ÜNVER** Yener ve **HAKERİ** Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s.562.

¹¹⁷ **Öztürk** C., s.7.

¹¹⁸ **Dülger**, s.47.

delillere dayanılarak ulaşılmış olan maddi gerçeğin, ceza muhakemesinin amacını yansıttığı söylenemez.¹¹⁹

2- İspat Gücü Açısından Delil

Deliller; gerek taraflarca gerekse re'sen araştırılarak huzura getirilir. Bu delillerin huzurda tartışılması, değerlendirilmesi gerekmektedir. Akabinde ise hukuka aykırı olduğu tespit edilen deliller, değerlendirme dışı bırakılacak ve mevcut delillere dayanılarak hüküm kurulacaktır.

Ceza Muhakemesi kanununda delillere ilişkin bir hiyerarşi belirtilmemiştir. Bununla birlikte özel hukuk yargılamasından farklı olarak ceza yargılamasında “*kesin delil*” şeklinde bir kavram söz konusu değildir. Bunun bir istisnası ise CMK m.222’de düzenlenmiş olan “ *Duruşmanın nasıl yapıldığı, kanunda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapılıp yapılmadığı, ancak tutanakla ispat olunabilir. Tutanağa karşı yalnız sahtecilik iddiası yöneltilebilir.* ” şeklindeki hükümdür.

Ceza yargılamasında kanuni sınırlar saklı kalmak üzere her türlü unsur delil olarak kullanılabilir. Yargılama açısından hiçbir delilin diğerine üstünlüğü yoktur. Fakat uygulamada ispat kuvveti açısından Yargıtay tarafından yapılmış olan bazı değerlendirmeler söz konusu olabilmektedir. Örneğin işlendiği iddia edilen bir suçla ilişkin olarak tanık beyanının tek başına yeterli olması karşısında hiçbir engel bulunmamaktadır. Bununla birlikte hakim tanık beyanının gerçeği yansıtmadığı kanaatinde olursa cezalandırmaya yönelik hüküm kurmayacaktır. Fakat öğretilerdeki isimlendirme ile “belirti delilleri” söz konusu olduğunda Yargıtay sınırlamaya gitmiştir. Buna göre bu deliller tek başına mahkumiyet için yeterli olmayıp yan delillerle desteklenmelidir.

¹¹⁹ Dülger, s.47.

3- Delil Olmaksızın Muhakeme Olmaz Kuralı

Ceza yargılaması sonunda verilecek olan kararı şekillendiren unsur delillerdir. Zira mevcut deliller yargılamayı şekillendirecek ve verilecek olan kararın dayanağı olacaktır.

Delillerin gerekliliği ceza muhakemesinin içine işlemiştir. Zira savcılık makamı gerçekleştirdiği soruşturma sonucunda, elde edilen deliller suç işlendiği yönünde bir izlenim uyandırıyor ise kamu davasını açacaktır. Bu durum kanunda “yeterli şüphe” olarak yer almaktadır.¹²⁰ Aynı doğrultuda iddianamede delillerin eksik olması da iade sebebi olarak düzenlenmiştir.¹²¹

Yargıtay’ın da bu hususta şu şekilde görüşü mevcuttur; “...ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden biri olan –in dubio pro reo- kuşkudan sanık yararlanır kuralı uyarınca, sanığın bir suçtan cezalandırılmasının temel koşulu, suçun kuşkuya yar vermeyen bir kesinlikle ispat edilmesine bağlıdır. Şüphe ve aydınlatılmamış olaylar ve iddialar sanığın aleyhine yorumlanarak hüküm tesis edilemez. Ceza mahkumiyeti bir ihtimale değil, kesin ve açık ispata dayanmalıdır. Bu ispat teorik de olsa hiçbir kuşku ve başka türlü oluşa olanak vermemelidir. Yüksek de olsa bir ihtimale dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza yargılamasının en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan hüküm vermektir. O halde ceza yargılamasında mahkumiyet, büyük ve küçük bir ihtimale değil, kuşkudan uzak bir kesinliğe dayanmalıdır. Adli hatların önüne geçilmesinin tek yolu budur.”¹²²

4- Delillerin Özellikleri

Ceza yargılamasında her türlü unsur delil olarak nitelendirilebilir.¹²³ Bir şeyin tek başına mevcudiyeti onu delil yapmak için yeterli değildir. Bu şey bir nesne veya bir kişi olabilir. Bunların önce yargılamaya bir şekilde dahil edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğer hakim bunların olayı temsil ettiğine ve maddi gerçeğin

¹²⁰ CMK m.170/2.

¹²¹ CMK m.174/1-a,b; m.170/3-j.

¹²² YCGK, 04.04.2006, 2006/3-35 E. ve 2006/97 K.; Zikreden, **Dülger**, s.53.

¹²³ CMK m.217.

bulunmasına katkı sağlayacağı kanaatine ulaşırsa, bunlar delil vasfını kazanacaktır. Bu sebeple delil “*kavramı yapılması gereken bir analizi*” de içermektedir.¹²⁴

Yukarıda daha önce belirtildiği üzere Ceza Muhakemesinde delil serbestisi esası geçerlidir. Fakat bu serbestlik hakimın tüm bağlarından ari bir şekilde keyfi tutumda bulanabileceği anlamına gelmemektedir. Bireyin temel haklarının ihlal edilmemesi, yargılamanın adil yapıldığını gösterilmesi için ispat araçlarının bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir¹²⁵;

1- *İspat konusu ile ispat aracı arasında bir bağ olmalıdır. İspat aracı olayı temsil etmeli, başka ifadeyle, yargılama konusu olayı tümünü veya bir parçasını ispat edecek nitelikte olmalıdır.*

2- *İspat aracı, beş duyu organımızla algılanabilecek nitelikte olmalıdır.*

3- *İspat aracı elde edilebilir olmalıdır.*

4- *İspat aracı, elde ediliş şekli, muhafaza ve değerlendirme bakımından hukuka uygun olmalıdır. Hukuka aykırılık varsa, o olayı ne kadar ispatlarsa ispatlasın, bunun hiçbir önemi yoktur.*

5- *İspat aracı, sağlam ve güvenilir olmalıdır.*

6- *İspat aracı, müşterek(kolektif) olmalı, başka bir anlatımla müşterekliği sağlanmalıdır. Bunun için iddia, savunma ve yargılama makamlarının bilgisine sunulmalıdır.*

7- *İspat aracı, akılcı, bilim tarafından kabul edilebilir olmalıdır.*

Yukarıda bahsi geçen özellikleri bünyesinde barındıran ispat araçları değerlendirme sonucunda delil vasfını kazanacak ve hükme esas teşkil edebilecektir. Özellikle bilimsel gelişmeler doğrultusunda Kriminalistik bilimi oldukça önem arz etmektedir. Kriminalistik; suç teşkil eden bir fiil ortaya çıktıktan sonra, söz konusu suçtan geriye kalan izlerin, bunlara ilişkin temel bilim dallarının açıklamalarının, farklı bilim dalları arasında köprü kurarak suç bilimsel yöntemlerle suçun tespit edilmesini

¹²⁴ **Özgen Eralp**, Askeri Yargıtay'ın Delil ve Savunma Hakkı Konularına Bakışı: Askeri Yargıtay'ın 80'inci Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu (6-7 Nisan 1994), Ankara, 1994, s.75 vd.; Zikreden, **Yıldız**, s.161.

¹²⁵ **Ünver** ve **Hakeri**, s.562; **Yıldız**, s.161; **BAŞLAR** Yusuf, Ceza Yargılamasında Elektronik Delil, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.24 vd..

sağlayan bilim dalıdır.”¹²⁶ Bu kapsamda; bir kurşunun hangi silahtan çıktığı, parmak izi tespiti, biyolojik incelemeler vs. hususlarda son derece yardımcı olmaktadır.

5- Delillerin Serbest Olması

Delillerin serbest olması ile anlatılmak istenen her türlü unsurun delil olabileceği ve hakim tarafından serbest irade ile değerlendirilebilmesidir. Kabul edilen bu sistemin, önceki dönemlerde uygulanan sistemler ile karşılaştırıldığında en makul olanı olduğu söylenebilir. Zira bir suç çok farklı şekillerde işlenebilir. Bu seçeneklerin hepsinin önceden öngörülebilmesi ve bunların ispatlanabilmesi için belirli delillerin kullanılması zorunluluğu, maddi gerçeğin araştırılmasına katkıda bulunmak bir yana, bu süreci oldukça zorlaştıracaktır. Aynı şekilde kanuni ispat sisteminin kabulü halinde hakimin eli kolu mevcut düzenlemeler yüzünden bağlı olacak ve aksi kanaatte olmasına rağmen vicdani karar veremeyecektir. Aynı şekilde fail açısından her ne kadar lehe olsa da; negatif kanuni ispat sisteminde hakim sırf şartların oluşmadığından bahisle ceza veremeyecektir ki bu durumda adaletin varlığından söz edilemez.

Buna karşılık delil serbestisi ilkesini benimseyen vicdani ispat sisteminde, hakim yukarıda belirtilen özellikleri taşımak kaydıyla her türlü unsuru delil olarak kabul edebilecek ve kendi kanaati doğrultusunda serbestçe değerlendirip karar verebilecektir.

Her ne kadar mevcut sistemde delil serbestisi kabul edilmiş olsa da CMK’da bazı delillerin ikamesine ilişkin kurallar da bulunmaktadır. Fakat bu durum herhangi bir çelişki olarak görülmemelidir. Örneğin CMK m.43 vd. tanıklık kurumunu düzenlemiştir. Bu delilin ikamesi ile ilgili olarak CMK m.210’da ayrıca bir de özel bir hüküm bulunmaktadır; “*Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez.*” Burada açıkça görülmektedir ki delillerin ikamesi ile ilgili kural bulunmaktadır. Fakat bu durumun, hakimin hür değerlendirme iradesini etkilediği söylenemez. Aksine hakimin söz konusu delil üzerinde doğrudan hakimiyet kurması ve bu şekilde daha yerinde karar tesis etmesi amaçlanmıştır.

¹²⁶ Dinler, s.29.

Yani sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; yukarıda belirtilmiş olan özellikleri bünyesinde barındıran ispat araçları, delil olarak nitelendirilebilecek ve hakim tarafından serbestçe takdir edilecektir. Burada bir keyfiliğin ortaya çıkmasını engellemek adına da hakim bu kararını gerekçelendirecek, bu şekilde kararının doğru olduğunu savunacaktır.

III- DOĞRUDAN DELİL – DOLAYLI DELİL

Bir delilin doğrudan veya dolaylı olarak nitelendirilmesini gerektiren bir tanım kanunda bulunmamakla birlikte; doktrinde bu şekilde bir sınıflandırma yapılmaktadır.¹²⁷ Muhakeme konusu olaya ilişkin bilgiyi doğrudan sunan ispat araçları doğrudan delil olarak adlandırılmaktadır. Mesela bu hususta, kasten adam öldürme suçunu bizzat gören tanık örnek olarak verilebilir. Buna karşılık muhakeme konusu olay hakkında doğrudan bir veri sunmayan fakat yardımcı nitelikteki ispat vasıtaları dolaylı delil olarak adlandırılmaktadır. Bu hususta şu örnek verilebilir; sanık suçun işlendiği zaman aralığında bir kafede arkadaşları ile oturduğunu beyan etmesine karşılık, bahsi geçen arkadaşların bu durumu inkar etmesi.

Öğretide dolaylı deliller *yan delil*, *delil başlangıcı* veya *belirti delili* şeklinde isimlendiren yazarlar bulunmaktadır.¹²⁸ Bu veriler suçun sanık tarafından işlendiğini göstermemekle birlikte ispat sürecine katkıda bulunacaktır.

Bununla birlikte ehemmiyetle belirtmek gerekir ki; özel hukuk yargılamasında olduğu gibi ceza yargılamasında kesin delil söz konusu olamaz. Aşağıda ayrıntılı şekilde değinileceği üzere hiçbir delilin, geçmişte yaşanan olayı mutlak surette yansıttığını söylemek mümkün değildir. Bu sebeple doğrudan delil niteliğinde olan ispat araçlarının da gerçeği yüzde yüz olarak yansıttığı söylenemez, her türlü delile şüphe ile yaklaşmak gerekmektedir.

¹²⁷ Ünver ve Hakeri, s.563.

¹²⁸ Ünver ve Hakeri, s.563.

IV- DELİL ÇEŞİTLERİ

Ceza Muhakemesi Kanununda özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte; doktrinde deliller spesifik özelliklerine göre beyan, belge ve belirti delili olarak sınıflandırılmaktadır.

1-Beyan Delilleri

Beyan sözcüğü TDK tarafından “*bildirme*” şeklinde tanımlanmıştır. Bir insanın, ceza muhakemesine konu olmuş olan olaya ilişkin, iç dünyasında tezahür eden gerçekliği dışa aktarması, beyan delili olarak adlandırılır. Beyan; sanığa, mağdura veya bir üçüncü kişiye ait olabilir. Beyan delilleri kendi içinde kaynağına göre; sanık beyanı ve tanık beyanı olarak ikiye ayrılır.

a. Sanık Beyanı

Sanık, CMK’da tanımlandığı üzere “Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişiyi”¹²⁹ belirtmektedir.

Yargılama sürecinde sanığın beyanları, doğal olarak savunmaya yönelik söylemlerden oluşacaktır. Bununla birlikte bu beyanların delil niteliği de bulunmaktadır. Atılı suç gerçekten sanık tarafından işlenmemiş de olabilir ve sanık tarafından sunulan beyanlar gerçek failin ortaya çıkartılmasına da yardımcı olabilir.

Bir suçun işlendiğine ilişkin şüphenin ardından, olayın araştırılmasına yönelik olarak, olayla ilgili bilgi sahibi olan herkes için bilgi alma işlemi uygulanabilir. Bu kapsamda tanık, mağdur ve suçtan zarar gören dinlenebilecektir.¹³⁰ Fakat dinlenebilecek olan kişinin suç şüphesi altında bulunmaması gerekmektedir. Eğer üzerinde şüphenin yoğunlaştığı kişi dinlenecekse; bu durumda ifade alma gündeme gelecek, kendine has kurallara tabi olacaktır. Sorgu ise şüphelinin/sanığın olaya ilişkin bilgisi ve görgüsünün hakim veya mahkeme tarafından yapılmasını ifade eder. Görüldüğü üzere suç şüphesi

¹²⁹ CMK m.2/1-b.

¹³⁰ YGİY m.4.

altında bulunan kişiden bilgi alma işlemi “ifade alma” veya “sorgu” faaliyeti ile gerçekleşecektir.

i. İfade Alma

İfade alma yukarıda ve CMK’da¹³¹ da belirtildiği üzere; şüpheli hakkında bilgi alma işleminin kolluk veya savcılık tarafından tatbik edilmesidir. Bu işlem esasında bir araştırma faaliyeti olarak nitelenebilir.¹³²

İfade alma işlemi bizzat savcı tarafından yapılabileceği gibi; savcının talimatı üzerine kolluk görevlilerince de tatbik edilebilir.¹³³ Fakat kolluk görevlilerinin resen ifade alma gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. İfade alma işlemi sırasında şüpheli avukat talep edebilir, buna engel olunamaz. Ayrıca bununla birlikte bazı suçlarda müdafinin bulunması zorunlu tutulmuştur. CMK m.150/3’te belirtildiği üzere alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suç konusu olduğunda müdafinin bulunması zorunlu olacaktır. İfade alma işlemi sırasında müdafii bulunmadığı takdirde ise; elde edilmiş olan ifade hükme esas alınmaması gündeme gelecektir.¹³⁴ Doktrinde bir yazar bu sonucu eleştirmekte; bir delilin kullanılıp kullanılmayacağı hususunda takdir yetkisinin sanığın eline bırakılmaması gerektiğini, bunun yerine zorunlu müdafilik kurumunun kullanılması gerektiğini savunmaktadır.¹³⁵

Soruşturma sürecinde tekrar ifade alma gereği ortaya çıktığında, savcının talimatı olsa dahi bu işlem kolluk tarafından yapılamaz. İfade alma işlemi bizzat savcı tarafından tatbik edilmelidir.¹³⁶

İfade kelime olarak; “anlatım” anlamına gelmektedir. Yani şüphelinin olaya ilişkin bilgisi ve görgüsü sorulmaktadır. İfade alma işleminin net bir şekilde nasıl yapılacağı mevzuatta yer almamaktadır. Bu işlem şüphelinin söylemleri üzerine yazıya dökülebileceği gibi soru-cevap şeklinde de yapılabilir. Fakat bu aşamada şüpheliyi

¹³¹ CMK m.2/1-g.

¹³² Centel ve Zafer, 13. Bası, s.231.

¹³³ CMK m.161.

¹³⁴ CMK m.148/4.

¹³⁵ Ünver ve Hakeri, s.565.

¹³⁶ CMK m.148/5.

sıkıştırmak, özellikle kendisini suçlayıcı beyanlarda bulunmaya zorlamak şeklinde faaliyetlere girişilmemesi gerekmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere bir suç şüphesi üzerine kolluk resen ifade alma faaliyetinde bulunamaz, Cumhuriyet savcısının talimatı gereklidir. Bunun için şüphelinin savcılık tarafından davetiye ile çağırılması, gelmediği takdirde zorla getirileceği ve çağırılma nedeni açıkça gösterilmelidir. Kolluğun zorla getirme yetkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte kolluk bilgisine başvurmak istediği kişiden bilgi almak için faaliyette bulunabilir.¹³⁷ Fakat bu kişiler gelmediği takdirde resen yapabileceği bir şey yoktur.¹³⁸

Zorla getirme kararı ile çağırılan şüpheli veya sanık derhal, olanak bulunmadığında yol süresi hariç en geç yirmi dört saat içinde çağırılan hâkimin, mahkemenin veya Cumhuriyet savcısının önüne götürülür ve sorguya çekilir veya ifadesi alınır. Zorla getirme, bunun için haklı görülecek bir zamanda başlar ve hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı tarafından, sorguya çekilmenin veya ifade almanın sonuna kadar devam eder.¹³⁹

Sanığın mahkeme aşamasındaki beyanları ile kolluk aşamasındaki beyanları arasında çelişki bulunması halinde; sanığın, hâkim veya mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcısı tarafından alınan veya müdafinin hazır bulunduğu kolluk ifadesine ilişkin tutanaklar duruşmada okunabilir.¹⁴⁰

Ayrıca ehemmiyetle üzerinde durulması gerekir ki; şüphelinin/sanığın susma hakkını kullanmış olması aleyhine yorumlanamaz, çelişki olarak değerlendirilemez.¹⁴¹

Bu bahis altında çapraz sorgu kavramına değinmek gerekir. Çapraz sorgu; *Muhakemenin taraflarından birinin aleyhte açıklamada bulunan tanığın beyanlarına ve güvenilirliğine saldırmak veya tanığın lehteki açıklamalarını desteklemek amacıyla beyan alınma faaliyetini aracısız olarak iddia ve savunma makamınca yapılan yalnızca*

¹³⁷ PVSK m.15.

¹³⁸ Ünver ve Hakeri, s.565.

¹³⁹ CMK m.146/4-5.

¹⁴⁰ CMK m.213.

¹⁴¹ Ünver ve Hakeri, s.565.

*hakim önünde gerçekleşebilecek bir mahkeme işlemidir.*¹⁴² Savunma hakkı açısından son derece önem arz eden bir husustur.¹⁴³ Zira bu usul doğrultusunda daha etkin bir savunma yapmak, davanın seyrini değiştirmek mümkündür.

*Çapraz Sorgu Örneği;*¹⁴⁴

“Sorgucu : Ateş edilmeden önce siz Lockwood ile beraber miydiniz?”

Tanık : Evet.

Sorgucu : Ve onların çok yakınında mı duruyordunuz?

Tanık : Hayır, yaklaşık 6 metre civarında uzaktaydım.

Sorgucu : 3 metre olabilir mi?

Tanık : Hayır, 6 metre veya daha fazlaydı.

Sorgucu : Açık arazide miydiniz?

Tanık : Hayır, ormandaydık.

Sorgucu : Ne çeşit orman?

Tanık : Kayın ağacı ormanı.

Sorgucu : Bunların yaprakları Ağustos ayında oldukça kalındır değil mi?

Tanık : Oldukça.

Sorgucu : Ve kullanılan silahın bu silah olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Tanık : O silaha benziyor.

Sorgucu : Siz zanlının ateş ettiğini, namluyu nasıl doğrulttuğunu, olayla ilgili her şeyi gördünüz mü?

¹⁴² CANAK Erkan, Çapraz Sorgu, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005, s.16.

¹⁴³ DEMREN DÖNMEZ Burcu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu, Ankara, 2007.

¹⁴⁴ Abraham Lincoln'un bir cinayet davasında görgü tanığının yalanını ortaya çıkarmasına ilişkin(AKYAZAN Ahmet Emrah, Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Doğrudan Soru Yöneltilme-Çapraz Sorgu, 2009); Zikreden, AYDENİZ Tugay, Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanı Delili(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:407890), İstanbul, 2015, s.113-114.

Tanık : Evet.

Sorgucu : Bunlar, toplantı yerine ne kadar uzaktaydı?

Tanık : 1200 metre civarında.

Sorgucu : Işıklar neredeydi?

Tanık : Bakanın tribününün üstünde.

Sorgucu : 1200 metre uzaklıkta mı?

Tanık : Evet, size iki kere söyledim.

Sorgucu : Lockwood'un veya Grayson'ın yakınında bir lamba gördünüz mü?

Tanık : Hayır. Lamba niye gereksin?

Sorgucu : O zaman ateş edildiğini nasıl gördünüz?

Tanık : (Küstah bir ifadeyle) Ay ışığında.

Sorgucu : Ateş edildiğini, kayın ağacı ormanında, gece saat 22:00'de, 1200 metre uzaktaki ışıkta, silahın namlusunu, ateş eden adamı, 6 metre uzaktan, hepsini de ay ışığı sayesinde, yaklaşık 1200 metre uzaktaki kampın ışıkları ile mi gördünüz?

Tanık : Evet, bunları size daha önce söyledim. "

Tanıktan bu cevap alındıktan sonra Lincoln cebinden bir takvim çıkararak kanıt olarak mahkemeye sunar ve takvimde o gece ayın saat 01:00' de doğmuş olduğu ve görülmediği yazmaktadır."

ii. Sorgu

CMK m.2'de tanımlandığı üzere sorgu; "Şüpheli veya sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini" ifade eder. TDK sorgu kelimesini "sorma işi" olarak tanımlamıştır. Sormak ise "birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek"

şeklinde tanımlanmıştır. İfade alma işlemi ile arasındaki ilk fark görüldüğü üzere işlemi tatbik eden makamdan kaynaklanmaktadır.

Sorgu her ne kadar bir delil elde etme yöntemi olarak benimsenmiş olsa da; Yargıtay'ın bir kararında da belirtildiği üzere asıl itibari bir savunma aracıdır. Bu hususun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.¹⁴⁵

Soruşturma aşamasında savcılık, tutuklanma ve adli kontrol hükümlerinin uygulanması talebi ile sorgu için Sulh Ceza Hakimliği'ne sevk edebilir.¹⁴⁶ Bununla birlikte savcı böyle bir talep olmadan da doğrudan sorgu talep edebilir.¹⁴⁷

Yakalama üzerine hakim/mahkeme yakalanan kişiyi sorguya çekecektir. Kovuşturma evresinde sanığın sorgusu duruşmanın başlaması ile yapılır. Sorgudan önce sanığa yasal haklarının anlatılması gerekmektedir.

Sanığın etkin bir şekilde sorgusunun yapılabilmesi için huzurda bulunması gerekmektedir. Şartlar gerektirdiği takdirde bu sorgu istinabe suretiyle de yapılabilir. Fakat kanaatimizce bu en son seçenek olarak değerlendirilmelidir. Zira hakkında kesinleşmiş bir hüküm olmayan hiç kimse suçlu olarak değerlendirilemez. Sanığın tutuklu olması durumunda ise mahkemenin yapacağı işlemlerde daha özenli ve ivedi davranması gerekecektir. Her ne kadar ses ve görüntü sistemi ile sanık mahkemeye bağlı olsa da; sanığın kendini huzurda ifade etmesi ile bir kameraya karşı konuşması arasında fark muhakkak olacaktır. Aynı şekilde mahkemenin de huzurdaki sanığı değerlendirmesi ile ekran karşısındaki sanığı değerlendirmesi bir olmayacaktır. Ayrıca sorgu sırasında meydana gelen teknik aksaklıklar meydana gelebilmektedir. Bu sebeple yargılamanın sağlığı açısından sanığın huzurda dinlenmesi gerekmektedir. Fakat maalesef uygulamada aynı şehirde, ceza infaz kurumunda tutuklu bulunan sanık için dahi istinabe yoluna gidildiği bir görülmektedir.

Yargıtay tutuklu sanığın dinlenmesi açısından bir ayrıma gitmiştir. Yargıtay; yargılandığı suçtan tutuklu bulunan kimsenin duruşmada hazır bulundurulması, sorgusunun yapılması, yargılandığı suçtan farklı bir suçtan tutuklu veya hükümlü ise,

¹⁴⁵ Ünver ve Hakeri, s.573.

¹⁴⁶ CMK m.162.

¹⁴⁷ Ünver ve Hakeri, s.566.

duruşmadan vareste tutulmasını isteme dahil, sorgusunun istinabe suretiyle yaptırılabilceği kanısındadır.¹⁴⁸

“Kendilerine susma hakları hatırlatılan ve susma hakkını kullandıklarına dair bir beyanda bulunmayan sanıkların, suçlandıkları olayın oluş ve gelişimine ilişkin mahkemede herhangi bir beyanda bulunmaksızın, soruşturma aşamasındaki ifadelerine beyanda bulunmaları, mahkeme tarafından da iddia konusu eylemin aydınlatılması açısından hiçbir soru yöneltilmemiş olması karşısında usule uygun sorgu yapıldığından söz edilemeyeceği, bu savunmalara dayanılarak hüküm kurulmasının, sanıkların savunma hakkını kısıtlayıcı nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır.”¹⁴⁹

Bu konuda gösterilmesi gereken ehemmiyeti bir yazar; *“Önemle belirtelim ki; ifade ve sorgunun yapılışı kadar buna bağlanacak sonuç da çok önemlidir. Bu nedenle, bir şüpheli veya sanığın ikrarına cezayı hafifletici sonuç bağlamak, ilerisi açısından ceza yaptırımlarının hafif hükmedilmesi için ilgili kişiyi dolaylı yoldan ikrara zorlayacağı için, içinde yasak ifade ve sorguya ilişkin hükmün ihlali tehlikesini barındırmaktadır. Her ne kadar ikrarın cezanın hafifletilmesi için bir neden olarak kabul edilip edilmemesi mahkemenin/hakimin takdir yetkisi içinde ise de, bu beklentinin susma hakkı ve nemo tenatur ilkesini ihlal etmemesi gerekir. Şüpheli/sanığın ifade ve sorgusunda söylediklerini özgür iradesiyle gerçekleştirmesi güvencesinin korunması gerekmektedir. Bu uygulamanın, kanunda yazılı olmayan bir yarar olarak şüpheli/sanık üzerinde, ikrar etmesi için bir tehdit oluşturmaması gerekir. Şüpheli/sanık kendi beyan ve savunmalarında özgür olup susması veya beyanlarını kısıtlayıp değiştirmesi ve keza ikrar etmemesi kendisi aleyhine bir uygulamaya dönüştürülmemelidir.”¹⁵⁰* Şeklinde ifade etmiştir.

Bu konuda yazarın görüşlerine biz de katılmaktayız. Susma hakkı ve sanığın kendisini suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamaması evrensel ceza hukuku ilkeleridir. TCK m.62/2’de takdiri indirimine neden olabilecek haller örnek olarak gösterilmiş, bu hallerden birisi de *“failin fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları”* gösterilmiştir. Yukarıda yazarın bahsettiği üzere suçun ikrarı halinde verilecek ceza

¹⁴⁸ YCGK. 21.09.2004, 2004/172 E. ve 2004/165 K.; Zikreden, **Ünver ve Hakeri**, s.566.

¹⁴⁹ Askeri YRG. 2. D. 17.05.2012, 2012/69 E. ve 2012/69 K.; Zikreden, **Ünver ve Hakeri**, s.566.

¹⁵⁰ **Ünver ve Hakeri**, s.567.

üzerinde indirim yapılmaktadır. Bu durum hakimin takdirinde olup üzerinde özenle durulması gerekmektedir. Hakim burada; sanığın suçu artık başka bir çıkış yolu görmediği için indirim alabilmek amacıyla mı, yoksa gerçekten pişmanlık duyduğu için mi ikrar ettiğini mümkün olduğunca tespit etmeye çalışmalıdır. Bu durumun kesin tespiti mümkün olmayıp, hakim yaşam tecrübesine ve muhakemenin ilerleyişine göre tespit etmeye çalışmalıdır. Aksi takdirde ikrar halinde cezada indirim yapılacağı kanısında olan sanık için susma hakkı ve “nemo tenatur” ilkesi bir seçenek olmaktan çıkacaktır. Aynı şekilde sanığın susma hakkını kullanması durumunda da, yargılamaya katkı sağlamadığı gerekçesi ile alt sınırdan uzaklaştırılması tamamıyla hukuka aykırı olacaktır. Zira sanığın yargılamaya katkı sağlamak gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.

iii. İkrar

TDK ikrar sözcüğünü “*saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme*” şeklinde ifade etmiştir. Yargıtay ise teknik anlamda ikrarı; suç şüphesi altında bulunan kişinin, itham edildiği suç açısından önem arz eden hususları kabul etmesi şeklinde tanımlamıştır.¹⁵¹ İkrar maddi gerçeği yansıtabileceği gibi maddi gerçeğe aykırı da olabilir. Burada önemli olan şüpheli/sanık tarafından, ileri sürülmüş olan isnadın kısmen veya tamamen kabul edilmesidir.

İkrar da delil çeşitlerinden bir tanesidir. Delillerin taşınması gereken özellikleri bünyesinde bulundurup, delil yasaklarından da uzak bir şekilde söz konusu olduğunda yargılamada kullanılabilir. “*İkrar, tarihsel geçmişte diğer delillerden üstün ve onları gereksiz kılan bir etki kuvvetine sahip iken, günümüzde tıpkı diğer deliller gibi hakimin serbestçe değerlendirmesine tabi konulardan biridir ve diğer delillerden hiçbir üstünlüğü yoktur. İkrar ile diğer deliller arasında ispat gücü açısından bir üst-ast ilişkisi yoktur.*”¹⁵²

Doktrinde ve bazı Yargıtay kararlarında ikrarın hükme veya bir karara esas alınabilmesi için başka delil veya emarelerle desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

¹⁵¹ YCGK. 01.02.2011, 2011/226 E. ve 2011/10 K.

¹⁵² Ünver ve Hakeri, s.571.

Fakat bu görüşün aksini savunan ve ceza yargılamasının ruhuna uymayan bir takım sonuçlar çıkarılmasını eleştiren görüşler de vardır.¹⁵³ Eleştiride; ikrar ile diğer delillerin ispat gücü bakımından eşit olduğu, bu durum ikrara uygulanacak olan bu kısıtlamanın diğer deliller için de geçerli olması gerektiği belirtilmiştir. Bu sebeple ikrarın hükme esas alınmasında ek koşulların aranmaması gerektiği belirtilmiştir.

Biz de aynı şekilde aynı şekilde ikrarın konumunun tespitinde başka bir ayrıma gidilmemesi gerektiği görüşüne katılmaktayız. Zira ikrar, bir delil olduğu için diğer deliller gibi hakim tarafından vicdani kanaate göre ispat değeri tespit edilmelidir. Dosya içerisinde yer alan verilerle uyum sağladığı, olayın ve hayatın olağan akışı ile çelişmediği takdirde bilirkişi beyanından veya diğer delillerden farklı bir muameleye tabi tutulmamalıdır. Bir delilin ispat gücü, dava dosyası ile arasında bulunan uyuma göre takdir edilmelidir. İspat gücünün tayini açısından mevzuatta bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple; ikrarın hükme esas alınması için aranan koşullar ceza yargılamasının ruhuna ters düşmektedir. Aksi vicdani delil sistemi ile de çatışacaktır.

“İHAM’a göre, kimsenin kendisi veya yakınları için olumsuz sonuçlar doğuracak şekilde delil temin etmeye zorlanmaması ve sessiz kalma hakkı evrensel olan bir standardı belirtip, adil yargılanma ilkesinin bir gereğidir. Bu hak sanığın sessiz kalma hakkını içerdiği gibi, aynı zamanda kendisi ve yakınları aleyhine delil vermeye zorlanamamasını da içerir; belirleyici olan sanığın/şüphelinin iradesidir. Sanığın iradesi doğrudan veya dolaylı olarak bu hususta zorlanamamalıdır. İlkenin özü, sessiz kalma hakkının kullanımının tamamıyla suç şüphesi altındaki kişinin özgür iradesine bırakılmış olmasıdır. İradeyi sakatlayan haller bu hakkı da ihlal eder. İHAS 6’daki susma hakkının ihlal edilip edilmediği, her somut olayın koşullarına göre belirlenmelidir.”¹⁵⁴

Bu hususta aynı şekilde Yargıtay bir kararında; “...Ceza Muhakemesinin temel amacı, maddi gerçeğin kuşkuyla yer almaksızın açığa çıkarılmasıdır. Sorgu esasında bir savunma aracı olup, delil elde etmek için kabul edilmiş bir müessese değildir. Ancak; sanığın hakime verdiği cevap, gerçeği öğrenme konusunda hakim için bir delil teşkil edebilirse de; yan kanıtlarla doğrulanmayan, oluşa ve maddi gerçeğe uygun düşmeyen,

¹⁵³ Ünver ve Hakeri, s.571.

¹⁵⁴ Ünver ve Hakeri, s.572.

fenni kanıtlarla çelişen soyut ikrara dayanılarak mahkumiyet hükmü tesisi; maddi gerçeğe ulaşılması hükmüne aykırılık teşkil eder...” şeklinde tespitte bulunmuştur.¹⁵⁵

Bu kararda görüleceği üzere Yargıtay tarafından tespit edilen hususlar diğer delillerde bulunduğu takdirde onları da sakatlayacak niteliktedir.

Görülmekte olan bir ceza davasında failden başka bir kimsenin suçu üstlenmesi muhtemel bir durumdur. Bir kimse özellikle maddi menfaat karşılığında işlemediği bir suçu üstlenebilmektedir. Bu durumda hakim tarafından yapılması gereken; ikrarın ne şekilde, hangi aşamada gerçekleştiği, beyan üzerinde herhangi bir dış etmenin bulunup bulunmadığının tespit edilmesi, ikrarda bulunanın beyanlarının sonuçlarını kavrayıp kavrayamadığı, ikrarın başka emare veya delillerle desteklenip desteklenmediği irdelenmelidir. Söz konusu ikrar dosya ile uyum sağladığı takdirde tek başına yeterli olabileceği, yan delillerde desteklendiği takdirde de hükme esas alınabilir. Burada hakimin vicdani kanaati önem taşıyacaktır. Aynı şekilde ikrar dışındaki başkaca deliller de dosya ile uyum sağlamadığı, hayatın olağan akışına uygun düşmediği takdirde hükme esas alınamayacaktır.

Sonuç olarak ikrar bir delil çeşidi olup, diğer delillerden aşağı bir konumu bulunmamaktadır. Dosya ile bütünlük arz ettiği takdirde tek başına hüküm vermek için yeterli olabilmelidir.

b. Tanık Beyanı

Tanık, şüpheli/sanık veya bilirkişi statüsü olmaksızın bir kimsenin geçmişte olan bir adli vakıa ile ilgili asli veya yan ispat konularına ilişkin olarak, doğrudan veya dolaylı yoldan edindiği bilgiyi adli mercilere bildirmek zorunda olan kişiyi ifade eder.¹⁵⁶

Tanık suç teşkil eden bir fiile duyu organları aracılığı ile hakimiyet sağladığı bilgileri aktarabileceği gibi yargılamanın aydınlatılmasına katkıda bulunabilecek bilgiler de sunabilir. Örneğin, bir tanık kasten adam öldürme suçu işlenirken olaya canlı olarak

¹⁵⁵ Ünver ve Hakeri, s.573.

¹⁵⁶ Ünver ve Hakeri, s.575.

görüp mahkemede anlatabileceği gibi, taraflar arasında bulunan ve bilgisi dahilinde olan bir husumeti de mahkemeye aktarabilecektir.

Ceza yargılamasında, bahsedildiği üzere özel hukuk yargılamasından farklı olarak kesin delil gibi bir kavram bulunmamaktadır. Bu sebeple tanık, olaya bizzat şahit olduğunu ifade etse dahi şüphe ile yaklaşılması gerekmektedir. Bununla birlikte tanığın dolaylı yoldan sahip olduğu bilgiler ayrı bir özenle irdelenmelidir.

Tanığın beyanlarının alınmasında esas olan tanığın bilgi ve görgüsünü sözlü bir şekilde huzurda mahkemeye aktarmasıdır. Zira tanığın olay anlatımı sırasında sergilediği hal ve tavırlar da tanığın beyanlarının doğruluğu hakkında bir kanı oluşturacaktır. Bununla birlikte zorunlu hallerde tanığın beyanını yazılı olarak sunması da muhtemeldir. Fakat mümkün olduğunca bu durum ikincil planda tutulmalıdır.

Mevcut bir yargılamada sadece bir tanığın olması muhtemeldir. Böyle bir durumda bu tanığın muhakkak huzurda bizzat dinlenmesi gerekmektedir. Önceden verilmiş olan beyanlara dayalı olarak hüküm verilmesi durumunda, eksik inceleme gündeme gelebilecektir.

Tanığın aleyhe olan beyanlarına karşı, sanığın savunma hakkının ihlal edilmemesi gerekir. Bu durumda mümkün olduğunca sanık ve tanık huzurda yüzleştirilmelidir. Aynı durum tanığın çelişkili beyanları söz konusu olduğunda da geçerlidir.

Tanıkların da hukuki yarımından faydalanmaları mümkündür. Duruşmada vekilleri ile birlikte bulunmalarını ve tanığın ifade veya sorgusunda vekilin hukuksal yardımından yararlanmasının engellenmemesi gerekmektedir. Fakat uygulamada maalesef yerel mahkemeler, hukuka aykırı ara kararlarla tanığın yardım almasını engellemektedirler. Bu hukuka aykırılık, bu şekilde elde edilen tanık beyanlarını da hukuka aykırı hale getirmektedir. Tanık bizzat bir vekil sağlamışsa, vekil dinlenmeli ve tanığı hukuken bilgilendirmesine olanak sağlanmalıdır.¹⁵⁷ Zira mevcut bir yargılamada beyanda bulunan tanık, yargılama konusu fiil ile ilgili veya konusu suç teşkil eden başka bir fiil ile ilgili kendi aleyhine beyanda bulunabilir. Her ne kadar ceza yargılamasının temel amacı maddi gerçeğin araştırılması olsa da; evrensel ceza hukukun

¹⁵⁷ Ünver ve Hakeri, s.576.

temel bir unsuru olan “nemo tenetur” ilkesi, yani kimsenin kendisi veya yakını hakkında suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanmaması hakkı dolaylı yoldan da olsa ihlal edilmemelidir.

2-Belge Delili

TDK belge sözcüğünü “*bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb., vesika, doküman*” şeklinde tanımlamıştır. Ceza muhakemesi açısından ise; somut bir olayı anlatan insan mahsulü ispat araçları belge delili olarak adlandırılmaktadır.¹⁵⁸

Ceza yargılamasında belge denildiği takdirde geniş bir alan ortaya çıkmaktadır. Bir düşüncenin, olgunun vs. unsurların aktarıldığı ortamlar belge olarak değerlendirilir. Özel hukuktan farklı olarak ilgili belgeyi düzenleyeninin bilinmemesi de delil niteliğine halel getirmeyecektir. Ceza yargılamasında mahkemece getirilen, soruşturma sırasında ele geçirilen, katılan veya sanık tarafından sunulan belgeler delil olarak değerlendirilebilecektir. Fakat her halükarda mahkeme tarafından bu belgelerin güvenilirliği denetlenmelidir.

Belgelerin güvenilirliğinin denetlenmesi söz konusu olduğunda; bünyesine uygun düştüğü ölçüde, aslının getirilmesi aksi takdirde yetkili makam veya kişilerce onaylı suretinin sunulması gerekecektir. Yargıtay belgeyi bu durumda sağlıklı, kabul edilebilir saymaktadır. Fakat bu durum doktrinde bir yazar tarafından şu sebeple eleştirilmektedir; “...söz konusu evrakın aslı, ilgili resmi veya özel veya gerçek tüzel kişiden elde edilemiyor veya sonradan imha edilmiş ya da muhafaza edilmemişse ve fakat diğer deliller veya sanığın ikrarı bu evrakın varlığını kanıtlıyorsa, bu belge hükme dayanak olabilmelidir. Bir kişiye karşı yazı ile hakaret veya iftira eylemine, örneğin, bir özel üniversite bu evrakı kayda geçirmesine rağmen iyi muhafaza edilememesine karşılık, fotokopisi elde edilmiş ve sanık da içeriğini ve gönderilmesini ikrar etmişse, bu takdirde bu yazının içeriği hükme esas alınabilmelidir.”¹⁵⁹

¹⁵⁸ Ünver ve Hakeri, s.576.

¹⁵⁹ Ünver ve Hakeri, s.577.

Yazarın bu görüşüne biz de katılmaktayız. Zira Yargıtay'ın tutumu her ne kadar özel hukuk yargılamalarında mantıklı görülebilecek olsa da; ceza yargılamasının amacının maddi gerçeği araştırma olduğu göz önüne alındığında, böyle bir evrakın varlığı dosya içeriği ve diğer delillerle çelişmediği takdirde hükme esas alınabilmelidir.

Belge delilleri de kendi içerisinde çeşitlenmektedir:

a. Yazılı Belge Delili

Bir olayı yansıtan ve yazılı olarak elde edilmiş olan belgeler yazılı belge delili olarak değerlendirilecektir. Bir belge nasıl olduğu kaynağa göre farklı muameleye tabi tutulabilecektir. Örneğin bir resmi belge, bir kamu görevlisi tarafından görevi gereği olarak düzenlenen belgeyi ifade etmektedir.¹⁶⁰ Böyle bir belgenin ispat kuvveti doğal olarak bir özel belgeye nispeten daha ağır basacaktır.¹⁶¹

b. Şekil Tespit Eden Belge

Ceza yargılamasında yer alan bir olayı yansıtan ve bu amaçla şekillerin kullanıldığı belgeler, şekil tespit eden belgeler olarak nitelendirilmektedir. Bu kapsamda harita, kroki, çizim, fotoğraf ve videolar yer almaktadır. Bunlar mahkeme huzurunda görmek suretiyle incelenecektir.

c. Ses Tespit Eden Belge

Yukarıda belirtildiği üzere ses kayıtlarını içeren ortamlar da belge olarak nitelendirilmektedir. Bu kapsamda; koruma tedbirleri uyarınca elde edilen kayıtlar, ifade alma sırasında yapılan kayıtlar veya sanık/şüpheli, katılan vs. tarafından elde edilmiş ve dosya sunulmuş olan kayıtlar gündeme gelecektir.

¹⁶⁰ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, m.204 Gereğesi.

¹⁶¹ Ünver ve Hakeri, s.577.

Dijital ortamlarda bulunan deliller genel olarak manipüle edilmeye müsait olmakla birlikte; ses tespit eden belgeler bu manipülasyona niteliği itibari ile daha müsaittir. Bu sebeple doktrinde bunların delil vasfı üzerine tartışmalar yapılmıştır.¹⁶² Yargıtay da bu hususta verdiği bir kararda, bu tür kayıtların tek başına delil olamayacağı, bunların yan delillerle desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁶³

d. Dijital Delil

Teknolojinin gelişmesi sonucu, bireyler günlük hayatta gerçekleştirdiği bir çok faaliyetlerini de dijital ortamlara taşımışlardır. Kullanımlarının bu kadar yaygın olmasının doğal bir sonucu olarak bu dijital ortamlar; kullanıcılarına ait kişisel bilgiler, iletişim içerikleri vs. birçok unsuru bünyelerinde barındırmaktadırlar.¹⁶⁴ Fakat söz konusu bilgilerin bu ortamlarda depolanması, onları daha savunmasız bir hale getirmiştir. Zira art niyetli kişilerce bu içeriklerin elde edilmesi, farklı amaçlarla kullanılması pek ala mümkündür. Hatta spesifik olarak bu ortamlarda işlenen suçlar¹⁶⁵ ortaya çıktığı gibi, normal suçların da bu ortamlar üzerinden işlenmesi söz konusu olmaktadır. Dijital deliller sadece bu tür ortamlarda işlenen suçlar için değil, diğer suçlar için de son derece aydınlatıcı olabilmektedir.¹⁶⁶

Gerçek hayatta bir suç işlendiğinde nasıl olay yerin incelenip, deliller elde ediliyorsa, aynı şekilde bu dijital ortamların da kendine has yöntemlerle keşfedilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Zira *dijital deliller, gözle görülemeyen soyut verilerden oluşur.*¹⁶⁷

Dijital sözcüğü TDK tarafından “*verileri bir ekran üzerinde elektronik olarak gösteren*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkarak dijital veriler için; elektronik ortamda bulunan ispat araçlarıdır diyebiliriz.

¹⁶² Ünver ve Hakeri, s.578.

¹⁶³ YRG. 9. CD. 05.10.1984, 2346.; Zikreden, Ünver ve Hakeri, s.578.

¹⁶⁴ Başlar, s.63.

¹⁶⁵ TCK m.243 vd..

¹⁶⁶ ÖZBEK Murat, Adli Bilişimlerde Delillerin Toplanması ve İncelenmesi(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:350904), İstanbul, 2013, s.14.

¹⁶⁷ GÖKSOY Resul, Ceza Muhakemesinde Dijital Delillerin Elde Edilmesi ve Güvenilirliğinin Sağlanması(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:475779), İzmir, 2017, s.71.

“Dijital deliller, günümüz ceza muhakemesi kanunlarında özel olarak düzenlenmeseler bile, yargı uygulamalarında sıklıkla başvurulana, ciddi suiistimallere açık ve manipüle edilerek kullanımının arttığı da bilinen bir gerçektir. Bu konuda, özellikle elde ediliş, muhafaza ve değerlendirmede hukuka aykırı ve diğer saptırma müdahalelerinin önlenmesi zorunludur.”¹⁶⁸ Dijital deliller de, delillere has özellikleri bünyesinde bulundurmalıdır.¹⁶⁹ Özellikle bu delillerin güvenilirliğinin ayrıca irdelenmesi gerekmektedir. Zira bu delil türünde yapılacak bir manipülasyon kolay fark edilebilir nitelikte olmayacak, belki de çoğu zaman sadece işin uzmanları bunu fark edebilecektir. Aynı doğrultuda bu manipülasyon, delil adli makamlarca alıkonulduktan sonra da meydana gelebilir. Bu sebepten ötürü bu deliller elde edildikten sonra muhafazaları da önem arz etmektedir.¹⁷⁰

Vicdani delil sisteminin bir sonucu olarak dijital nitelikte olan deliller de yargılamada kullanılabilir. Hatta bazı durumlarda yargılama için kilit taşı olması dahi mümkündür.¹⁷¹ Fakat bu delillerin hukuka uygun olması gerekmektedir. Özellikle bu hususta, CMK m.134’te düzenlenmiş olan *Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma* hükmü göz önünde bulundurulmalı, belirlenmiş olan usul hükümlerine riayet edilmelidir.

Usulüne uygun şekilde elde edilen dijital veriler yargılamada kullanılabilir. Fakat bu verilerin ispat değeri konusunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Söz konusu bu veriler ise niteliği gereği manipülasyona son derece müsaittir.¹⁷² Yargıtay bu hususta, bu verilerin ciddi şekilde manipülasyona müsait olduğunu belirtmiş ve sırf delillerin değiştirebilmesinin daha kolay olması sebebinden ötürü, bu delillerin hükme esas alınmayacağı gibi bir sonuca da ulaşamayacağını belirtmiştir.¹⁷³

¹⁶⁸ Ünver ve Hakeri, s.578.

¹⁶⁹ Göksoy, s.75.

¹⁷⁰ HENKOĞLU Türkay, Adli Bilişim –Dijital Delillerin Elde Edilmesi ve Analizi-, Pusula Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2014, s.22.

¹⁷¹ Kaynakçoğlu, s.22.

¹⁷² DEMİR Nazlı Hilal, Yasak Deliller ve İnsan Onuru(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:322285), İstanbul, 2012, s.1-2; Gökşen, s.59.

¹⁷³ YRG. 9. CD. 09.10.2013, 2013/9110 E. ve 2013/12351 K.; Zikreden, Gedik, s.110-111.

3- Belirti Delili

Yapılacak bir keşif faaliyeti sonucunda tespit edilebilecek, suç konusu olaydan geriye kalan izleri temsil eden deliller belirti delilidir.¹⁷⁴ Çağın ilerlemesi ile birlikte bilimsel deliller gittikçe ehemmiyet kazanmıştır. Bunun sonucu olarak sanıktan delile gidilme sistemi terk edilip, delilden sanığa gidilmesi esası benimsenmiştir. Böylece ceza muhakemesinde belirti delilleri çok önemli bir yere gelmiş ve ispat açısından kilit taşı konumuna ulaşmışlardır.¹⁷⁵ Bu delillerin kullanılması sonucunda sanığın suçlu/suçsuz olması gibi durumları belirlemede nokta atışı yapabilmek mümkün hale gelmiştir. Örneğin bir cinsel saldırı suçunda elde edilen sperm örneği, maddi gerçeğe ulaşmada son derece yardımcı olacaktır.¹⁷⁶

Belirti delilleri de kendi için de tabii ve suni belirti olarak ayrılmaktadır;

Tabii belirti suçu işleyenin iradesi dışında meydana gelen ve olayı temsilde yardımcı olabilecek nitelikte, olayın parçalarından biridir.¹⁷⁷ Olayı doğrudan ispat etmemekle birlikte, ispata yardımcı olacaktır. Örneğin; olay yerinde bulunan bir saç teli söz konusu olabilir. Bu saç telinin sanığa ait olması halinde, bu durum sanığın olay yerinde bulunduğunu gösterebilir. Fakat sanık olaydan önce veya sonra orada bulunmuş olabilir. Hatta sanık olay yerinde hiç bulunmamış olmasına rağmen başka birinin vasıtasıyla da olay yerine taşınmış olabilir. Genel olarak belirti delilleri objektif olmakta ve beyan delili vs. gibi delillerden daha net sonuç temin etmektedir. Fakat yine de tek başına ispat kuvveti yeterli değildir, yan unsurlarla desteklenmesi gerekmektedir.¹⁷⁸

Suni belirtinin oluşumunda ise zaten ispat gayesi söz konusudur. Bireyler tarafından istenerek meydana getirilir ve ispat gücü tabii belirtiye nazaran daha azdır.¹⁷⁹ Suni belirtiler tek başına delil olamazlar.¹⁸⁰

Bu kapsamda birkaç örnek vermek faydalı olacaktır¹⁸¹;

¹⁷⁴ Ünver ve Hakeri, s.579; Kaygısız, Kriminalistik, s.37.

¹⁷⁵ AKGÜL ALTIKAT Meliha, Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delilleri ve İspat Gücü(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:369095), Isparta, 2014, s.11-12.

¹⁷⁶ Parlar vd., s.463-464.

¹⁷⁷ Kunter vd., s.637.

¹⁷⁸ Ünver ve Hakeri, s.579; YCGK. 11.06.2013, 2013/9-241 E. ve 2013/293 K.; Zikreden, Akgül Altıkata, s.84.

¹⁷⁹ Kunter vd., s.637.

¹⁸⁰ Ünver ve Hakeri, s.579.

Biyolojik Deliller: İnsan, hayvan gibi canlı varlıklardan geriye kalan sıvı, doku, kalıntı vs. hususlar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu deliller niteliği gereği her türlü nesnenin, canlının üzerinde bulunabilir. Geçmişte yaşanmış bir olayla ilgili bilgi verme açısından fazlasıyla fayda gösterebilmesine rağmen; yapıları gereği de zarar görmeye oldukça müsaittirler. Muhafazasında özen gösterilmeli çünkü bu deliller kendisi kolayca tahrip olabileceği gibi başka insanlar için de tehlike yaratabilmektedir. Bu veriler sayesinde olayın taraflarının tespiti kolaylaşmaktadır.

- Vücut Sıvıları: Kan, ter, sperm, tükürük, idrar vs.
- Vücut Dokuları: Saç, tırnak, diş, kemik vs.
- Biyolojik Kalıntılar: Hayvan, bitki artıkları vs.

Kimyasal Deliller: Suç mahallinde veya başka bir yerde ele geçirilen, suç konusu olay ile ilgili olduğu düşünülen maddelerin(uyuşturucu, zehir, patlayıcı vs.) yapısı, miktarı gibi hususlarda ele geçirilen verilerdir. Buradaki temel unsur maddenin tanımı yapılırken kimya biliminden faydalanılmasıdır.

- Maddelerin yapısal incelenmesi,
- Yanıcı, yakıcı, parlayıcı vs. maddeler,
- Uyuşturucu, uyarıcı, zehirleyici vs. maddeler,
- Toprak, cam, plastik vs. suçun aydınlatılmasına yardımcı olabilecek maddeler.

Fiziksel Deliller: Belirli bir fiziki yapısı olan ve suç konusu olay ile ilgili olduğu tespit edilen delillerdir.

- Silah, mermi çekirdeği, mermi kovanı vs.
- Kağıt, kalem, bıçak vs.
- Şüpheli veya mağdura ait kıyafetler vs.

İz Delilleri: Herhangi bir şey(insan, hayvan, bitki, eşya vs.) herhangi bir yerde bulunduğu takdirde; muhakkak burada bulunduğunu gösteren kalıntılar bırakacaktır. Bu kalıntılar da suç konusu olayın çözümünde yardımcı olacaktır.

¹⁸¹ <http://kriminoloji.blogspot.com/2007/10/kriminoloji.html> (Son Erişim Tarihi 07.05.2019); <http://bilirkisiraporlari.com/olay-yerinde-bulunabilecek-maddi-delil-cesitleri/> (Son Erişim Tarihi 07.05.2019)

- Parmak izi, diş izi, avuç izi, kulak izi¹⁸² vs.
- Lastik izi, ayak izi¹⁸³, alet izi vs.

V- DELİLLERİN ELDE EDİLMESİ

1- Genel Olarak

Belirtildiği üzere ülkemizde mevcut ceza yargılamasında vicdani ispat sistemi benimsenmiştir. Bu sistemin bir sonucu olan delil serbestisi ilkesine göre; ceza yargılamasında, yargılama konusu olayı aydınlatabilecek olan her türlü unsur delil olarak nitelendirilebilecek ve hakim tarafından serbest irade ile değerlendirilebilecektir.

Ceza muhakemesinde delillerin toplanması, suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlayacaktır.¹⁸⁴ Yargılamaya girebilecek olan deliller taraflarca sunulabileceği gibi adli makamlarca da elde edilmiş olabilir. İşte bu noktada; bir yandan delilin elde edilmesi sırasında muhatapların kişisel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi tehlikesi, bir yandan da ceza yargılamasını meşgul eden, suç teşkil eden bir fiilin aydınlatılması şeklinde menfaatler karşı karşıya gelecektir. Doğal olarak ortaya çıkan bu çatışmanın asıl aktörü devlet olmaktadır. Bu sebeple delillerin elde edilmesinde ön plana adli makamlar çıkacaktır.

Ceza yargılamasının gündeme gelmesi ile bireylere ait olan ve Anayasa'mızda koruma kapsamında tutulan haberleşme hürriyeti, mülkiyet hakkı vs. korunan değerlerin ihlali söz konusu olabileceğinden, kanun koyucu izlenmesi gereken yolları CMK ve çeşitli mevzuatlarda belirtmiştir. Bu başlık altında mümkün olduğunca delillerin elde edilme yöntemleri anlatılmaya çalışılacaktır.

¹⁸² Kapı, duvar vs. dinlenirken kulağın nesne ile temas sonucunda nesne üzerinde bıraktığı iz.

¹⁸³ Ayakta ayakkabı olsa da olmasa da geriye iz bırakılmaktadır.

¹⁸⁴ **Dinler**, s.39.

2- İfade Alma ve Sorgu Usulü

İfade ve sorgu alma işlemleri ile ilgili genel bilgiler daha önce verilmiş bulunmaktadır. Bu başlık altında genel bilgilerden ziyade usul üzerinde durulacaktır.

a. Genel Olarak

İfade alma bir araştırma işlemi olup, sorgu ise daha ziyade savunmaya yöneliktir.¹⁸⁵ Fakat her halükarda iki işlemde maddi gerçeğin araştırılmasına hizmet edecektir.¹⁸⁶ Ceza Muhakemesinde “*neye mal olursa olsun hakikate ulaşmak*” gibi bir anlayış söz konusu olmadığı için, bireylerin insan olmaları hasebiyle doğuştan sahip olduğu haklar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple bu işlemlerin yapılmasına ilişkin olarak bir takım kurallar belirlenmiştir. Bu kuralların belirlenme amacı devletin tekelinde bulunan güç kullanma yetkisinin kötüye kullanılmasının önüne geçilmesidir.¹⁸⁷

İfade alma işlemi, şüpheliden beyan delilinin elde edilmesine hizmet eder. Bunların delil olarak kullanılabilmesi için de kayıt altında tutulması gerekmektedir.¹⁸⁸ Bu işlemler sırasında sorulacak olan ilk hususlar, kişinin kimlik bilgilerini tespit etmeye yöneliktir. Bununla birlikte sosyal durumun tespitine yönelik sorular da sorulacaktır. Şüphelinin sessiz kalma hakkı bulunmakla birlikte, adli makamlara yardım etmek gibi bir görevi bulunmadığından, gerçeği söylemek zorunda dahi değildir. Fakat kimlik bilgilerine ilişkin hususlarda doğru bilgi vermek zorundadır.¹⁸⁹

Kimlik bilgilerinin sorulması gibi başka hususlarda da soru sorulması her zaman ifade almak olarak kabul edilmeyebilir;¹⁹⁰

- *Olayın tanığı olduğu zannı ile asıl şüpheliye soru sormak,*
- *Yakalanan kişinin gözaltı birimine getirildiği sırada deftere kayıt yapmak için gerekli soruların sorulması,*

¹⁸⁵ Yenisey ve Nuhoğlu, s.613.

¹⁸⁶ DEMİRBAŞ Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara, 2018, s.113.

¹⁸⁷ Yenisey ve Nuhoğlu, s.615.

¹⁸⁸ Dinler, s.49.

¹⁸⁹ CMK m.147/1-a.

¹⁹⁰ Yenisey ve Nuhoğlu, s.616-617.

- *Sadece açıklama almak amacı ile sorulan, işlendiği sanılan olayla ilgisi olmayan sorular,*
- *Yakalanan şüpheliyi nezarethaneye sevk eden başka memurun sevk sırasında şüphelinin susma hakkını kullandığını bilmeden yaptığı sohbet konuşması,*
- *Aramaya “rıza” gösterip göstermeyeceğinin sorulması,*
- *Şüphelinin yakalandıktan sonra fakat hakları söylenmeden önce “susmuş olması”, aleyhine delil olarak kullanılamaz. Fakat “yakalandıktan sonra neler yaptığı, nasıl davrandığı” konusunda, memura duruşmada sorulan soruların cevapları, şüphelinin davranışları kolluk memuru tarafından gözlemlenmiş olduğu için delil olarak kullanılabilir.*
- *“Gizli görev” veya “muhabir” şüpheli ile yaptığı konuşmalar sırasında ona haklarını söyleyemez. Buna karşılık tutukevine şüpheli gibi konulan kolluk memurunun sorduğu sorular, tutukevindeki başka bir muhabir gibi bilgi vermesi ve suçun mağdurunun şüpheli ile yaptığı konuşmalar, ayrı kategoriler oluştururlar.*

Yukarıda yer alan istisnalar da göz önüne alındığında denebilir ki; ifade alma işleminin söz konusu olabilmesi için, bireye yöneltilmiş bir itham bulunması gerekmektedir. Bu itham sözlü olabileceği gibi dolaylı bir şekilde de yapılabilir. Örneğin suçla ilgili olan bir delilin şüpheliye gösterilmesi.¹⁹¹

Şüphelinin kimlik bilgilerinin tespiti yapıldıktan sonra, şüphelinin anlayabileceği şekilde üzerine atılı suç anlatılmalıdır.¹⁹² Bu izah yapılırken, söz konusu suçun belirleyici özellikleri de söylenmelidir. Örneğin, üzerine “uyuşturucu ticareti suçu” atılı olan şüpheliye, hangi eyleminin ne zaman nerede tespit edildiğinin bildirilmesi gerekir. Aksi takdirde tabiri caizse “yem atarak” bilgi almaya çalışması şeklinde yapılan bir ifade işlemi hukuka uygun olmayacaktır.

Şüpheliye; “müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği” ve “müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde,

¹⁹¹ Yenisey ve Nuhoğlu, s.617.

¹⁹² CMK m.147/1-b.

kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirileceği” hususlarının bildirilmesi gerekmektedir.¹⁹³ Ayrıca bu hüküm uygulanırken “şüpheli veya sanık, vekâletname aranmaksızın müdafî ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir. Bu kişilerin müdafî ile yazışmaları denetime tâbi tutulamaz.”¹⁹⁴ şeklindeki hüküm hakkında şüphelinin bilgilendirilmesi gerekir ki; böylece şüpheli savunma hakkını etkin bir şekilde kullanabilsin. Uygulamada maalesef bazı durumlarda, imkan yetersizliğinden bahisle bu görüşme kısıtlanabilmekte yahut gizlilik sağlanamamaktadır. Bu şekilde görüşme yapılabilmesi için spesifik olarak belirlenmiş bir mekan bulunmasına da gerek yoktur. Bu şartları sağlayan herhangi bir ortamda bu görüşme yapılabilmelidir.¹⁹⁵

Bu hükmün temel dayanağı savunma hakkıdır. Savunma hakkı şüpheli/sanığın en temel hakkıdır. Genel olarak şüpheli/sanığın sahip olduğu diğer haklar da bu hakkın uzantıları olup, etkin bir savunma yapılabilmesine yöneliktir.¹⁹⁶

İfade alma işlemine geçilmeden önce sanığa sahip olduğu hakların anlayabileceği bir şekilde bildirilmesi gerekmektedir. Uygulamada, kolluk tarafından matbu bir formun doğrudan imzalatılması ve hatta bazen okunmasına dahi izin verilmemesi durumları yaşanmaktadır. Bu şekilde, etkin bir bilgilendirmenin yapıldığından söz edilemez.

Şüpheli/sanığın, kendisine tanınan bu hakları kullanmaktan vazgeçtiği şeklinde beyanda bulunması mümkündür. Fakat bu beyanın geçerli olması için, haklarının ne olduğuna ve içeriğine vâkıf olması gerekmektedir. Hür iradeye dayanmayan, bu şekilde bir beyan söz konusu olduğunda yapılan işlemler hukuka aykırı olacaktır. Bu durumun denetimini de kovuşturma aşamasında hakim yapacaktır.¹⁹⁷

İfade alma işleminden önce, talep halinde; kişinin istediği bir yakınına durum derhâl bildirilir.¹⁹⁸

¹⁹³ CMK m.147/1-c.

¹⁹⁴ CMK m.154.

¹⁹⁵ **DOĞAN** Erdal, Uygulamada Müdafilik ve Sanık Hakları & Mevzuat, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008, s.17.

¹⁹⁶ **Kocaoğlu**, s.48.

¹⁹⁷ **Yenisey** ve **Nuhoğlu**, s.620-621.

¹⁹⁸ CMK m.147/1-d.

Şüpheliye; şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.¹⁹⁹ Bu hüküm; şüphelinin kendisini savunması konusunda yardımcı olmakla birlikte, aynı zamanda kolektiflik ilkesinin bir yansımasıdır. Bu şekilde masum olan bir şüpheli de yargılamanın tamamlanmasına ve masumiyetinin ortaya çıkmasına yardımcı olabilecektir.

Şüphelinin en temel hakların birisi de susma hakkıdır.²⁰⁰ Susma hakkı, evrensel hukukta kabul edilmiş ve Anayasa'da da kendisine yer edinmiş bir haktır. İfade almadan önce bu hakkın şüpheliye bildirilmesi gerekmektedir. Zira mevcut bir soruşturma/kovuşturmaya, şüphelinin/sanığın katkıda bulunmak gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu sebeple bu hakkın kullanılması, kişinin aleyhine yorumlanmamalıdır. Fakat bu durumun yanı sıra susma hakkını kullanmayıp, adli makamlara yardımda bulunan şüpheli/sanığın bir takım lehe hükümlerden faydalanması da söz konusu olabilir. Bu durumda en doğru kararı verebilmesi için, şüphelinin/sanığın etkin bir şekilde hukuki yardım alabilmesine olanak tanınmalıdır.

İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkânlardan yararlanılır.²⁰¹ Bu hüküm uyarınca imkanlar el verdiği ölçüde, ses ve görüntü kaydı alınıp muhafaza edilmesi gerekmektedir.

İfade alma işlemini ve ayrıntılarını belgeleyen bir tutanak tutulacaktır. Bu tutanakta bulunması gereken hususlar kanunda gösterilmiştir;

CMK m.147/1-i

- 1. İfade alma veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih.*
- 2. İfade alma veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği.*

¹⁹⁹ CMK m.147/1-f.

²⁰⁰ CMK m.147/1-e.

²⁰¹ CMK m.147/1-h.

3. İfade almanın veya sorgunun yapılmasında yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri.

4. Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan müdafî tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı.

5. İmzadan çekinme hâlinde bunun nedenleri.

Belirtilen bu usullere uyulmadığı takdirde elde edilmiş olan veriler hukuka aykırı olacak ve yargılamada kullanılamayacaktır. Özellikle ifade alma işleminde önce şüpheliye haklarının anlatılması, hatta öğretilmesi gerekmektedir.

b. Yasak Yöntemler

CMK m.148- İfade alma ve sorguda yasak usuller;

(1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

(2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

(3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.

(4) Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.

(5) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir.

Belirtildiği üzere Ceza Yargılamasının amacı temel insani değerler göz önünde bulundurularak hakikate ulaşılmasıdır. Maddi gerçeğe ulaşmak pahasına her türlü değer fedaya edilebileceği şeklinde bir anlayış söz konusu değildir. Bu anlayışın yansıması ifade almaya ilişkin usulde kendisini net bir şekilde göstermektedir. İfade alma işleminde en temel husus, verilmiş olan beyanların şüpheli/sanığın özgür iradesine dayanıyor olmasıdır.²⁰² Eğer iradeyi sakatlayan bir durum söz konusu ise; ifade daha sonradan şüpheli/sanık tarafından kabul edilse dahi hukuka aykırı olacak ve yargılamada kullanılamayacaktır. Zira burada ihlali söz konusu olan haklar, uluslararası düzeyde ve Anayasa'da yer aldığı üzere, vazgeçilemez ve devredilemez nitelikte kişinin tasarruf yetkisinin bulunamayacağı niteliktedir.²⁰³

Kanunda m.148'de yasak yöntemler sayılmıştır. Fakat bu düzenleme sınırlayıcı nitelikte değildir. Aynı amaca hizmet eden başka muameleler de hukuka aykırı olacaktır.²⁰⁴

Hükümde yer aldığı üzere, şüpheli/sanığa kanunlara aykırı bir menfaat temin edileceği yönündeki beyanlar da yasak usul olarak belirlenmiştir. Bu duruma örnek olarak; kolluk memurunun şüpheliye, isim verdiği takdirde kendisinin soruşturma evrakına eklenmeyeceği şeklinde bir telkinde bulunması gösterilebilir. Fakat buna karşılık ifade alma işleminden önce etkin pişmanlık vs. hükümler hakkında bilgilendirme yapılması bu kapsamda kalmayacaktır.

Belirtilen bu yasak usullere başvurularda elde edilen veriler, mutlak delil yasağı kapsamına takılacak ve yargılamada hiçbir şekilde kullanılması mümkün olmayacaktır.

3- Koruma Tedbirleri Kapsamında Delil Elde Edilmesi

Koruma tedbirleri ceza yargılamasının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi ve hükmün kağıt üzerinde kalmasını engellemeye yönelik tedbirlerin genel adıdır. Deliller açısından ise delillerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik faaliyetlerdir.²⁰⁵

²⁰² ALTUNKAŞ Aysun, Hukuka Aykırı Delil Teorisi Işığında İfade Alma ve Sorgu (Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:254727), İstanbul, 2006, s.137.

²⁰³ Altunkaş, s.138.

²⁰⁴ CMK m.148 Gerekçesi.

Koruma tedbirlerinde ortak olarak bulunması gereken bir takım özellikler ve ön koşullar söz konusudur;²⁰⁶.

- Hükümden Önce Anayasal Bir Özgürlüğü Sınırlar²⁰⁷

Ceza yargılaması niteliği itibari ile özgürlüklere en sık müdahalenin görüldüğü alandır. Örneğin gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, iletişimin dinlenmesi gibi tedbirler özel hayatın gizliliğini bazen tedbiri aşacak nitelikte ihlal etmektedir. Zira bu tedbirlerin uygulanması sırasında; bireye ait olan, gizli kalması gereken, başkaları ile paylaşmak istemediği kişisel verilere, üçüncü kişiler tarafından vâkıf olunması mümkündür.²⁰⁸ Bu sebeple bu tedbirlere başvurulduğu takdirde orantılılık ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Kural olarak, kişilerin hürriyetlerinin kısıtlanması için kesinleşmiş bir mahkeme kararı gerekmekte olup, koruma tedbirlerinde ise bu durum değişmektedir. Zira bu tedbirlere başvurulmadığı takdirde, yargılamaya esas teşkil edebilecek delillerin elde edilememesi, yok olması söz konusu olabileceği gibi, yargılama sonucunda verilecek olan hükmün infaz kabiliyeti de kalmayabilir. Bu tedbirler kapsamında insan hakları sınırlanırken özellikle; kanunilik ilkesi, amaca bağlılık, demokratik toplumun düzeninin gerekleri ve ölçülülük göz önünde bulundurulmalıdır.²⁰⁹

Bu gereklerle henüz kesinleşmiş bir hüküm olmamasına rağmen koruma tedbirleri doğrultusunda Anayasal bir hakkın sınırlanması gündeme gelebilecektir.

- Koruma Tedbirleri Amaç Değil Araçtır²¹⁰

Yukarıda belirtildiği üzere koruma tedbirlerinin asıl amacı ceza yargılamasının sağlıklı bir şekilde işleyebilmesini sağlamaktır. Doğal araç olan bu tedbirlerin amaç

²⁰⁵ Özbek vd., s.250.

²⁰⁶ Talas Serdar, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Notları, İstanbul, 2017, s.1.

²⁰⁷ Talas, s.1-2.

²⁰⁸ AVCI Fezullah, Ceza Yargılamasında Özel Hayatın Gizliliği Hak ve Hürriyetinin Hukuka Aykırı Olarak Elde Edilen Deliller Nedeniyle İhlali(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:189214), Konya, 2006, s.6.

²⁰⁹ DAĞ Güray, Kişisel Verilerin Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Olarak Kullanılması(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:291530), İstanbul, 2011, s.97, 104-105, 108, 111.

²¹⁰ Talas, s.2.

şeklinde değerlendirilmemesi, ve orantılılık hususunun üstünde durulması gerekmektedir.

- Koruma Tedbirleri Geçicidir²¹¹

Her koruma tedbirinin kendi içerisinde amaçları bulunmaktadır. Örneğin, arama tedbiri ile varılmak istenen sonuç; suçtan geriye kalan unsurların ve delillerinin veya suç şüphesi altındaki kişinin muhafaza altına alınmasıdır.²¹² Bu şekilde arama işlemi tesis edildikten sonra kendiliğinden sona erecektir.

- Koruma Tedbirlerinin Kanuni Dayanağı Bulunmalıdır²¹³

Koruma tedbirleri hürriyetlerle son derece bağlı olmasından dolayı ancak kanunla düzenlenebilecektir. Bu durum Anayasa madde 13'te "*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*" şeklinde belirtilmiştir. Bu sebeple korunan hukuki değerler de göz önüne alındığında; tedbirin sadece temel olarak değil sınırlarının, ve uygulamasının da kanunlarla belirtilmesi gerekmektedir. Anayasa ile güvence altına alınmış olan temel hakların yönetmelik vs. başka şekillerle sınırlandırılması mümkün değildir.

- Koruma Tedbirlerinin Görünüşte Haklı Bir Sebebi Bulunmalıdır²¹⁴

Yukarıda da değinildiği üzere hürriyetlerin sınırlandırılabilmesi için kesinleşmiş mahkeme kararlarının bulunması gerekmektedir. Fakat koruma tedbirleri ise niteliği gereği hükümden önce söz konusu olup, yargılamanın sıhhati için gerekmektedir. Bu sebeple başvurulacak olan tedbirleri haklı gösterecek sebeplere ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin, görülmekte olan bir davada tutuklu olarak yargılanan sanık hakkında beraat kararı verilebilir. Bu durumda tutuklama tedbirinin hükümden itibaren değil, uygulandığı andan itibaren hukuka aykırı olduğu görülecektir. Bu sebeplerden ötürü

²¹¹ Talas, s.2.

²¹² AÖAY m.4.

²¹³ Talas, s.2.

²¹⁴ Talas, s.3.

koruma tedbirlerini haklı gösterecek bir nedenin bulunup bulunmadığı titiz bir şekilde değerlendirilmelidir.

- Koruma Tedbirlerine Başvurulması Zorunlu Olmalıdır²¹⁵

Koruma tedbirleri hürriyetlere doğrudan müdahale teşkil ettiği için son çare olarak görülmelidir. Koruma tedbirleri ile ulaşılmak istenen sonuca başka bir şekilde ulaşılabilecek ise diğer yol tercih edilmelidir. Eğer koruma tedbirlerine başvurulmadığı takdirde sanığa tekrar ulaşılabilecek, delillerin tekrar ele geçirilmesi vs. hususlar mümkün olmayacak ise bu durumda başvurulmasının zorunlu olduğu ileri sürülebilir.

- Koruma Tedbirleri Ölçülü Olmalıdır²¹⁶

Yukarıda belirtildiği üzere koruma tedbirlerinin ölçülü olması Anayasa'dan kaynaklanan bir zorunluluktur. Bu zorunluluk Anayasa ile bağlı olan kanun koyucu ve kanunları uygulayan organlar, adli makamlar için de geçerlidir. Tedbirin ölçülü olması ile anlatılmak istenen; tedbirin uygulanması sonucu elde edilecek menfaat ile tedbirin uygulanması sonucu ihlal edilen menfaatin kıyaslanması ve ağır olanının tercih edilmesidir. Bu kapsamda bir yarar “az” ile elde edilebilecekse “çok” tercih edilmemelidir. Mesela sanık hakkında adli kontrol hükümleri uygulanarak istenilen sonuç elde edilebiliyorsa, bu durumda verilecek olan tutuklama kararının ölçülü olduğu söylenemez. Bazı tedbirlerde bu durum açıkça kanuna da yansımıştır. Örneğin “taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma” tedbirinin uygulanma alanı sadece belirli suçlar için öngörülmüştür. Kanunu koyucu katalog halinde belirtilen suçlar dışında bu tedbirin ölçülü olmayacağını bizzat belirtmiştir.

- Koruma Tedbirleri Bir Karara Dayanmalıdır²¹⁷

Bir koruma tedbirinin hukuka uygun olduğundan bahsedilebilmesi için; verilmiş olan kararın kanunla yetkili kılınmış olan bir merciden hasıl olması gerekmektedir. Bu yetkiler genellikle hakimlere verilmiş olmakla birlikte bazı tedbirlere başvurulabilmesi için savcının vereceği karar da yeterli görülmüştür.

²¹⁵ Talas, s.3.

²¹⁶ Talas, s.3.

²¹⁷ Talas, s.4.

Koruma tedbirlerinin yukarıda belirtildiği üzere uygulanabilmesi için hukuki dayanağı bulunmalıdır. Keyfi bir şekilde tedbir uygulanması mümkün değildir. Ceza yargılamasında delillere ilişkin gündeme gelebilecek tedbirler şu şekildedir;

a. Arama

Arama işlemi adli veya önleyici nitelikte söz konusu olabilir. Önleme araması;

a) *Millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması,*

b) *Suç işlenmesinin önlenmesi,*

c) *Taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti,*

amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin yazılı emriyle ikinci fıkrada belirtilen yerlerde, kişilerin üstlerinde, aracında, özel kâğıtlarında ve eşyasında yapılan arama işlemidir.²¹⁸

Adli arama ise bir suç işlemek veya buna iştirak veyahut yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın veya hükümlünün yakalanması ve suçun iz, eser, emare veya delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin özel hayatının ve aile hayatının gizliliğinin sınırlandırılarak konutunda, işyerinde, kendisine ait diğer yerlerde, üzerinde, özel kâğıtlarında, eşyasında, aracında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer kanunlara göre yapılan araştırma işlemidir.²¹⁹

Ülkemizde kolluk kuvvetleri idari ve adli olmak üzere iki tür faaliyet yürütmektedir. Önleme araması kolluğun idari faaliyet alanında kalmaktadır. Önleme araması ile bir suçun işlenmesinin önlenmesi hedeflenmektedir. Bizim konumuzu ilgilendiren adli arama ise suç şüphesi üzerine, suçu aydınlatmak amacı ile yapılan faaliyettir. Bu kapsamda ilgili düzenleme CMK m.116 ve devamında yer almaktadır.

²¹⁸ AÖAY m.19.

²¹⁹ AÖAY m.57.

Arama işleminin yöneldiği temel amaç gizlenmiş olan şeyin ortaya çıkarılmasıdır. Bu nedenle mevcudiyeti bariz şekilde belli olan, ayrıca tespiti için farklı bir faaliyet gerektirmeyen hususların arama tedbiri kapsamı dışında kaldığı kabul edilmelidir.²²⁰ Ayrıca bu aramanın adli nitelikte olmasından dolayı bir suç işlenmiş olması gerekmektedir.²²¹

AÖAY m.9'da olay yeri inceleme faaliyeti düzenlenmiştir. *Olayın işleniş tarzının, mağdur ve suç faillerinin ilişkisinin saplanabildiği dinamik bölgeye* olay yeri denir.²²² Suçun işlendiği yerde; fail/mağdura ait parmak izi, saç vs. izler bulunması pek muhtemeldir. Bunun için bu tür yerlerin gerekli önlemler alınarak incelenmesi gerekmektedir.²²³ Yönetmelik olay yeri inceleme faaliyetini “*Suç işlenen yerlerde, sebep ve sonuç ilişkisini ortaya koyacak delillerin aranması, bulunması ve el koyulması için geliştirilmiş bilimsel ve teknik araştırma işlemlerinin, herkesin girip çıkabileceği kamuya açık alanlarda yapılması için bir emir veya karar gerekmez.*” şeklinde belirtmiştir. Burada yapılan işlem de temel olarak arama faaliyetidir.

Bununla birlikte aynı maddenin ikinci fıkrasında faaliyetin yürütüleceği mekan açısından bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre kamuya kapalı olan yerlerde bu faaliyet için yetkili mercinin kararı gerekmektedir. Olay yeri inceleme faaliyeti sırasında özellikle adli bilimlerden faydalanılması son derece önem arz etmektedir. Örneğin; bir patlamanın gerçekleştiği olay yerinde etkin bir inceleme yapılabilmesi için, patlamanın genel karakteristik özellikleri, nasıl bir başlatma sistemine sahip olduğu vs. hususlarda bilgi sahibi olunması gerekmektedir.²²⁴ Aynı doğrultuda; parmak izi, kan, sperm vs. örneklerinin zarar görmeden toplanması ve muhafazası için de adli bilimlere ihtiyaç duyulacaktır. Olay yerinde bulunan deliller genellikle birbirine karışmış halde bulunurlar. Yargılamanın selameti için, olay yeri incelemesinin özenle yapılması; bu amaca ulaşılabilmesi için de uzmanlaşmış birimlere ihtiyaç vardır.²²⁵ Delilden sanığa

²²⁰ Özbek vd., s.308.

²²¹ ALDEMİR Hüsnü, Adli-Önleme Arama ve Elkoyma, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s.17.

²²² ÇİĞDEM Mehmet, Olay Yerinde Elde Edilen Delillerin Hukuki Niteliği(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:394666), Gaziantep, 2015, s.3.

²²³ KAYGISIZ Mustafa, Hukuk Sistemimizde Olay Yeri İncelemesi Delil ve Bilirkişilik, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1998, s.33.

²²⁴ SEYHAN Ercan, Temel Patlayıcı Bilgileri ile Patlama Sonrası Olay Yeri İncelemesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s.107.

²²⁵ Çiğdem, s.5.

gitmenin asıl olduğu bir sistemde bu sebeple olay yeri inceleme faaliyeti son derece önem arz etmektedir.²²⁶

Kanundaki düzenlemeye bakıldığında görölmektedir ki arama ile ulaşılmak istenen sonuç şüpheli/sanık/hükümlünün yakalanması ve yargılamaya katkı sağlayabilecek ispat araçlarının ele geçirilmesidir.

Adli makamların harekete geçebilmesi için bir şüphe bulunması gerekmektedir. Şüphe üzerine başlayan yargılamanın sonuçlanması için deliller aracılığı ile bu şüphenin yenilmesi gerekmektedir. Şüphelinin/sanığın aleyhine ya da lehine fark etmeksizin yargılamanın sonuçlanması için ihtiyaç duyulan delillerin elde edilmesinde arama işlemi oldukça önem arz etmektedir. Arama faaliyeti ile ses, görüntü, yazılı belge elde edilebileceği gibi belirti olarak vasıflandırılan parmak izi, saç, kan örneği vs. de elde edilebilir. Bu sebeple zaten arama faaliyetini takiben elde edilen delillere ilişkin olarak elkoyma işlemi de gündeme gelmektedir.

Arama işleminin yapılabilmesi CMK’da makul şüphe aranmaktadır.²²⁷ TDK tarafından makul kelimesi “akla uygun” olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikte²²⁸ ise makul şüphe madde 6’da düzenlenmiştir;

Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir.

Makul şüphe, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin veya onunla birlikte olanların davranış tutum ve biçimleri, kolluk memurunun taşıdığından şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenir.

Makul şüphede, ihbar veya şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir.

Belirtilen konularda şüphenin somut olgulara dayanması şarttır.

Arama sonunda belirli bir şeyin bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olgular mevcut bulunmalıdır.

²²⁶ DENİZ Tuna, Olay Yeri İncelemesinde Delilden Sanığa Gitmenin İnsan Haklarının Korunmasındaki Önemi(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:422026), İstanbul, 2016, s.12.

²²⁷ CMK m.116.

²²⁸ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği.

Bu işlemin tesis edilebilmesi için aranan şüphe, belirli bir kişinin iç dünyasında kurduğu sanıları aşmalı ve somut bir mevcudiyet kazanmalıdır. Aksi takdirde keyfiyet gündeme gelecektir.

Arama işlemine maruz kalacak kişi açısından ikili bir değerlendirme söz konusudur. Buna göre arama işlemine şüpheli/sanık veya diğer kişiler maruz kalabilir. CMK m.119/2’de, arama kararında aranılacak kişinin gösterilmesi zorunlu kılınmıştır. Fakat bu şartın sağlanabilmesi için ilgili kişinin açık kimlik bilgilerinin doğrudan belirtilmesi zorunlu değildir. Kimlik bilgileri tespit edilememiş olan kişiye ait tespiti yarar bilgilerin bulunması da yeterli olacaktır.²²⁹

Şüpheli olarak belirlenen muhataba ilişkin olarak belirtilmesi gereken bazı hususlar da söz konusudur²³⁰;

- Kanunda yer alan kişi ibaresi sadece gerçek kişileri kapsamaktadır. Bunun dışında kalan tüzel kişiler şüpheli veya sanık sıfatını taşımayacaktır.
- Aranan kişinin mutlaka fail olması gerekmez. Şerik olarak değerlendirilebilecek kişiler için de arama gündeme gelecektir.
- Kusur yeteneği olmayan kişilerin şüpheli veya sanık olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu sebeple bu kişiler “diğer kişi”²³¹ olarak aranabilirler.
- CMK m.45 kapsamında kalan kişilerin de şüpheli olarak aranması mümkündür.

Şüphelilere ilişkin yukarıdaki hususlar sanıklar için de geçerlidir. Fakat uygulamada çok rastlanılan bir durum değildir. Zira gerekli görülen arama işlemi zaten soruşturma evresinde tamamlandığı için istisnai bir durum olmadığı müddetçe tekrar arama yapılmasına gerek görülmemektedir.

CMK m.117’de diğer kişilerle ilgili olarak yapılacak arama işlemi belirtilmiştir.

²²⁹ Özbek vd., s.315.

²³⁰ Özbek vd., s.315-316.

²³¹ CMK m.117.

(1) Şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.

(2) Bu hâllerde aramanın yapılması, aranılan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğu kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlıdır.

(3) Bu sınırlama, şüphelinin veya sanığın bulunduğu yerler ile, izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli değildir.

İkinci fıkrada belirtildiği üzere burada şüpheden ziyade bir belirlilik aramaktadır.²³² Burada aranan unsur şüpheden daha ağır basmaktadır. Bununla birlikte üçüncü fıkrada ayrı bir durum belirtilmiştir. Bu kapsamda örnek olarak, şüphelinin kovalandığı sırada rastgele girdiği bir binada arama yapılabilecektir. Burada söz konusu olan yerler şüphelinin ikamet gibi daimi bulunduğu yerlerden ziyade, kısa süreli bulunduğu mekanlardır.²³³

Üçüncü kişilerle ilgili yapılan arama incelendiğinde aslında üçüncü kişinin asıl muhatap olmadığı ileri sürülebilir. Burada da kanaatimizce muhatap asıl şüpheli olup, üçüncü kişi yapılan arama işlemine katılmak zorunda bırakılmaktadır.

Birtakım kişilere karşı yapılacak olan arama işlemi, içinde buldukları statüden dolayı belirli şartlara bağlanmıştır:

- Anayasa m.83'te milletvekillerine ilişkin olarak; “Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz.” hükmü yer almaktadır. Hüküm incelendiğinde görülmektedir ki milletvekillerine yönelik yapılamayacak işlemler ayrı ayrı gösterilmiştir. Bu işlemlerin bunlardan ibaret olup olmadığı hususu tartışılmalıdır. Hükümde milletvekilinin tutulamayacağı belirtilmiştir. Bireylere yönelik yapılacak olan üst aramasında, işlemin niteliği gereği bir tutulma söz konusu olacaktır. Bu durumda milletvekili tutulamayacağı için aynı şekilde üstü de aranamayacaktır. Konut araması, üst aramasına oranla daha sıkı şartlara tabi tutulmuştur. Bu durumda üst araması

²³² Özbek vd., s.316.

²³³ Özbek vd., s.317.

yapılamayan milletvekilinin konutunun vs. aranması ihtimali mantıki tutarsızlık meydana getirecektir. Anayasa’da yapılamayacak işlemler sırasında arama işleminin belirtilmemiş olması kanaatimizce bu işlemin tesisine cevaz vermemelidir.

- Avukatlık Kanunu m.58’te “*Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir suçtan dolayı suçüstü hali dışında avukatın üzeri aranamaz.*” Şeklinde hüküm bulunmaktadır. Bu hükmün konuluş sebebinin altında, avukatların yargının kurucu unsuru olması²³⁴, müvekkillerinin sırlarını saklama yükümlülüklerinin olması²³⁵ gibi sebepler yer almaktadır. Bu durumda kanunun lafzından adli aramalar anlaşılma ile birlikte, önleme aramalarının da bu kapsamda kaldığına tereddüt bulunmaması gerekmektedir.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 16.02.2005 tarihinde verdiği kararında “*davacının olay esnasında adli bir görev yapmadığı ve kendisinin avukatlık veya diğer bir görevden dolayı bir suç isnadı altında olmadığı, dolayısıyla 1136 sayılı Yasanın 58. maddesi hükmünün ihlalinin söz konusu olmadığı ve tüm bunların sonucu olarak da idarenin bir hizmet kusurundan söz edilemeyeceği sonucuna varıldığından*” şeklinde bir tespit yapmıştır. Fakat bu kararın temelinde AvK. m.36 yok sayılmıştır. Avukat arama sırasında her ne kadar adli bir görev yapmıyor olsa da müvekkiline ait delil niteliği olan bir nesne taşıyor olabilir. Kararın bu sebeple yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Fakat bununla birlikte bu karar dayanak alındığında avukatların emniyet, jandarma ve adliye girişlerinde hiçbir şekilde aranmaması gerekmektedir. Zira bu tür kurumlarda avukatın bulunma sebebi zaten mesleki faaliyetlerden ötürüdür.

Sonuç olarak kanun lafzı ve dayandığı hususlar göz önüne alındığında avukatın adli veya önleyici fark etmeksizin aranmasının mümkün olmadığı görüşündeyiz.

- Hakimler ve Savcılar Kanunu m.88’te “*Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâlleri dışında suç işlediği ileri sürülen hakim ve savcılar yakalanamaz, üzerleri ve konutları aranamaz, sorguya çekilemez. Ancak, durum Adalet Bakanlığına derhal bildirilir.*” şeklinde hüküm bulunmaktadır.

- Diplomatlar ile ilgili olarak ise; Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi’nin 36. maddesi;

²³⁴ AvK m.1.

²³⁵ AvK m.36.

(1) Kabul eden Devlet, Kanun ve nizamlarına uygun olarak, aşağıdaki maddelerin girişine izin verir ve depolama, taşıma ve benzeri hizmetlere ait ücretler dışında, bunlara bütün gümrük vergileri, resimleri ve ilgili ücretlerden bağışıklık tanır:

a) Misyonun resmi kullanımına ait maddeler;

b) Yerleşmesinde kullanılacak maddeler dahil olmak üzere, bir diplomatik ajanın veya beraberinde oturan aile üyelerinin şahsi kullanımına ait eşya.

(2) Bu maddenin 1. fıkrasında sözü geçen bağışıklıklar kapsamına girmeyen veya ithali ya da ihracı kabul eden Devlet mevzuatınca yasaklanmış olan veya kabul eden Devletin karantina mevzuatına tabi olan eşya ihtiva ettiğinin farz olunmasını gerektiren ciddi sebepler bulunmadıkça, bir diplomatik ajanın şahsi bagajı aranmaz. Sayılan hallerde arama, ancak diplomatik ajanın veya yetkili temsilcisinin huzurunda yapılır.

Şeklinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Arama işleminin icrası kişinin üstünde, eşyasında gerçekleştirilebileceği gibi kişiye ait olan konut gibi daha temel hürriyetleri ihlal eden yerlerde de gerçekleştirilir. Aramanın yapılacağı yere göre uygulanacak hükümlerde de değişiklikler söz konusu olmaktadır.

Arama işleminin konutta yapılması mümkündür. Konut, kişinin kendisine özgü barış ve sükunu ve yuvasındaki yaşamının sulh ve selamete cereyanı için var olması gerekli güvenlik duygusunu temsil eder.²³⁶ Bu bahsedilen özellikleri bünyesinde barındırdıktan sonra bir otel odası yahut bir karavan da konut olarak değerlendirilmelidir. Arasında bağlantı buluntu takdirde konutun eklentileri de bu kapsamda kalacaktır.²³⁷ PVSK m.9/4 uyarınca konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan işyerlerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamayacaktır. Aynı

²³⁶ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 116. Maddenin gerekçesi.

²³⁷ Özbek vd., s.320.

şekilde konut ve eklentilerinin tabi olduğu hükümleri CMK işyerleri ve eklentileri için de kabul etmiştir.

Mevzuatta açık bir şekilde konut ve işyerleri belirtilmiştir. Bunun yanında “diğer yerler” şeklinde bir kavram da kullanılmıştır. Kanunda boşluk bırakılmaması adına kullanılan bu kavram yerinde görülmelidir. Böylece konut, işyeri ve eklentisi olarak değerlendirilemeyecek olan özel mülkiyete tabi her yer bu kapsamda kalacaktır. Fakat burada bahse konu olan yerler taşınmaz niteliğinde olmalıdır.²³⁸

Yukarıda da değinildiği üzere özel durumundan ötürü avukatlık bürolarında arama yapılması ayrı bir şekilde CMK m.130’da düzenlenmiştir. Aramanın müvekkil dolayısıyla yani CMK m.117 kapsamında yapılmasının mümkün olmaması gerekmektedir. Aksi takdirde savunma hakkının dokunulmazlığından söz edilemez. Bu hükmün getiriliş amacı hükmün gerekçesi de göz önüne alındığında görülmektedir ki; savunma hakkının korunmasıdır. Söz konusu hüküm, avukatın şüpheli/sanık olduğu durumlarda geçerlidir.

Bununla birlikte şüpheli/sanığın yakalanması amacı ile avukat bürosunda arama yapılıp yapılamayacağı bir sorun teşkil edebilir. Kanaatimizce CMK m.117/3 kapsamı dışında kalıyorsa mümkün olmamalıdır.

Bir kimsenin giydiği elbisenin içinde veya altında delil bulmak amacıyla yapılan arama üst aramasıdır. Arama sırasında kişilerin mümkün olduğunca hassasiyetlerine saygı gösterilmelidir. Örneği bir kadın yalnızca bir kadın polis tarafından aranmalıdır.

CMK m.118’de “*Konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılamaz.*” şeklinde hüküm bulunmaktadır. Maddenin birinci fıkrası ile genel kural gösterilmiş olup ikinci fıkrada ise “*Suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hâller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlününün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalarda, birinci fıkra hükmü uygulanmaz.*” şeklinde istisna gösterilmiştir. Zira konut, kişinin özel yaşamının en

²³⁸ Özbek vd., s.321.

mahrem anları ile birlikte yaşandığı yerdir. Doğal olarak kişilerin özel yaşamlarına saygı duyulmasını isteme hakları vardır.²³⁹

Aramanın zamanının belirlenmesine ilişkin TCK m.6/1-e hükmü yol gösterici olacaktır; “Gece vakti deyiminden; güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat evvele kadar devam eden zaman süresi”. Bununla birlikte tedbirin niteliği gereği gündüz vakti başlayan aramanın, gece vaktine sarkması durumunda devam edilmesi gerekecektir. Fakat bu durumun kötüye kullanılmaması gerekmektedir.

Kanunda gösterilen istisnai durumların tespiti için mevzuat yardımcı olacaktır. Bu kapsamda suçüstü hali şu şekilde tanımlanmıştır²⁴⁰;

1. İşlenmekte olan suç,
2. Henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç,
3. Fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç,

Aynı şekilde gecikmesinde sakınca bulunan hal; “adli aramalar bakımından; derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin tespit edilememesi ihtimâlinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması hâli” olarak tanımlanmıştır.²⁴¹

Arama işlemi yukarıda belirtildiği üzere hak ve özgürlükleri ihlal etmektedir. Bu sebeple arama işlemin spesifik özelliklerine göre kararı verecek yetkili mercide de farklılık görülebilmektedir.

²³⁹ ÇALIŞIR Kurtuluş Tayanç, Yargıç – Savcı – Mülki Amir ve Kolluk Görevlileri İçin Anlatımlı – Örnekli – Soru ve Yanıtlı Uygulamada Arama ve Elkoyma, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.24.

²⁴⁰ CMK m.2/1-j.

²⁴¹ AÖAY m.4/1.

Kural olarak arama işlemin dayanağı olacak kararı hakim verebilir.²⁴² Fakat gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, kanun delillerin kaybolması veya şüphelinin/sanığın kaçma endişesiyle istisnai olarak bu yetkiyi cumhuriyet savcısına da vermiştir. Aynı şekilde cumhuriyet savcısına ulaşamadığı takdirde bu yetki kolluk amirinin yazılı emri ile gerçekleştirilebilir.

Bununla birlikte konut dokunulmazlığının ihtiva ettiği hak göz önüne alınmış ve gecikmesinde sakınca bulunan bir hal bulursa dahi konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda kolluk amirinin emri ile arama yapılması mümkün olmamaktadır.

Bununla birlikte mevzuat ile düzenlenmiş olan bazı durumlarda karar alınmaksızın da arama yapılabilmesi mümkündür;

- Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m.8:

Aşağıdaki hâllerde ayrıca bir arama emri ya da kararı aranmaz:

a) Hakkında tutuklama kararı veya yakalama emri veya zorla getirme kararı bulunan kişi ile hakkında gıyabî tutuklama kararı verilen kaçak yakalandığında üstünde, yakalanması amacıyla konutunda, işyerinde, yerleşim yerinde, bunların eklentilerinde ve aracında yapılacak aramada

b) Hâkim kararı veya Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile veya kolluk tarafından doğrudan yakalanan kişinin, kendisine, başkalarına veya yakalama işlemini yapan kolluk görevlilerine zarar vermesini önlemek amacıyla yapılacak kaba üst aramasında,

c) Gözaltına alınan kişinin, nezarethaneye konmadan önce yapılan üst aramasında,

²⁴² CMK m.119.

d) Herhangi bir sebeple hukuka uygun şekilde yakalandıktan sonra kolluk güçlerinin elinden kaçmakta olan kişilerin veya işlenmekte olan veya henüz işlenmiş olan veya pek az önce işlendiğini gösteren belirtilerin olduğu suçun failinin yakalanması amacıyla takibi sırasında girdikleri araç, bina ve eklentilerinde yakalanması amacıyla yapılacak aramalarda,

e) (Değişik:RG-29/4/2016-29698) 1) 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 9 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamında gümrük salonları ve gümrük kapılarında kaçak eşya sakladığından kuşkulanılan kişilerin üzeri, eşyası, yükleri ve araçlarının gümrük kontrolü amacıyla gümrük görevlilerince aranmasında,

2) 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 9 uncu maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden girilmesi, çıkılması ve geçilmesi yasak olan gümrük bölgesinde rastlanacak kişi ve her nevi taşıma araçlarının yetkili memurlar tarafından durdurularak bu kişilerin eşya, yük ve üzerleri ile varsa taşıma araçlarının aranmasında,

f) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 24 üncü maddesindeki kanunun hükmü ve âmirin emrini yerine getirme, 25 inci maddesindeki meşru savunma ve zorunluluk hâli ve 26'ncı maddesindeki hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası ile diğer kanunların öngördüğü hukuka uygunluk sebepleri ve suçüstü hâlinde yapılan aramalarda, toplum için veya kişiler bakımından hayatî tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla veya kapalı yerlerden gelen yardım çağrıları üzerine, konut, işyeri ve yerleşim yeri ile eklentilerine girmek için.

- Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m.9:

Suç işlenen yerlerde, sebep ve sonuç ilişkisini ortaya koyacak delillerin aranması, bulunması ve el koyulması için geliştirilmiş bilimsel ve teknik araştırma işlemlerinin, herkesin girip çıkabileceği kamuya açık alanlarda yapılması için bir emir veya karar gerekmez.

Birinci fıkrada belirtilen yerler dışındaki olay yeri inceleme işlemleri, 7'nci madde uyarınca hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hâllerde ise konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlar dışındaki yerlerde kolluk âmirinin yazılı emri üzerine gerçekleştirilir.

Maddenin ilk fıkrasında hiçbir karara gerek olmaksızın yapılabilecek olan arama işlemi belirtilmiştir. Bununla birlikte ikinci fıkrada konut dokunulmazlığı hakkına müdahale -yeterli olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte- denetime tabi tutulmuştur.

Arama sonucunda ispat aracı olabilecek nitelikteki eşyalar üzerinde elkoyma işlemi tesis edilir. Bu eşyaların bir defteri tutulur ve eşyalar genellikle torbalara koyulur. Bu delillerin güvenilirliğinin sağlanması için bu torbalar ayrıca mühürlenir. Bu şekilde delillerin manipüle edilmesi mümkün olduğunca engellenmeye çalışılır.

CMK m.122'de arama sırasında ele geçirilebilecek belge ve kağıtlar için özel düzenleme bulunmaktadır. Düzenleme uyarınca bunları incelemeye sadece savcı ve hakim yetkili kılınmıştır. Bu şekilde ilgililerin özel hayatlarına karşı müdahale bir nebze olsun sınırlanmak ve güvence altına alınmak istenmiştir. Bunun yanında yönetmeliğin 16'ncı maddesinde sakıncalı gördüğümüz bir hüküm bulunmaktadır: “Kolluk, arama sırasında ele geçen belge veya kağıtlara, suçla ilgisi olup olmadığını tespit amacıyla, incelemeksizin bakabilir.” Bunun nasıl mümkün olacağı tarafımızca merak konusudur. Zira harfler düşüncenin kağıda kodlanmasını sağlayan araçlardır. Bir belge incelendiği takdirde kodlar çözülmeye çalışılmadan yani okunmadan bir şey ifade etmektedir. Kolluğun ise incelemeden bakması ne anlama gelmektedir. Bu durum bir kişinin alfabeye bakmasından farksız olmayacaktır. İster istemez kolluk belgenin içeriğinde yer

alan bilgiye vâkıf olacaktır. Bu durum ister istemez özel hayatın gizliliğini ihlal edecektir. Kanun koyucu bu durumu yumuşatmak amacıyla olsa gerek CMK 122/2'yi “Belge ve kâğıtların zilyedi veya temsilcisi kendi mührünü de koyabilir veya imzasını atabilir. İleride mührün kaldırılmasına ve kâğıtların incelenmesine karar verildiğinde bu işlemin yapılmasında hazır bulunmak üzere, zilyedi veya temsilcisi ya da müdafii veya vekili çağrılır; çağrıya uyulmadığında gerekli işlem yapılır.” şeklinde kaleme almıştır.

Arama işlemi sırasında aramaya sebep olan olayla ilgili olmayan fakat başka bir suçun işlendiğini gösteren delillerin tespit edilmesi mümkündür. Bu durumda tesadüfi delil gündeme gelecektir. Bu konu CMK m.132 ve yönetmeliğin 10'uncu maddesinde düzenlenmiştir.

CMK m.138

(1) Arama veya elkoyma koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir.

AÖAY m.10

Usulüne uygun yapılan aramada;

a) Yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmakla birlikte, karar veya yazılı emirde konu edilmeyen,

b) Yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek,

bir delil elde edilirse; bu delil koruma altına alınır ve durum Cumhuriyet başsavcılığına derhâl bildirilerek el koyma işlemi gerçekleştirmek için Cumhuriyet savcısından yeni bir yazılı emir istenir. Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hâllerde ise kolluk

âmirinin yazılı emriyle kolluk görevlileri elkoyma işlemini gerçekleştirebilir.

Hâkim kararı olmaksızın elkoyma işlemi, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar.

Bu tür aramada, aramanın amacı ve konusu dışında ele geçirilen ve haklarında tutuklama veya yakalama kararı bulunan kişiler, evrakıyla birlikte Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilir.

Tesadüfi bir delil söz konusu olduğunda, uygulanacak olan işlem teknik olarak elkoyma işlemi değildir. Söz konusu bu delil kolluk tarafından muhafaza altına alınacak ve durum Cumhuriyet Savcısına bildirilecektir. Elkoyma kararını verecek olan mercii Cumhuriyet Savcısı olmakla birlikte, gecikmesinde sakınca bulunan bir hal söz konusu olduğunda savcıya ulaşamadığı takdirde bu yetki kolluk amiri tarafından da kullanılabilir. Her halükarda elkoyma işleminin belirtilen süreler zarfında hakim onayına sunulması gerekmektedir.

Hukuken sağlıklı bir aramanın söz konusu olması için yukarıda genel hatları ile bahsetmiş olduğumuz şartların bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde elde edilmiş olan delil hukuka aykırı olacaktır. Bu durumda iddianın ispatında tabiri caizse etkisiz eleman olarak kalacaktır. Ki bu durum açıkça CMK m.217 ve CMK m.289 hükümlerinde düzenlenmiştir.

Bu konuda belirtilmesi gereken bir nokta üzerinde durulması gerekebilir. Yukarıda belirtildiği üzere arama işleminin gece yapılabilmesi gereken şartlar kanunda sayılmıştır. Bu şartlar oluşmadığı takdirde gece vakti arama yapıldığında ne olacağı bir sorun teşkil edebilir. Kanaatimiz buradaki hukuka aykırılık, yetkili mercii kararı bulunmaması gibi bir durumla eş değer tutulmamalıdır. Bizce bu durum delilin ispat kabiliyetine zarar vermemekle birlikte, kişilerin konutlarındaki huzurlarına verilen

zarardan dolayı tazminat sorumluluğu doğacaktır.²⁴³ Aynı şekilde işlemi tesisi eden görevlilerin cezai sorumluluğu gündeme gelecektir.

b. Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma

Teknolojinin gelişmesi ile insan hayatı da buna bağlı bir biçimde gelişmiştir. Gelişen teknolojinin sağladığı kolaylıklardan ötürü insanlar mesleki, eğitim bilgileri haricinde kişisel yaşamlarını ilgilendiren son derece özel hususları da bu teknolojik ortamlarda saklamaktadırlar. Bu sebeple kanun koyucu elektronik ortamlarda saklı verilerin elde edilmesiyle ilgili özel düzenlemeye gitmiştir. Bu hususu düzenleyen CMK m.134 hükmünün gerekçesi de; “*Bireye ait kişisel bilgiler üzerindeki hak, temel insan haklarından olduğundan hakkın kısıtlanabilmesi için yasal düzenleme gerekeceği açıktır.*” demek suretiyle bu durumu belirtmektedir. CMK m.134 hükmünün de aynı doğrultuda, CMK m.116 vd. yer alan hükmüne oranla daha kısıtlayıcı olduğu, son çare olarak öngörüldüğü açıktır.

Madde 134

(1) Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada, somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka surette delil elde etme imkânının bulunmaması halinde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine hâkim tarafından karar verilir.

(2) Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere

²⁴³ Karşı görüş için bkz. Özbek vd., s.353.

elkonulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, elkonulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir.

(3) Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoyma işlemi sırasında, sistemdeki bütün verilerin yedeklemesi yapılır.

(4) Üçüncü fıkraya göre alınan yedekten bir kopya çıkarılarak şüpheliye veya vekiline verilir ve bu husus tutanağa geçirilerek imza altına alınır.

(5) Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoymaksızın da, sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilir. Kopyası alınan veriler kâğıda yazdırılarak, bu husus tutanağa kaydedilir ve ilgililer tarafından imza altına alınır.

Yönetmelikte de aynı doğrultuda m.17’de hüküm bulunmaktadır. Kanunun aradığı şartlar yerine gelmeden yapılacak olan bir arama işlemi hukuka aykırı olacaktır. Fakat uygulamada maalesef kolluk görevlileri, bilgisayar, tablet, telefon vs. dijital bir ortam söz konusu olduğunda doğrudan materyalleri muhafaza altına almaktadırlar. İlgili kişi ise bu materyallere ancak inceleme yapıldıktan sonra ulaşabilmektedir.

c. Elkoyma

CMK m.123’ün lafzından yola çıkılarak, ispat faaliyetinde fayda sağlayacak olan ya da müsadereye tabi olan malvarlığı değerlerinin adliyenin eli altına alınması elkoyma olarak tanımlanabilir.²⁴⁴ Kanun bu tür nesnelere ilgililerin rızası ile alıkonulması durumunu ise “muhafaza altına almak” olarak değerlendirmektedir. Bizim konumuz açısından, ispat faaliyeti sürecinde fayda sağlayacak unsurlara el konulması önem arz etmektedir. Bu kapsamda silah, uyuşturucu paketi vs. unsurlar önem arz etmektedir.

²⁴⁴ Özbek vd., s.363.

İspat aracı olarak yararlı görülen unsurlara elkonulması mümkün olup, bununla birlikte elkoyma işleminin tesis edilemeyeceği bazı durumlar da söz konusu olabilecektir:

• **CMK m.126-** (1) *Şüpheli veya sanık ile 45 ve 46'ncı maddelere göre tanıklıktan çekinebilecek kimseler arasındaki mektuplara ve belgelere; bu kimselerin nezdinde bulundukça elkonulamaz.*

Bu hüküm ceza yargılamasında evrensel bir ilke olan “nemo tenatur” ilkesinin yansımasıdır. Aynı şekilde bu yansıma CMK m.124/2 hükmünde de görülmektedir. Bu hükümde yer alan belge ifadesi tartışmalara yol açmıştır. Zira belge kapsamına dijital ortamda veri saklayan CD, flash bellek gibi unsurların dahil olup olmadığı açık değildir. Kanaatimizce dijital verileri bünyesinde barındıran bu ortamlar da belge kapsamında değerlendirilmelidir. Zira aksi takdirde CMK m.134'te hüküm bulunmaması kötüye kullanılabilir.²⁴⁵ Fakat suç teşkil eden aynı olayda şüpheli/sanık sıfatını taşıyan kişi CMK m.45 ve 46 kapsamında kalsa dahi bu hüküm uygulama alanı bulamayacaktır.

• **CMK m.125-** (1) *Bir suç olgusuna ilişkin bilgileri içeren belgeler, Devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz.*
(2) *Devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren belgeler, ancak mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından incelenebilir. Bu belgelerde yer alan ve sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgiler, hâkim veya mahkeme başkanı tarafından tutanağa kaydedilir.*
(3) *Bu madde hükmü, hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanır.*

Devlet sırrı kavramı CMK m.47'de “*Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, Devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır.*” şeklinde tanımlanmıştır. Daha önceden de belirtildiği üzere ceza yargılamasında amaç maddi

²⁴⁵ Aynı görüşte bkz. **Özbek** vd., s.367.

gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Fakat bu amaç doğrultusunda her türlü değer fedâ edilemeyeceği de aynı şekilde belirtilmiştir. Bu hükümde bu anlayışın bir sonucu görülmektedir fakat devletin menfaatlerinin gözetilmesi de bir zorunluluktur.²⁴⁶

Genel olarak elkoyma tedbirine başvurulabilmesi için şüphe bulunması gerekmektedir. Elkoyma tedbiri arama tedbiri ile birlikte CMK'da dördüncü bölümde yer almaktadır. Bu hususta göz önüne alındığında arama tedbirinden daha ağır nitelikte olan elkoyma tedbiri için aranan şüphe makul şüpheden daha aşağı bir konumda olmasa gerektir.

Elkoyma kararının alınabilmesi için gerekli olan usul CMK m.127'de yer almaktadır. Buna göre *hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri, elkoyma işlemini gerçekleştirebilir... Hâkim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işlemi, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar.*

CMK m.131'de tedbirin nasıl sona ereceği de aynı şekilde belirtilmiştir:

(1) Şüpheliye, sanığa veya üçüncü kişilere ait elkonulmuş eşyanın, soruşturma ve kovuşturma bakımından muhafazasına gerek kalmaması veya müsadereye tabi tutulmayacağına anlaşılması halinde, re'sen veya istem üzerine geri verilmesine Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından karar verilir. İstem reddi kararlarına itiraz edilebilir.

(2) 128 inci madde hükümlerine göre elkonulan eşya veya diğer malvarlığı değerleri, suçtan zarar gören mağdura ait olması ve bunlara delil olarak artık ihtiyaç bulunmaması halinde, sahibine iade edilir.

Postada elkoyma konusu, haberleşme özgürlüğünün demokratik hayat biçimindeki çok önemli üstün değeri dolayısıyla ayrıca düzenleme ihtiyacı duyulan bir

²⁴⁶ KAYMAZ Seydi, Ceza Muhakemesi Hukukunda Devlet Sırrı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s.214.

alandır.²⁴⁷ Bu sebeple diğerk elkoyma ve arama tedbirlerine oranla daha sıkı şartlara bağlandığı söylenebilir.

CMK m.129-

(1) Suçun delillerini oluşturduğundan şüphe edilen ve gerçeğın ortaya çıkarılması için soruşturma ve kovuşturmada adliyenin eli altında olması zorunlu sayılıp, posta hizmeti veren her türlü resmî veya özel kuruluştta bulunan gönderilere, hâkimin veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının kararı ile elkonulabilir.

(2) Hâkim kararının veya Cumhuriyet savcısının emrinin kendilerine bildirilmesi üzerine elkoyma işlemini yerine getiren kolluk memurları, birinci fıkrada belirtilen gönderilerin içinde bulunduğu zarfları veya paketleri açamazlar. Elkonulan gönderiler, ilgili posta görevlilerinin huzuru ile mühür altına alınıp derhâl elkoyma kararını veya emrini veren hâkim veya Cumhuriyet savcısına teslim edilir.

(3) Elkoyma kararı veya emrinin aşağıda sayılan suçlarla ilgili olarak verilmesi halinde gönderilerin bulunduğu zarf veya paketler Cumhuriyet savcısının talimatıyla kolluk memurları tarafından açılabilir.

a) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi (madde 174),

2. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), suçları.

²⁴⁷ CMK m.129 Gerekçesi.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 12 nci ve 13 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

c) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 67'nci ve 68 inci maddelerinde tanımlanan suçlar.(1)

(4) Soruşturma ve kovuşturmanın amacına zarar vermek olasılığı bulunmadıkça, alınmış tedbirler ilgililere bildirilir.

(5) Açılmamasına veya açılıp da içeriği bakımından adliyenin eli altında tutulmasına gerek bulunmadığına karar verilen gönderiler, hemen ilgililerine teslim olunur.

Hüküm posta hizmeti veren her türlü kuruluşu kapsamaktadır. Bu bakımdan özel bir işletme söz konusu olabileceği gibi resmi bir kurum da gündeme gelebilecektir. Bu el koymanın konusunu maddi varlığı bulunan her türlü gönderi oluşturacaktır.

Hükümde kararı vermeye yetkili olan mercii de açıkça gösterilmiştir.

d. İletişimin Dinlenmesi, Kayda Alınması ve Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte iletişim araçları da aynı doğrultuda gelişmiş insan yaşamını çok daha kolay bir hale getirmiştir. İnsanlar arasındaki iletişim büyük ölçüde bu teknolojik aygıtlar vesilesiyle gerçekleşmektedir. Aynı şekilde insanlar arasındaki bu diyaloglar bir suça ilişkin de olabilmektedir. Suçun işlenmesinde bu tür teknolojik cihazların kullanılması, aynı şekilde bu suçların aydınlatılabilmesi için de teknolojiye başvurulmasını zorunlu kılmıştır.²⁴⁸ Bu sebeple bireyler arasındaki iletişime adli makamlarca ulaşılması suçla mücadele açısından oldukça faydalı olacaktır. *Gerçekten gerek ikrar, gerek suça ait diğer delil, iz, eser ve emareler, suçu işleyen,*

²⁴⁸ **VATAN** Zeki, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak İletişimin Denetlenmesi, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s.5.

şerikleri, yataklık edenler ile diğer kişiler arasında cereyan eden telefon muhaverelerinin(karşılıklı konuşmalarının) dinlenmesi veya sinyalleri, yazıları, resimleri, görüntü veya sesleri veya diğer nitelikteki bilgileri kablo, radyo veya diğer elektromanyetik sistemlerle veya tek yönlü sistemlerle alan ve ileten araçlara girilerek elde edilebilir. Modern teknik, bu hususta kolaylıklar ve olanaklar sağlamış bulunmaktadır.²⁴⁹ Bir yandan devletin suçla mücadele politikasının sağlıklı yürümesi, diğer yanda ise bireylerin haberleşme hürriyetlerinin ihlali söz konusu olmaktadır. Bu sebeple kanun koyucu bu hassas çizgiyi korumak namına özel bir düzenlemeye gitmeyi gerekli görmüştür. Aynı doğrultuda *Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı Ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik* çıkarılmıştır.

CMK m.135/1:

Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada, suç işlendiğine ilişkin somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının kararıyla şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi (...) (3) dinlenebilir, kayda alınabilir ve sinyal bilgileri değerlendirilebilir. Cumhuriyet savcısı kararını derhâl hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl kaldırılır.

Bu tedbirin amacı tamamıyla delil elde etmeye yöneliktir. Kanunun lafzından anlaşıldığı üzere tedbire başvurulabilmesi için mevcut bir soruşturma/kovuşturma bulunmalıdır. Aksi takdirde bireylerin, keyfi bir şekilde bir sonuç alınacağı umularak haberleşme hürriyetlerinin engellenmesi söz konusu olacaktır. Bunun yanında önleme amacı ile çeşitli kanunlarda önleme dinlemesi yapılabileceği öngörülmüştür. Bu

²⁴⁹ CMK m.135 Gerekçesi.

dinlemeler sonucu elde edilen veriler ceza yargılamasında kullanılmayacak olsa da insan haklarına aykırılık teşkil edebilecektir.²⁵⁰

CMK m.135'te birden fazla tedbir yer almakta olup, birinci fıkraya açısından öngörülen tedbirler ise iletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi ile sınırlıdır.

Bu kapsamda dinleme; gerçekleşen iletişime, üçüncü bir kişi tarafından anlık olarak ulaşılmasını ifade eder. Dinleme sürecinde kayıt işlemi yapılabileceği gibi sadece dinlemekle de yetinilebilir.²⁵¹ İletişimin kayda alınması ise iletişim içeriğinin yetkili kılınmış üçüncü bir kişi tarafından, yardımcı bir cihazla kayıt altına alınmasını ifade eder.²⁵² Sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi ise; *iletişimin içeriğine müdahale niteliğinde olmayıp, yetkili makamdan alınan karar kapsamında sinyal bilgilerinin iletişim sistemleri üzerinde bıraktığı izlerin tespit edilerek, bunlardan anlamlandırılan sonuçlar çıkarmak üzere gerçekleştirilen değerlendirme işlemlerini ifade eder.*²⁵³ Bu işlem geriye dönük olarak yapılmaktadır.

Bu tedbire her türlü suç için başvurulması mümkün değildir. CMK m.135/8'de katalog halinde sayılmış suçlardan birisi söz konusu ise bu durumda bu tedbire başvurulabilir.

Bu tedbire başvurulabilmesi için “suç işlendiğine ilişkin somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı” gerekmektedir. Kuvvetli şüphe sebepleri kavramından, soruşturma başlangıcı için gereken şüpheyi aşan fakat kuvvetli şüphe konumuna ulaşması zorunlu olmayan şüphe derecesi anlaşılmalıdır.²⁵⁴ Bizce de bu durum yerinde görülmektedir. Zira insan haklarını bu denli ihlal eden bir tedbirin mümkün olduğunca kısıtlanması gerekmektedir. Ayrıca kanunda açıkça belirtildiği üzere bu tedbir son çare olarak görülmelidir. Yani farklı şekillerde delillerin temin edilme ihtimali olmasına rağmen, bu yöntemlere hiç başvurulmadan bu tedbire başvurulduğu takdirde, elde edilen veriler hukuka aykırı olacak ve yargılamada

²⁵⁰ Özbek vd., s.385.

²⁵¹ ŞEN Ersan, Türk Hukuku'nda Telefon Dinleme Gizli Soruşturmacı X Muhbir, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s.84.

²⁵² Şen, s.84.

²⁵³ Özbek vd., s.386; Şen, s.84.

²⁵⁴ Özbek vd., s.389.

kullanılmayacaktır. Bireylerin özel yaşamlarına saygı duyulmasını istemesi temel bir insan hakkıdır. Anayasal koruma altında olan bu temel hak demokratik toplumda mümkün olduğunca istisnai olarak başvurulması gerekir. Aksi takdir; bu temel hak keyfi bir şekilde her zaman ihlale açık bir konumda bulunacaktır.²⁵⁵

Bu tedbire sadece şüpheli/sanık için başvurulabilecektir. Arama tedbirinde olduğu gibi diğer kişiler üzerinde bu tedbire başvurulması mümkün değildir. Bununla birlikte “nemo tenetur” ilkesinin yansıması burada da görülmektedir. CMK m.135/3 hükmü “*Şüpheli veya sanığın tanıklıktan çekinebilecek kişilerle arasındaki iletişimi kayda alınmaz. Kayda alma gerçekleştirildikten sonra bu durumun anlaşılması hâlinde, alınan kayıtlar derhâl yok edilir.*” şeklinde kaleme alınmıştır. Hükümde sadece kayda alınamayacağını, eğer alındı ise bu kayıtların imha edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Hükümde açık bir şekilde dinleme ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi faaliyeti düzenlenmemiştir. Hükümün konuluş amacı değerlendirildiğinde bize göre aynı şekilde, diğer faaliyetlerin de yasak kapsamında kalması gerekmektedir.²⁵⁶ Fakat elkoyma hususunda değinildiği üzere aynı suç kapsamında, tanıklıktan çekinebilecek kişiler söz konusu olursa bu hüküm uygulama alanı bulmamalıdır.

Aynı doğrultuda kanun koyucu savunma hakkının dokunulmazlığını da göz önüne alarak CMK m.136 hükmünü “*Şüpheli veya sanığa yüklenen suç dolayısıyla müdafinin bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları hakkında, 135’inci madde hükmü uygulanamaz.*” şeklinde düzenlemiştir.

Bu tedbirin uygulanabilmesi için; hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının kararı bulunmalıdır. Eğer bu karar cumhuriyet savcısı tarafından verilmiş ise; Cumhuriyet savcısı kararını derhâl hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl kaldırılır.²⁵⁷

²⁵⁵ **EROL** Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Olarak Telefon Dinleme(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:265042), Kocaeli, 2010, s.95.

²⁵⁶ Aynı doğrultuda bkz. **Özbek** vd., s.392.

²⁵⁷ CMK m.135/1.

Bahsedildiği üzere tedbirin uygulanabilmesi için hakim kararı gerekmektedir. Şüpheli/sanığın rızası ile bu tedbirin uygulanıp uygulanamayacağı tartışma konusu olmuştur. Kanaatimizce bu mümkün olmamalıdır. Öğretide bu durumun CMK m.135’de yer alan kuralların dolaşılmasına sebep olacağı ileri sürülmektedir.²⁵⁸ Bunun yanı sıra ehemmiyet gerektiren başka bir husus daha bulunmaktadır; her ne kadar sanık/şüpheli bu duruma rıza göstermiş olsa da; diğer bireylerin haberleşme ve kişisel yaşamlarının ihlali söz konusu olabilecektir. Zira yapılan faaliyet sonucunda, şüpheli/sanığın başka bireylerle yapmış olduğu iletişim de denetim altına alınmış olacak ve diğer kişilerin hakları ihlal edilmiş olacaktır. Bu sebeple böyle bir faaliyete başvurulabilmesi için hakim kararının bulunması gerektiği düşüncesindeyiz.

Bu tedbirin uygulanabileceği azami süre CMK m.135/4’te: *“Tedbir kararı en çok iki ay için verilebilir; bu süre, bir ay daha uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim yukarıdaki sürelerle ek olarak her defasında bir aydan fazla olmamak ve toplam üç ayı geçmemek üzere uzatılmasına karar verebilir.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Tedbirin sona ermesi ise CMK m.137/3’te belirtilmiştir: *“135 inci maddeye göre verilen kararın uygulanması sırasında şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi ya da aynı maddenin birinci fıkrasına göre hâkim onayının alınamaması halinde, bunun uygulanmasına Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl son verilir.”*

Uygulanan tedbir sonucu elde edilen verilerin yargılamada delil olarak kullanılabilmesi için kanunda belirtilmiş olan şartların sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde bu veriler hukuka aykırı olacak, yargılamada kullanılamayacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki; yapılan bir dinleme sırasında dinlemeye sebep olan olaydan başka bir suçun işlendiği öğrenilebilir. Bu durumda ne olacağı CMK m.138/2’de düzenlenmiştir: *“Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ve ancak, 135 inci maddenin altıncı fıkrasında sayılan suçlardan birinin işlendiği şüphesini*

²⁵⁸ Özbek vd., s.395.

uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir.”

Hukuka uygun bir şekilde tatbik edilen delil ceza yargılamasında kullanılacaktır. Fakat bu veriler “belirti” olarak nitelendirilmektedir. Doğal olarak elde edilmiş olan bu veriler tek başına hüküm kurulması için yeterli olmayıp yan delillerle desteklenmelidir.²⁵⁹ Yargıtay da bu konuda görüşünü aynı doğrultuda ortaya koymuştur: Yargıtay; sanıklar arasında gerçekleşen telefon görüşmelerinden edinilen bilgilerin belirti niteliğinde olduğunu, maddi kanıtlarla desteklenmediği, yapılan arama sonucunda da herhangi bir suç unsuruna rastlanmamış olması durumunda mahkûmiyet hükmü kurulamayacağını ifade etmiştir.²⁶⁰

e. Mobil Telefonun Yerinin Tespiti

Yukarıda değinildiği üzere CMK m.135, bünyesinde birden fazla tedbir barındırmaktadır. Bunlardan bir tanesi de beşinci fıkra da tanımlanmış olan mobil telefonun yerinin tespit edilmesidir.

CMK m.135/5:

Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için, mobil telefonun yeri, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararına istinaden tespit edilebilir. Bu hususa ilişkin olarak verilen kararda, mobil telefon numarası ve tespit işleminin süresi belirtilir. Tespit işlemi en çok iki ay için yapılabilir; bu süre, bir ay daha uzatılabilir.

Bu tedbir kapsamında şüpheli/sanığın bulunduğu mevcut konum tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bunun dışında iletişimin içeriğine bir müdahale söz konusu olmamaktadır. Hükümde aranacak şüphe belirtilmemiştir. Bu durumda CMK m.135’in birinci fıkrasında aranan şartların burada da bulunması gerektiği ileri sürülebilir.²⁶¹

²⁵⁹ Özbek vd., s.402.

²⁶⁰ YRG. 8. CD. 12.05.2009, 2009/417 E. ve 2009/6705 K.; Zikreden, Özbek vd., s.403.

²⁶¹ Özbek vd., s.404.

Fakat kanaatimizce birinci fıkrada ihlal edilen değerler ile bu fıkrada ihlal edilen değerlerin aynı nitelikte olduğu söylenemez. Bu sebeple bu tedbire başvurulması için bu kadar zorlanmasına gerek olduğunu da düşünmemekteyiz. Kanaatimizce makul şüphe bu tedbire başvurulabilmesi için yeterli olacaktır. İşlendiği düşünülen suçun katalog suçlar arasında olup olmaması da tedbirin uygulanabilirliği açısından bir fark yaratmaktadır.

Bu tedbirin uygulanabilmesi için gerekli olan kararı verebilecek mercii kanunda gösterilmiştir. Aynı şekilde kanun koyucu tarafından tedbirin uygulanabileceği süre de belirtilmiştir.

f. İletişimin Tespiti

CMK m.135 ile düzenlenmiş olan bir diğer tedbir altıncı fıkrada düzenlenmiş olan “iletişimin tespiti” tedbiridir.

CMK m.135/6

Şüpheli ve sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişiminin tespiti, soruşturma aşamasında hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında mahkeme kararına istinaden yapılır. Kararda, yüklenen suçun türü, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, telefon numarası veya iletişim bağlantısını tespite imkân veren kodu ve tedbirin süresi belirtilir. Cumhuriyet savcısı kararını yirmi dört saat içinde hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde kayıtlar derhâl imha edilir.

İletişimin tespiti yönetmelikte “İletişimin içeriğine müdahale etmeden, iletişim araçlarının diğer iletişim araçlarıyla kurduğu iletişime ilişkin arama, aranma, yer bilgisi ve kimlik bilgilerinin tespit edilmesine yönelik işlemler” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu şekilde geçmişe yönelik veriler temin edilmektedir. Elde edilen bu veriler uygulamada ise HTS kaydı olarak adlandırılmaktadır.

Bu tedbire başvurulabilmesi için, söz konusu suçun katalogda sayılan suçlardan olması zorunlu değildir. Aranmakta olan şüpheli bakımından ise açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple “mobil telefonun yerinin tespiti” hususunda yaptığımız açıklamalar bu suç için de geçerlidir.²⁶² Bununla birlikte madde metninde açıkça, tedbirin uygulanması için gerekli olan kararı vermeye yetkili mercii ve tedbirin uygulanma süresi belirtilmiştir.

g. Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi

Ceza yargılamasının konusunu oluşturan olayda gerçeğe ulaşılabilmesi için öngörülen tedbirlerden bir tanesi de Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesidir. Gizli soruşturmacı yönetmelikte²⁶³; “gerektiğinde örgüt içine sızmak, gözetlemek, izlemek, örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve örgütün işlediği suçlarla ilgili iz, eser, emare ve delilleri toplamak ve muhafaza altına almakla görevlendirilen kamu görevlisi” şeklinde tanımlanmıştır. Belirli suçların, gerek niteliği, gerek suçluların örgütlenişi yüzünden ortaya çıkarılması son derece zor olmaktadır. Suçu ortaya çıkarmak, suçluları elde etmek amacıyla başvuru özel soruşturma usullerinden birisi de Gizli Soruşturmacı görevlendirilmesidir.²⁶⁴ Bu tedbir temel olarak CMK m.139’a dayanmakta olup, nasıl uygulanması gerektiği ise yönetmelikte ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir.

CMK m.139:

(1) Soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüpheli sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi hâlinde, kamu görevlileri gizli soruşturmacı olarak görevlendirilebilir. Bu madde

²⁶² Karşıt görüş için bkz. **Özbek** vd., s.406.

²⁶³ Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı Ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik.

²⁶⁴ **Şen**, s.217.

uyarınca yapılacak görevlendirmeye hâkim tarafından karar verilir.

(2) Soruşturmacının kimliği değiştirilebilir. Bu kimlikle hukukî işlemler yapılabilir. Kimliğin oluşturulması ve devam ettirilmesi için zorunlu olması durumunda gerekli belgeler hazırlanabilir, değiştirilebilir ve kullanılabilir.

(3) Soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin karar ve diğer belgeler ilgili Cumhuriyet Başsavcılığında muhafaza edilir. Soruşturmacının kimliği, görevinin sona ermesinden sonra da gizli tutulur. Soruşturmacı, kovuşturma evresinde tanık olarak dinlenmesinin zorunlu olması halinde, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan veya ses ya da görüntüsü değiştirilerek özel ortamda dinlenir. Bu durumda 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanununun 9 uncu maddesi hükmü kıyasen uygulanır.

(4) Soruşturmacı, faaliyetlerini izlemekle görevlendirildiği örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve bu örgütün faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili delilleri toplamakla yükümlüdür.

(5) Soruşturmacı, görevini yerine getirirken suç işleyemez ve görevlendirildiği örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz.

(6) Soruşturmacı görevlendirilmesi suretiyle elde edilen kişisel bilgiler, görevlendirildiği ceza soruşturması ve kovuşturması dışında kullanılamaz. Suçla bağlantılı olmayan kişisel bilgiler derhâl yok edilir.

Bu tedbirin uygulanmasında öne çıkan en önemli unsur, gizli soruşturmacı olarak görevlendirilen kamu görevlisinin gizliliğinin sağlanmasıdır. Bu sebeple de

görev süresince gizli soruşturmacıya yeni bir kimlik verilmesi gerekmektedir.²⁶⁵ Ayrıca kanunda gizli soruşturmacının görev süresine ilişkin olarak bir sınırlama bulunmamaktadır. Zaten tedbirin niteliği gereği böyle bir süre aranması da mantıklı olmayacaktır. Özellikle örgütlü suçlar söz konusu olduğunda kamu görevlisinin; örgüte girmesi, örgütün güvenini kazanması, gerekli delilleri toplaması için uzun bir süreç gerekebilecektir. Böyle bir durumda zaman sınırlamasının olması ise tedbirin amacına ulaşmasına engel olabilecektir. Fakat bu durumda yine oranlılık ilkesi göz önüne alınmalı ve bu durum kötüye kullanılmamalıdır.²⁶⁶

Bu tedbir uyarınca görevlendirilebilecek olan kişiler kamu görevlileridir. Teknik anlamda *kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da her hangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi*²⁶⁷ gizli soruşturmacı olarak görevlendirilebilecektir. Bu kapsamda bir polis memuru söz konusu olabileceği gibi bir doktorun da görevlendirilmesi mümkündür. Fakat elbette işin niteliği gereği, bu görevin icrasında ağırlıklı olarak kolluk görevlileri kullanılacaktır.

Dördüncü fıkarda belirtildiği üzere; bu tedbir aracılığı ile örgütün faaliyetleri hakkında her türlü araştırmanın yapılması, bilgi ve delil toplanması amaçlanmaktadır. “Her türlü araştırma” kavramına nelerin dahil olacağı ise tartışmaya açık bir husustur. Gizli soruşturmacının telefon dinleyebileceği, teknik araçlarla izleme yapabileceği vs. tedbir niteliğinde iş ve eylemlerde bulunabileceği savunulabilir.²⁶⁸ Fakat bu durumda gizli soruşturmacı, önemli ispat aracı olarak gördüğü bir cep telefonunu da gizlice alabilecek midir? Burada bir elkoyma tedbirinden söz edilebilir mi? Zira bu durumda CMK m.134’de yer alan şartlar gerçekleşmiş olmayacaktır. Aynı zamanda böyle bir eylem TCK m.141’deki şartlar gerçekleşmiş olacağından suç gündeme gelecektir ve gizli soruşturmacı müessesini düzenleyen CMK m.139/5’te görevlinin suç işleyemeyeceği belirtilmiştir. Bu örneğin dışında ele geçirilen delilin yazılı belge olması da muhtemeldir. Yine bu durumda gizli soruşturmacı kendi takdiri doğrultusunda bunları ele geçirebilecek midir? Bu tür durumlarda ortaya çıkan sorunların, kanunda doğrudan düzenlenmesi suretiyle giderilebileceğini düşünmemekteyiz. Aksi takdirde ya

²⁶⁵ CMK m.139/2, Yönetmelik m.25/2.

²⁶⁶ Özbek vd., s.409.

²⁶⁷ Yönetmelik m.4/1-ğ.

²⁶⁸ Özbek vd., s.419.

gizli soruşturmacı işlevsiz bir hale gelecektir ya da tedbir orantısız bir şekilde uygulanacaktır. Kanaatimizce bu tür durumlarda ölçülülük ilkesi göz önüne alınarak, hürriyetler en az seviyede ihlal edilecek şekilde tutum sergilenmelidir.

Bu tedbirin uygulanması suretiyle, gerek şüpheli/sanık gerekse yakın çevresi için ciddi manada özel yaşamın gizliliği vs. hak ve hürriyetler ihlal edilecektir. Bu sebeple bu tedbir de CMK m.135/1'de olduğu gibi son çare olarak öngörülmüştür. Aynı zamanda söz konusu suç teşkil eden fiiller hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve bunun somut delillere dayanması gerekmektedir.

Bu tedbire başvurulabilmesi için hakim tarafından karar verilebilir. Kanun maddesinde sadece hâkimin bu kararı vermeye yetkili olduğu belirtilmekte iken; yönetmelikte eğer söz konusu işlem zamanında yapılmadığı takdirde yargılama zarara uğrayacaksa Cumhuriyet savcısının da bu kararı vermeye yetkili olduğu belirtilmiştir. Yönetmelikteki bu hükmün, kanun yapma mantığı açısından sağlıklı olmadığı görülmektedir.

Anayasa m.20/1-2:

Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

*Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş **hâkim kararı olmadıkça**; yine bu sebeplere bağlı olarak **gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça**; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.*

Anayasa'nın hükmü açıktır. Buna göre bir kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyasının aranması gerektiğinde ve gecikmesinde sakınca bulunan hal söz konusu ise bu kararı vermeye yetkili merci kanunla gösterilmiş olmalıdır. Üst ve eşya aramasından

daha ağır şekilde hak ve özgürlükleri ihlal eden bir tedbir söz konusu olduğunda ise bundan daha aşığı bir şart aranmamalıdır. Bu durumda kanunla dahi savcıya bu yetki verilmemişken, yönetmelikle verilmiş olan bu yetki açıkça hukuka aykırıdır.

Bu tedbirin üzerinde uygulanacağı birey bakımından örgüt ve örgüt mensubu kişi gündeme gelecektir. Örgüt mensubu kişi; *bir suç örgütünü kuran, yöneten, örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişi şeklinde anlaşılmalıdır.*²⁶⁹ Bu kapsamda YCGK tarafından; kanunda öngörölmüş şartlar gerçekleşmeden bu tedbire başvurulabilmesi mümkün olmayacaktır.²⁷⁰

Bu tedbire başvurulabilmesi için M.139/7’de belirtilmiş olan suçlardan birinin söz konusu olması gerekmektedir. Katalog incelendiğinde görölmektedir ki; bireylerin hak ve özgürlüklerini bu denli ihlal eden tedbirin uygulama alanı oldukça sınırlı tutulmuştur.

CMK m.139/5 hükmü *“Soruşturmacı, görevini yerine getirirken suç işleyemez ve görevlendirildiğı örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz.”* şeklinde kaleme alınmıştır. Bu husus öğretilerde oldukça tartışmalı olmakla birlikte, konumuzdan sapmamak adına, gizli soruşturmacının görevin icrası sırasında suç işleyemeyeceğini belirtmekle yetineceğiz.

Gizli soruşturmacı görevi gereğı suç örgütleri ile mücadelede yargılamaya katkı sağlayacak hayati bilgilere ulaşabilecek konumdadır. Bu sebeple edinilen bilgilerin bir şekilde yargılamaya aktarılması lazımdır. CMK m.139/3’e 15.08.2017 tarihinde *“Soruşturmacı, kovuşturma evresinde tanık olarak dinlenmesinin zorunlu olması halinde, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan veya ses ya da görüntüsü değiştirilerek özel ortamda dinlenir. Bu durumda 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanununun 9 uncu maddesi hükmü kıyasen uygulanır.”* şeklinde hüküm eklenmiştir. Buna göre gizli soruşturmacı tanık olarak dinlenebilecektir. Fakat bu durumda ortaya bir çelişki çıkmaktadır; zira yargılamada tanık ifadelerinin tarafsız olması ve olayı objektif bir aktarabilmesi gerekmektedir. Ancak gizli soruşturmacının bulunduğu konum itibari ile olaya tarafsız yaklaşması düşük bir olasılıktır.²⁷¹ Ayrıca

²⁶⁹ TCK m.6/1-j.

²⁷⁰ YCGK. 09.06.2015, 2015/10-337 E. ve 2015/197 K.; Zikreden, **Özbek** vd., s.421.

²⁷¹ **Özbek** vd., s.425.

gizli soruşturmacı, olaya ilişkin bilgilerini aktarırken gizli tanık konumunda olacağı için yemin vermeyecek olmakla birlikte; normal yargılama uyarınca savunma makamının, esaslı savunma yapabilmesine de engel olacaktır. Bu sebeple tek başına mahkumiyet için yeterli bir delil olmayacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir, bu faaliyet sırasında elde edilen ve suç konusu olayla ilgisi olmayan kişisel veriler derhal yok edilecektir.²⁷²

h. Teknik Araçla İzleme

Teknik araçlarla izleme tedbiri CMK m.140'da "*Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebepleri bulunması ve başka suretle delil elde edilememesi hâlinde, şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri teknik araçlarla izlenebilir, ses veya görüntü kaydı alınabilir*" şeklinde düzenlenmiştir.

Söz konusu tedbirin uygulanması ile kişilerden en savunmasız anlarında bilgi alınabilmesi mümkün olmaktadır. Zira gelişen teknoloji ile çok küçük boyutlarda ses alıcıları kullanılıp kişilerin hiç haberleri dahi olmadan aralarında geçen diyaloglara vâkıf olmak mümkündür. Hatta böyle bir araca hiç gerek duyulmadan, ortamdan kişilerin konuşurken çıkardığı ses dalgalarının çeşitli nesnelere üzerinde yaptıkları titreşimlerin tespiti ile dahi konuşmanın içeriği saptanabilmektedir. Kişiler telefon vs. iletişim araçlarını kullanırken üçüncü kişiler tarafından dinlenme olasılıklarını bilmeleri söz konusu iken; bu tedbirin uygulanması durumunda, taraflar hiçbir tedbir almadan iletişim kurarken bu içeriklere ulaşılabilmesi mümkündür. Ki bu sebeple bu tedbirin hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi daha fazla olmaktadır. Bu sebeple de tedbirin hangi suçlar söz konusu olduğunda uygulanabileceği kanunda açıkça gösterilmiştir.

Bu tedbirin uygulanmasında her türlü araç kullanılabilir. Zira kanunda haklı olarak buna ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır. Aksi takdirde kanuni ispat sistemi gündeme gelecektir ve bu durum sürekli gelişen teknoloji karşısında etkin bir araştırma yapılmasının önünü kapatacaktır.

²⁷² CMK m.139/6.

Bu tedbirin söz konusu olması için mevcut bir soruşturmada eser, delil, iz. vs. bir arayışın olması gerekmektedir.²⁷³ Bu kapsamda şüpheli/sanığın kamuya açık alandaki ve işyerindeki faaliyetleri takip edilebilecektir. Fakat kişinin konutu söz konusu olduğunda ise böyle bir tedbirin uygulanması mümkün olmayacak, eğer yapılırsa elde edilen veriler hukuka aykırı olup yargılamada kullanılamayacaktır. Konut kavramı bakımında ise “arama” başlığı altındaki açıklamalar burada da geçerlidir. İşyeri kavramının tespiti açısından ise 4857 sayılı Kanunu m.2/3 yol gösterici olacaktır; *“İşyeri, işyerine bağlı yerler, eklentiler ve araçlar ile oluşturulan iş organizasyonu kapsamında bir bütündür.”*

Bu tedbire başvurulabilmesi için *“somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebepleri bulunması”* ve *“başka suretle delil elde edilememesi”* unsurlarının bir arada bulunması gerekmektedir. Hak ve özgürlükleri ağır bir şekilde ihlal eden böyle bir tedbir için kanun koyucunun sıkı şartlar öngörmesi yerinde olmuştur.

Bu tedbirin uygulanması için karar vermeye yetkili mercii kanunda gösterilmiştir; *“Teknik araçlarla izlemeye hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar yirmi dört saat içinde hâkim onayına sunulur. Hâkim kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde kayıtlar derhâl imha edilir.”*

CMK m.140/3’te ise bu tedbirin uygulanabileceği süre gösterilmiştir; *“Teknik araçlarla izleme kararı en çok üç haftalık süre için verilebilir. Bu süre gerektiğinde bir hafta daha uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi hâlinde, hâkim yukarıdaki sürelerle ek olarak her defasında bir haftadan fazla olmamak ve toplam dört haftayı geçmemek üzere uzatılmasına karar verebilir. Teknik araçlarla izleme tedbiri ile birlikte gizli soruşturmacı görevlendirilmesi halinde bu fıkrafta belirtilen süreler bir kat artırılarak uygulanır.”*

Bu tedbirin icrasında uyulması gereken usul yönetmelikte ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

²⁷³ Özbek vd., s.434.

Yönetmeliğin yirmi ikinci maddesinde “*Teknik araçlarla izleme sırasında yapılmakta olan soruşturmayla ilgisi olmayan ancak, 18 inci maddede belirtilen suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilmesi hâlinde; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet başsavcılığına derhâl bildirilir.*” şeklinde, tesadüfi delil söz konusu olduğunda yapılacak işlemlerde belirtilmiştir. Buna göre katalogta sayılmayan bir suçla ilgili delil elde edildiği takdirde, herhangi bir yargılamada kullanılamayacaktır.

i. Beden Muayenesi

İnsan vücudunda rastgele araştırma yapılabilmesi gibi bir durum söz konusu değildir.²⁷⁴ Fakat mevcut bir yargılama açısından, önem taşıyan hususların aydınlatılması için böyle bir yönteme başvurulması mümkündür. Bu tedbir CMK m.75-77’de hüküm altına alınmıştır.

Beden muayenesinin irdelenmesinde iç ve dış olmak üzere ve yönetmelikte²⁷⁵ bu kavramlar ayrı ayrı tanımlanmıştır. Buna göre İç Beden Muayenesi “*kafa, göğüs ve karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesini*” ve Dış Beden Muayenesi “*vücudun dış yüzeyi ile kulak, burun ve ağız bölgelerinin gözle ve elle yapılan yüzeysel tıbbî incelemesini*” ifade etmektedir. Ayrıca yetmiş beşinci maddenin dördüncü fıkrasında anüs ve cinsel organ bölgesinde yapılan incelemenin, vücuttan kan ve benzeri biyolojik örneklerin alınmasının da “*iç beden muayenesi*” kabul edileceği belirtilmiştir. Ayrıca yönetmelikte “*Girişimsel olmayan tıbbî görüntüleme yöntemleri de bedenin dış muayenesi sayılacağı*” belirtilmiştir.²⁷⁶ Buna göre sanığın bedeninde bulunan bir nesnenin mevcudiyetinin tespiti gibi bir durumda röntgen filmi çekilmesi de bu kapsamda kalacaktır.²⁷⁷

²⁷⁴ KIZILARSLAN Hakan, Ceza Muhakemesi Adli Tıp ve Adli Bilimlerde Vücutun Muayenesi ve Örnek Alma(Doktrin ve Uygulama), Ankara, 2007, s.186.

²⁷⁵ Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler Ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik.

²⁷⁶ Yönetmelik m.5/4.

²⁷⁷ Eleştiri için bkz. EROĞLU Fulya, Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma Suretiyle Elde Edilen Delillerin İspat Değeri(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:240648), İstanbul, 2009, s.36.

Muayene kapsamında kişiden; tükürük, idrar vs. alınabileceği, mide içeriği ve kanın incelenmesi de mümkündür.²⁷⁸ Fakat bu işlemlerin m.75/2 uyarınca kişinin sağlığına zarar vermemesi gerekir. Fakat m.76/1'de belirtildiği üzere, herhangi bir cerrahi müdahalenin diğer kişiler hakkında uygulanabilmesi mümkün görünmemektedir. Tabi ki uygulanacak olan tedbirin, kişinin sağlığına zarar verip vermeyeceği hususunda takdir tabipte olacaktır.

İç beden muayenesi, dış beden muayenesine oranla daha sıkı şartlara tabi tutulmuştur. İç beden muayenesine ilişkin tedbirin uygulanabilmesi için hakim/mahkeme tarafından karar verilmiş olması gerekmele birlikte; vaktinde yapılmadığı takdirde yargılamaya zarar verecek olan hallerde hakimin onayına sunulmak üzere savcı da karar verebilmektedir ve bu kararlara itiraz yolunun açık olduğu da kanunda belirtilmiştir. Ayrıca üst sınırı iki yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda bu tedbire başvurulamayacağı, vücuttan biyolojik örnek alınmayacağı kanunda açıkça belirtilmiştir. Buna karşılık dış beden muayenesinde bu şekilde sınırlamalar bulunmamaktadır. Yönetmelikte belirtildiği üzere dış beden muayenesi söz konusu olduğunda; *“Bir suça ilişkin delil elde etmek için, şüpheli veya sanık üzerinde dış beden muayenesi Cumhuriyet savcısı ile emrindeki adli kolluk görevlileri veya kovuşturma makamlarının talebiyle yapılabilir.”* Bu tedbirlerin uygulanabilmesi için mevcut bir suçun bulunması gerekmektedir.²⁷⁹

Bu tedbirin uygulanmasında görevli olacak kişi *“tabip veya sağlık mesleği mensubu”* vasfını bünyesinde barındırmalıdır. Yönetmelikte sağlık mesleği mensubu kişi ise *“tabip, dış tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler”* şeklinde tanımlanmıştır. Bu durumda röntgen teknisyeni de bu kapsamda kalmaktadır. Fakat yönetmelikte yer alan m.5/son hükmü gereğince, bu kişiler tabip gözetiminde hareket edebileceklerdir.

Yönetmeliğin yirmi üçüncü maddesinde *“Kişinin vücut yüzeyinde bulunan atış artığı gibi biyolojik olmayan örnekler, elbiseleri ve diğer eşyaları üzerinde bulunan örnekler ile vücut yüzeyinden başkasına ait olduğu açıkça belli olan kıl, tüy, lif gibi örnekler olay yeri inceleme uzmanları tarafından alınabilir.”* şeklinde bir düzenleme

²⁷⁸ Özbek vd., s.448.

²⁷⁹ Eroğlu, s.34.

söz konusudur. Bu durumda beden muayenesi hükümleri değil, genel soruşturma yetkileri kapsamında araştırma söz konusu olacaktır.

CMK m.75/7'de “*Özel kanunlardaki alkol muayenesine ve kan örneği alınmasına ilişkin hükümler saklıdır.*” şeklinde hüküm bulunmaktadır. Bu durumda akla ilk gelecek olan hüküm KTK m.48/2'de yer alan “*Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılıp kullanılmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça teknik cihazlar kullanılır.*” hükmüdür. Bu durum CMK m.75 kapsamında kalmamaktadır.

Kanunda öngörülen usul dışında bu tedbire başvurulamaz. Aksi takdirde elde edilmiş olan bu deliller CMK m.217 hükmü uyarınca yargılamada kullanılamayacaktır.

CMK m.76'da diğer kişilerin beden muayenesinde uyulması gereken kurallar gösterilmiştir. Maddi olayın aydınlatılması için mağdur üzerinde yapılacak olan muayene, yargılamaya katkı sağlayacaktır. Bu sebeple bu tedbire başvurulması zorunluluk arz edebilir. Bu şekilde ciddi oranda önem taşıyan delillere ulaşılabilecektir.

Bu tedbire başvurulabilmesi şüpheli/sanığa oranla daha sıkı şartlara tabi tutulmuştur. Zira mağdurun/diğer kişilerin sağlığına zarar vermemenin yanı sıra, aynı zamanda cerrahi nitelikte müdahale uygulanması da yasaklanmıştır.

Bu tedbir kapsamında *Cumhuriyet savcısının istemiyle ya da re'sen hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Cumhuriyet savcısının kararı, yirmi dört saat içinde hâkim veya mahkemenin onayına sunulur. Hâkim veya mahkeme, yirmi dört saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.* Bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır. Fakat hükmün ikinci fıkrasında yer aldığı üzere mağdurun rızasının bulunduğu durumlarda, bahsedilmiş olan karar mekanizmasına ihtiyaç olmayacaktır.

Mağdurun yaşayan bir insan olması gerekmektedir. Aksi takdirde CMK m.76 değil, m.86-87 hükümleri gündeme gelecektir.

CMK m.86- Ölünün kimliğini belirleme ve adli muayene

(1) Engelleyici sebepler olmadıkça ölü muayenesinden veya otopside önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir ve elde edilmiş bir şüpheli veya sanık varsa, teşhis edilmek üzere ölü ona da gösterilebilir.

(2) Ölünün adli muayenesinde tıbbî belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanır.

(3) Bu muayene, Cumhuriyet savcısının huzurunda ve bir hekim görevlendirilerek yapılır.

CMK m.87- Otopsi

(1) Otopsi, Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılır. Müdafî veya vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir. Zorunluluk bulunduğu otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilir; bu durum otopsi raporunda açıkça belirtilir.

(2) Otopsi, cesedin durumu olarak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnın açılmasını gerektirir.

(3) Ölümünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan tabibe, otopsi yapma görevi verilemez. Ancak, bu tabibin otopsi sırasında hazır bulunması ve hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi istenebilir.

(4) Gömülmüş bulunan bir ceset, incelenmesi veya otopsi yapılması için mezardan çıkarılabilir. Bu husustaki karar, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilir. Mezardan çıkarma kararı, araştırmanın amacını tehlikeye düşürmeyecekse ve ulaştırılması da zor değilse ölünün bir yakınına derhâl bildirilir.

(5) Yukarıdaki fıkralarda sözü edilen işlemler yapılırken, cesedin görüntüleri kayda alınır.

Maddenin dördüncü fıkrasında “*Nemo Tenetur*” ilkesinin bir uzantısı olan “*Tanıklıktan çekinme sebepleri ile muayeneden veya vücuttan örnek alınmasından kaçınılabılır.*” şeklinde düzenleme bulunmaktadır. Fakat bu durum tabii olarak, tanıklıktan çekinebilecek olan kişi şüpheli veya sanık ise uygulanmayacaktır.

Dördüncü fıkranın devamında “*Çocuk ve akıl hastasının çekinmesi konusunda kanunî temsilcisi karar verir. Çocuk veya akıl hastasının, tanıklığın hukukî anlam ve sonuçlarını algılayabilecek durumda olması hâlinde, görüşü de alınır. Kanunî temsilci de şüpheli veya sanık ise bu konuda hâkim tarafından karar verilir. Ancak, bu hâlde elde edilen deliller davanın ileri aşamalarında şüpheli veya sanık olmayan kanunî temsilcinin izni olmadıkça kullanılamaz.*” şeklinde düzenleme yer almaktadır.

Yine şüpheli/sanık bahsinde değinildiği üzere bu tedbirin uygulanması sırasında usul hükümlerine riayet edilmelidir. Aksi takdirde söz konusu veriler hukuk aykırı olacaktır.

Çocuğun soybağına ilişkin olarak kanun koyucu ayrıca bir düzenleme yapmıştır; *Çocuğun soy bağının araştırılmasına gerek duyulması halinde; bu araştırmanın yapılabilmesi için birinci fıkra hükmüne göre karar alınması gerekir.*²⁸⁰

Son olarak belirtmek gerekir; *Kadının muayenesi, istemi halinde ve olanaklar elverdiğinde bir kadın hekim tarafından yapılır.*²⁸¹

j. Moleküler ve Genetik İnceleme

Moleküler ve genetik inceleme CMK m.78-80 hükümlerinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme beden muayenesinin bir uzantısıdır. Doğal olarak m.75-76 hükümleri uygulanmak suretiyle elde edilen verilerin analiz edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde elde edilen veriler, son derece önem arz eden kişisel veriler olmaktadır. Yönetmelikte

²⁸⁰ CMK m.76/3.

²⁸¹ CMK m.77.

Moleküler Genetik İnceleme; “gereken tür ve miktardaki biyolojik materyali kullanarak, kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kalıtım kurallarına uygun olarak aktarılan hastalık dışındaki özelliklerinin moleküler düzeyde araştırılmasını” ifade etmektedir.

CMK m.78- Moleküler genetik incelemeler

(1) 75 ve 76 ncı maddelerde öngörülen işlemlerle elde edilen örnekler üzerinde, soybağının veya elde edilen bulgunun şüpheli veya sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması hâlinde moleküler genetik incelemeler yapılabilir. Alınan örnekler üzerinde bu amaçlar dışında tespitler yapılmasına yönelik incelemeler yasaktır.

(2) Birinci fıkra uyarınca yapılabilen incelemeler, bulunan ve kime ait olduğu belli olmayan beden parçaları üzerinde de yapılabilir. Birinci fıkranın ikinci cümlesi, bu hâlde de uygulanır.

Moleküler genetik inceleme m.75-76 hükümlerinin devamında gündeme gelebileceği gibi aynı zamanda olay yerinde elde edilmiş olan “izlere” yönelik olarak da yapılabilir. Bu tedbirin bünyesinde, keşif ve bilirkişilik kurumlarını da barındırdığı söylenebilir.²⁸²

Kanunda açıkça belirtildiği üzere bu tedbire sadece; 75 ve 76'ncı maddelerde öngörülen işlemlerle elde edilen örnekler üzerinde, soybağının veya elde edilen bulgunun şüpheli veya sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması hâlinde başvurulabilir. Kanunda belirtilenler dışında bir analizin yapılması yasaktır. Bu inceleme aynı zamanda kime ait olduğu bilinmeyen beden parçaları üzerinde de yapılabilir.

Bu tedbire başvurulabilmesi gerekli olan kararı vermeye yetkili merci sadece hakimdir.²⁸³ Zaten niteliği gereği böyle bir durumda, gecikmesinde sakınca bulunan bir halden söz edilemez.²⁸⁴ Hakim ayrıca kararında görevlendireceği bilirkişiyi de

²⁸² Özbek vd., s.458-459.

²⁸³ CMK m.79.

²⁸⁴ Özbek vd., s.462.

gösterecektir. Hakim tarafından verilmiş olan karara karşı itiraz yolu, tedbiri düzenleyen hüküm içerisinde yer almamaktadır. Fakat bununla birlikte, CMK m.267’de hüküm altına alınan “*Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.*” hükmü uyarınca Sulh Ceza Hakimliği’nin kararlarına doğrudan itiraz edilebilecektir. Mahkeme kararına karşı ise bir düzenlemenin bulunmaması eksiklik olarak görülmektedir.²⁸⁵

Koruma tedbirlerinin ortak özelliği olan oranlılık ilkesi kendisini bu tedbirde açıkça göstermektedir. Zira kanunda bu tedbire başvurulabilmesi için zorunluluk bulunması gerektiği belirtilmiştir.

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda, *moleküler genetik incelemeler için üç kriterin varlığından söz edilebilir*²⁸⁶;

1. *Moleküler genetik incelemeye ancak suçun delil, iz, eser ve emarelerinin saptanması amacı ile başvurulabilir.*
2. *İncelemeye başvurmak, kendisinden materyal alınan kişinin sağlığını tehlikeye düşürmemelidir.*
3. *İncelemeye ancak zorunlu ve başka türlü delil elde etme olasılığı bulunmayan durumlarda karar verilebilir.*

Kanun koyucu bu nitelikte verilerin önemine binaen katı bir düzenleme getirmiştir. Buna göre; 75, 76 ve 78 inci madde hükümlerine göre alınan örnekler üzerinde yapılan inceleme sonuçları, kişisel veri niteliğinde olup, başka bir amaçla kullanılamaz; dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip bulunan kişiler tarafından bir başkasına verilemez.²⁸⁷ Bu tedbir kapsamında elde edilen verilerin başka amaçlarla kullanılması mümkün olmamakla birlikte; *kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hâllerinde Cumhuriyet savcısının huzurunda derhâl yok edilir.*²⁸⁸

²⁸⁵ Özbek vd., s.463.

²⁸⁶ Özbek vd., s.461.

²⁸⁷ CMK m.80.

²⁸⁸ CMK m.80/2.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADLİ BİLİMLER

I- DELİLLERİN OKUNMASI

Yukarda ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere, ceza yargılamasında herhangi bir unsur delil olarak yer alabilmektedir. Bu deliller her zaman herkes tarafından anlaşılabilir. Böyle durumlarda özel uzmanlık alanları gündeme gelmekte ve ilgili alanda etkin kişilerin yardımı şart olmaktadır. Bu uzmanlık alanlarına çok farklı branşlarda ihtiyaç duyulabilir. Adli vakıaların çözümünde faydalanılan bu bilim dallarını Adli Bilimler başlığı altında toplamak mümkündür.

Söz konusu bu bilim dalları ile delillerin irdelenmesi ve kesin sonuçlar çıkarılması mümkün olup, bu şekilde yargılama sonucunda ulaşılan kanaat maddi gerçeğe çok daha yakın olacaktır.

II- ADLİ BİLİMLER

1- Adli Tıp

Ceza yargılamalarında en çok ihtiyaç duyulan bilim dallarından birisi Tıp Bilimidir. Adli Tıp ise hukuk ve tıp bilim dalları arasında bir köprü vazifesi görmektedir.²⁸⁹

Adli Tıp sayesinde hüviyet tespiti, ölüm şekli, ölüm zamanı, yaralanma şekilleri vs. hususlar açığa kavuşturulmaktadır. Bu şekilde mağdurun kimliği, suçta kullanılan araçlar gibi önem arz eden hususlar sayesinde yargılama makamları maddi gerçeğe daha kuşkusuz bir şekilde ulaşabilmektedir.

²⁸⁹ BENGİDAL Süalp, Adli Bilimler, "Adli Tıp"(s.9-36), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011., s.9

Ülkemizde bu kapsamda, Adalet Bakanlığı nezdinde çalışan Adli Tıp Kurumu ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte Tıp Fakültelerinde de Adli Tıp Anabilim Dalları bulunmaktadır.

2- Kriminalistik

Kriminalistik bilim dalı, bilimsel yöntemlerle işlenmiş olan suçun karanlık noktalarını aydınlatmaya çalışır. Bu bilim dalı, yargılama konusu olayla ilgili olarak verilerin toplanması, ilgili kişilerle bu verilerin kıyaslanması ile olayın çözümlenmesini hedeflemekte ve bu faaliyet esnasında diğer bilimler dallarından faydalanmaktadır.²⁹⁰

Günümüzde teknolojinin ilerleyişine bağlı olarak, suçun ve işlenişinin de şekli değişiklik göstermektedir. Adli makamların da bu değişikliğe ayak uydurmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, bu vakıaların aydınlatılması mümkün olmayacaktır. Kriminalistik bu kapsamda etkin bir rol oynamaktadır. Özellikle olay yeri inceleme, baskı izi inceleme, parmak izi inceleme, belge inceleme gibi alanlarda bu bilim dalı kendini ağırlıklı olarak göstermektedir.

3- Adli Toksikoloji

Adli Toksikoloji; *ilaçların ve kimyasal maddelerin neden olduğu ölüm ve zehirlenme olaylarını; analitik toksikoloji yöntemleri ile belirlemenin yanında klinik, farmakolojik ve patolojik verilerinde değerlendirilmesinden yararlanarak, adli açıdan inceler.*²⁹¹

Bu bilim dalı adli olaylarda; ölüm, bilinç kaybı vs. vakılarda ciddi rol oynamaktadır. Ölümün/yaralanmanın kimyasal bir etkenden kaynaklanıp kaynaklanmadığı, failin/mağdurun bilincine etki edecek bir maddenin söz konusu olup olmadığı gibi durumların tespitinde, toksikoloji bilimi son derece önem arz etmektedir.

4- Adli Diş Hekimliği

²⁹⁰ KARAKUŞ Oğuz, Adli Bilimler, “Kriminalistik”(s.39-95), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011., s.39

²⁹¹ SÖYLEMEZOĞLU Tülin, Adli Bilimler “Adli Toksikoloji”(s.99-118), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011., s.101

Adli Diş Hekimliği, bir bilim dalı olan diş hekimliğinin prensip ve tekniklerinin, uygun düştüğü ölçüde adli olgulara uygulamak, yaşayan insan ve kalıntılara ait kimlik tanımlama problemini kendi alanı uyarınca çözmek ve her türlü adli vakıaların karanlıkta kalan hususlarını aydınlatmayı gaye edinen bilim dalıdır.²⁹²

Bu bilim dalı aracılığı ile kalıntı cesetlerde kimlik tespiti yapılabileceği gibi, özellikle cinsel saldırı olaylarında failin kimliğinin tespiti de sağlanabilmektedir.

5- Adli Balistik

*Balistik bilimi; atışa hazır halde bulunan fişeğin veya roketin ateşlenmesinin ardından yanma odasında oluşan basınca/ısıya dayalı değişiklikleri, merminin namludaki veya roketin atım kovanını terk etmesinin ardından havada veya uzaydaki hareketlerini, nihayet uçuşun sonundaki hedefteki hareket ve etkilerini inceleyen bilim dalıdır.*²⁹³

Bu bilim dalı sayesinde ateşli silahlarla işlenen suçlarda; atış sonrası meydana gelen kalıntılar, merminin ateşlendiği silah vs. hususlar tespit edilerek fail, suç aracı vs. hususların tespiti sağlanmaktadır.

6- Adli Psikiyatri

Adli psikiyatri, ceza muhakemesinde sanığın/mağdurun ruhsal durumunun önem arz ettiği hallerde, tıp biliminin temelleri çerçevesinde hukuk ile aradaki bağlantıyı kurarak yargılamaya katkı sağlamaktadır.²⁹⁴

Bu bilim dalı, failin cezai sorumluluğunun belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu tespit failin durumunu tespite yönelik olabileceği gibi mağdurun ruhsal durumunu tespit ederek nitelikli hallerin uygulanıp uygulanmayacağının da tespitinde de önem oynamaktadır.

²⁹² AKA P. Sema, Adli Bilimler, "Adli Diş Hekimliği"(s123-133), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011., s.123

²⁹³ ÖĞÜNÇ Gökhan İ., Adli Bilimler, "Adli Balistik"(s139-152), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011., s.139

²⁹⁴ CANTÜRK Gürol, Adli Bilimler, "Adli Psikiyatri"(s.157-183), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.157

7- Adli Antropoloji

*Adli antropoloji, yaşıyan insanlar üzerinde yapılan çalışmalarla ve insan iskelet kalıntılarının incelenmesi ile adli vakıaların aydınlatılmasını sağlayarak adalet sistemine yardımcı olmayı amaçlar.*²⁹⁵

Bu bilim dalı sayesinde kalıntı haline gelmiş cesetlerin adli ve tıbbi kimlikleri tespit edilebilmektedir.

Adli Antropolog Dr. Sue Forrester bir röportajda, önüne gelen insan kalıntılarındaki tespitlerini şu şekilde ifade etmiştir;

*“Kısa bir süre önce, etrafında kendisini tanımlamamıza yardımcı olacak hiçbir şey bulunmayan bir iskelet getirildi. Erkeklerin kemikleri kadınlarınkine göre daha büyük ve ağır olur, kadınlarınsa pelvik kemikleri daha geniştir.. Bundan yola çıkarak bu iskeletin bir erkeğe ait olduğunu saptayabildim. Ellerin birindeki kemik tortulaşmasından, bu adamın solak olduğunu ve yaptığı işin kesici aletlerle doğrama ve parçalama eylemlerini çok fazla içerdiğini anlamam mümkün oldu; adam muhtemelen bir aşçıydı. Kemiklerinin uzunluğundan ve ağırlığından, yaklaşık 1,80 m boyunda ve sağlam yapılı biri olduğunu çıkardım. Dişlerindeki aşınma yaklaşık 30 yaşında olduğunu gösteriyordu...”*²⁹⁶

Görüldüğü üzere bu bilim dalı ile -her inceleme konusu ceset, kalıntı vs. için mümkün olmasa da- kişilerin mesleklerinin tespit edilebilmesi dahi ihtimali dahilindedir.

8- Adli Astronomi ve Adli Meteoroloji

Işıklandırma sisteminin bulunmadığı açık arazilerde, gece işlenen suçlarda olay sırasındaki Güneş ışığının etkisi ve Güneş ışığının etkisinin kaybolduğu saatlerde Ay ışığının aydınlatmada ne ölçüde etkili olduğunun bilinmesi, sanık, mağdur ve tanıkların

²⁹⁵ EROL Ayla Sevim ve ÖZDEMİR Serpil, Adli Bilimler, “Adli Antropoloji”(s.189-206), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.189

²⁹⁶ TURNER Emma (Editör), Adli Bilimler (Çev. A. ULUDAĞ), Tubitak Popüler Bilim Kitapları 536, Ankara, 2013, s.5

*olayın oluş şekli ile ilgili olarak verdikleri ifadelerin doğruluk derecelerinin belirlenebilmesinde, olay çözümünde Adli Astronomi oldukça önem arz etmektedir.*²⁹⁷

*Adli Meteoroloji ise; çeşitli davalara veri geçmiş hava durumuna ait kayıtlar ile diğer meteorolojik bilgi ve sistemleri kullanarak yapılan detaylı bir atmosferik bilimler çalışması ürünüdür.*²⁹⁸

9- Adli Yangın İncelemeleri

Yangın, bir doğa olayı sonucunda gerçekleşebileceği gibi ihmal veya kasıtlı hareketler sonucunda da ortaya çıkabilir. Kimi zaman ise işlenmiş olan bir suçun delillerinin gizlenmesi amacıyla da ortaya çıkarılması mümkündür. Örneğin zorla girilen evde, ev sahibinin öldürülmesi ve olayın ortaya çıkmaması için cesetle birlikte evin ateşe verilmesi bu duruma örnek teşkil edebilir.

Adli bir vakıa söz konusu olduğunda, yangının nasıl başladığı, nasıl zarar verdiği gibi hususlar önem arz etmekte, olayın aydınlatılması için uzmanlık gerekmektedir.

10- Adli Kimya

Adli Kimya, kimyanın kriminal araştırmalara uygulanmasıdır, suç mahallinden toplanan veya şüpheli veya mağdurdan alınan örneklerin (delillerin) nicel ve nitel teknik analizleri tanımlayarak yahut bunlar arasında mukayese yaparak, suç konusu olayla ilgisini belirleyip adli makamlara yardımcı olmaktadır.²⁹⁹

Bu bilim dalı kendi alanına giren mevcut delillerin irdelenmesini ve anlam çıkarılmasını sağlar. Bu kapsamda boya, mürekkep, kumaş parçaları, toksik maddeler, cam parçaları vs. inceleme konusu olmaktadır.³⁰⁰ Özellikle uyuşturucu ve uyarıcı

²⁹⁷ ÜNER Hüseyin Bülent, Adli Bilimler, "Adli Astronomi ve Meteoroloji"(s.211-228), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011., s.211; Bu konuda ayrıca bkz. s.44

²⁹⁸ Üner, s.219

²⁹⁹ DENER Yücel, Adli Bilimler, "Adli Kimya"(s.265-288), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.265

³⁰⁰ Dener, s.266-267

maddelere ilişkin suçlarda, ele geçirilen maddenin niteliğini belirlemede oldukça önem arz eder.

11- Adli Biyoloji

Olay yerinde kan, meni, kemik, kıl, tükürük, idrar, dışkı, yumuşak doku vs. biyolojik kalıntıların bulunması tabidir.³⁰¹ Adli Kimya biliminde olduğu gibi, Adli Biyoloji bilimi yardımıyla da bu delillerin anlamlandırılması işlemi yapılmaktadır. Bu şekilde suçların aydınlatılmasında daha kesin sonuçlara ulaşılması kolayca sağlanmaktadır.

12- Adli Mühendislik

Belirtildiği üzere yargılamada ihtiyaç duyulduğu takdirde ilgili uzman branşlara başvurulmaktadır. Bu kapsamda adli mühendislik, yargı makamlarına yardımcı olmak üzere tahsis edilmiş bir alt branştır. Hızlı bir şekilde gelişen teknoloji ve küreselleşen dünya değerleri karşısında suçun ortaya çıkarılması, suçun ve suçluların belirlenmesinde olay yerinde gerekli incelemelerin yapılması, suç için önem arz eden hususların tespitinde adli makamlara yardımcı olmaktadır.³⁰²

Bu branş özellikle elektrik ile meydana gelen yaralanmalarda kendini göstermektedir.

³⁰¹ KOYUNCU Güven ve AŞICIOĞLU Faruk, Adli Bilimler, "Adli Biyoloji"(s.293-311), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.265

³⁰² GÜRDAL Osman, Adli Bilimler, "Adli Mühendislik ve Adli Elektrik Mühendisliği"(s.339-368), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.339

13- Adli Palinoloji

Palinoloji, polen sporlarını araştıran bilim dalının adıdır. Adli Palinoloji, adli vakıalarda, bu bilim dalının teknik verilerinden yararlanarak adli makamlara yardımcı olan bir disiplindir.³⁰³

Yargılamada her türlü unsur delil olarak kullanılabilir. Bu sebeple suç mahallinde yapılan araştırmalarda da çok yönlü bir inceleme yapılması gerekir.

1959 yılı mayıs ayında İsveç'in merkezinde ölü bir kadın bulunmuştur. Mahkeme heyeti, kadının bulunduğu yerde mi öldürülmüş yoksa başka bir yerde öldürülüp cesedin bulunduğu yere sonradan mı getirilmiş olduğunun belirlenmesi için bir grup uzmandan kadın kıyafetleri üzerinde bulunan toz ve toprak partüküllerinin incelenmesini istemiştir. Uzmanlar, yaptıkları araştırmada kadının kıyafetleri üzerindeki toz ve toprak partükülleri içerisinde o yörede hiç yetişmeyen bitkilere ait polenlerin bulunduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmaya göre kadının bulunduğu yerde değil bir başka yerde öldürülmüş ve cesedinin sonradan bulunduğu yere atıldığı anlaşılmıştır.³⁰⁴

Bu örnekte görüldüğü üzere basit bir detay dahi yargılamada hayati öneme haiz olabilmektedir.

14- Adli Entomoloji

Entomoloji böcekleri inceleyen bilim dalıdır. Adli entomoloji ise adli vakıaların aydınlatılmasında, adli makamlara yardımcı olan entomoloji biliminin alt dalıdır.³⁰⁵

Bu bilim aracılığı ile ölümün ardından geçen süre tespit edilebilmektedir. Aynı şekilde ölümün nerede ve nasıl gerçekleştiği konusunda da fikir sahibi olmak mümkündür.

Bu bilim dalının kökeni 13. yüzyıla kadar uzanmaktadır. *1235'te Sung Tz'u adlı bir Çinli ölüm araştırmacısı, 1981'de B.E. McKnight tarafından İngilizce'ye çevirilen*

³⁰³ DOĞAN Cahit, Adli Bilimler, "Adli Palinoloji"(s.373-395), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.373

³⁰⁴ Doğan Cahit, s.374

³⁰⁵ SERT Osman, Adli Bilimler, "Adli Entomoloji"(s.401-420), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.401

“Hataların Suyla Uzaklaştırılması”(Washin aways of Wrongs) adlı kitabı yazdı. Sung, kurbanın kesildiği bir Çin köyündeki cinayetten bahsediyordu. Bölgenin yargıcı yaraların orak tarafından yapıldığını düşündü. Tanıkların düzenli sorgulanmaları ve araştırmanın diğer yolları hiçbir şey ispatlamadı. Sonunda, yargıç köyün bütün erkeklerini orakları ile birlikte toplanmalarını emretti. Sıcak yaz gününde, sinekler bir tane orağa, bıçağına ve sapına yapışmış küçük doku parçaları ve kan kalıntıları sebebiyle bağlanmıştı. Bu kanıtla karşı karşıya gelince orağın sahibi suçunu itiraf etti.³⁰⁶

Bir başka örnek ise; ...bir Macar gemi kaptanı, gemisinde bulunan ceset yüzünden cinayete suçlanıyordu. Otopsi sonucunda cesedin üstündeki sinek yumurtaları ve larvalar bulundu. Bir adli entomolog yumurtaların gündüzleri aktif olan bir sinek türüne ait olduğunu bildirdi. Kaptan göreve akşamları altıda başlıyordu ve kurban bundan önce ölmüş olmalıydı. Bu yüzden kaptan katil olamazdı ve temize çıktı.³⁰⁷

15- Adli Jeoloji

Toprak doğal ve yapay birçok maddeyi içinde barındırır. Adli yönden incelemede ise sadece kaya, mineral vs. doğal maddeler değil ayrıca cam, tuğla vs. maddelerinde incelemesi yapılmaktadır. Bu kapsamda şüpheli/mağdura ait elbise, araba vs. bulunan kalıntılar suçun aydınlatılması için önem arz edebilecektir.³⁰⁸ Bu kapsamda jeoloji bilimi yol gösterecektir.

16- Adli Bilişim

Adli Bilişim; bilgisayarlar aracılığı ile işlenen suçlarda, suçun ve unsurlarının incelenmesini ve bunların yargılamada kullanılabilecek şekilde hazırlanmasını sağlayan bilim dalıdır.³⁰⁹

³⁰⁶ Sert, 402

³⁰⁷ PLATT Richard, Mercek Altında Adli Bilimler (Çev. L. TÜNER), Tudem, İzmir, 2007, s.47

³⁰⁸ ÇAKIR İsmail, Adli Bilimler, “Adli Jeoloji”(s.425-449), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.427-428

³⁰⁹ ÇAKIR Hüseyin, Adli Bilimler, “Adli Bilişim”(s.469-483), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.

Adli bilişim bilgisayarlar aracılığı ile işlenebilen suçlarda gündeme gelebileceği gibi adi suçlara ilişkin verilerin depolanması açısından da son derece önem arz etmektedir. Ceza yargılamasında CMK m.134 hükmü kapsamında oldukça sık başvurulan bir bilim dalıdır.

17- Adli Farmakoloji

Tıp biliminin hemen hemen her dalı adli makamlara yardımcı olabilecek uzmanlık alanlarını barındırmaktadır. Bu kapsamda Adli Farmakoloji, kısmen Adli Toksikoloji ile örtüşmekte, özellikle ilaç reaksiyonları sonucunda meydana gelen ölümler ve usulsüz şekilde üretilen ilaçlar ile bu branş ayrıca önem kazanmıştır.³¹⁰

III- GENEL DEĞERLENDİRME

Yargılama makamı, önündeki mevcut uyuşmazlığı aydınlatmak için imkan dahilindeki her türlü yola başvurmalıdır. Bu durumlarda adli bilim dalları gündeme gelmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere böcek biliminden polen bilimine her türlü branş adli bir vakıanın çözümünde oldukça önem arz edebilmektedir.

Yukarıda uygulamada en çok gündeme gelebilecek olan bilim dallarından yüzeysel olarak bahsedilmiştir. Fakat başvurulabilecek olan branşlar yukarıda belirtilenlerle sınırlı değildir. Yargılama makamları, ihtiyaç duyulması halinde herhangi bir bilim dalı ile ortak çalışma içerisine girmeli ve maddi gerçeğe, şüphe en alt düzeye indirgenecek şekilde ulaşılmaya çalışılmalıdır.

³¹⁰ AŞCIOĞLU Faruk, Adli Bilimler, "Adli Farmakoloji"(s.489-508), Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.265

BEŞİNCİ BÖLÜM

DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

I- DELİLLERİN ORTAYA KONULMASI

1- Delillerin Ortaya Konulması

Delillerin ortaya konulması CMK m.206 vd. yer almaktadır. Kanun hükmü, “Sanığın sorguya çekilmesinden sonra delillerin ortaya konulmasına başlanır” şeklinde kaleme alınmıştır. Delillerin kolektif olması gereğinin doğal bir sonucu olarak, tüm delillerin, sanığın, katılanın vs. vâkıf olabileceği şekilde ortaya konulması ve inceleme imkanının verilmesi gerekmektedir. Sadece yargı makamlarının erişebildiği, diğer süjelere bu hakkında verilmediği bir delilin söz konusu olması demek, “silahların eşitliği” ilkesinin de ihlali anlamına gelmektedir. Sanığın kendisi aleyhine yöneltilmiş olan bir delile karşı savunma yapamaması aynı zamanda adil yargılanma hakkının da ihlali anlamı taşır.³¹¹

Delillerin ortaya konulması için taraflarca da talepte bulunulması gerekmektedir. Sadece mahkemenin takdirine ve re’sen harekete geçmesine güvenilmemesi gerekir. Talepte bulunulurken, delilin hangi vakiya ilişkin olduğu, somut olaya ne şekilde katkı sağlayacağı da gösterilmelidir. Aksi takdirde ortaya konulması istenilen delilin reddi gündeme gelebilecektir.³¹²

Delillerin ortaya konulabilmesi için kural olarak öncelikle sanığın sorguya çekilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce bu hüküm yerindedir. Zira deliller ortaya konulduktan sonra savunma yapacak olan sanık, savunmasını buna göre değiştirebilir. Bu durum da maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını zorlaştırabilecektir.

Delillerin kabulü hususunda AİHM takdiri ulusal mahkemelere bırakmıştır. AİHM delillerin takdirinden ziyade, elde edilişi sırasında adil yargılanma hakkında

³¹¹ Ünver ve Hakeri, s.579-580.

³¹² Ünver ve Hakeri, s.580.

uygun davranılıp davranılmadığı ile ilgilenmektedir.³¹³ Bu kapsamda delillerin kolektifliği, silahların eşitliği, savunma hakkına saygı gösterilip gösterilmediği irdelenmektedir.

Deliller usulüne uygun şekilde ortaya konulduktan sonra tartışılıp, değerlendirilir. Bunun sonucunda delilin taşıdığı değer tespit edilir.

2- Ortaya Konulması İstenilen Delilin Reddi

Kanunda ortaya konulması istenilen delilin hangi hallerde reddedilmesi gerektiği belirtilmiştir;

CMK m.217/2

Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunur:

- a) *Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse.*
- b) *Delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa.*
- c) *İstem, sadece davayı uzatmak maksadıyla yapılmışsa.*

Kural olarak delillerin ortaya konulabilmesi için sanığın önce sorguya çekilmiş olması, dolayısıyla sanığın huzurda bulunması gerekmektedir. Bu kuralın istisnası ise yine aynı fıkranın devam eden cümlelerinde; “*Ancak, sanığın tebligata rağmen mazeretsiz olarak gelmemesi sebebiyle sorgusunun yapılamamış olması, delillerin ortaya konulmasına engel olmaz. Ortaya konulan deliller, sonradan gelen sanığa bildirilir.*” şeklinde belirtilmiştir.

Ortaya konulması talep edilen delilin reddedilebilmesi için kanunda öngörölmüş sebeplerden birinin mevcut olması gerekmektedir. Kanunda öngörölmeyen bir sebebe dayanılarak, keyfi bir şekilde delilin reddedilmesi mümkün değildir. Fakat uygulamada maalesef bazı hakimler kanaatimizce “uğraşmak istemedikleri için” ikinci fıkranın c bendine dayanarak, talepleri keyfi bir şekilde reddetmektedir.

³¹³ Ünver ve Hakeri, s.581.

Maddede sanığın mazeretsiz olarak duruşmaya katılmaması durumu ön görülmüştür. Buna karşılık sanığın mazeret sunarak duruşmaya katılmaması durumunda nasıl hareket edilmesi gerektiği kanunda yer almaktadır. Kanaatimizce bu durumda, adil yargılanma hakkı göz önünde bulundurularak, delillerin ortaya konulmaması gerekmektedir.³¹⁴

Ceza yargılamasında delillerin sunulmasına ilişkin olarak süreler, hukuk yargılamalarında olduğu gibi katı değildir. Zaten amacın maddi gereceğe ulaşmak olduğu bir hukuk disiplininde, böyle bir katı anlayış amaca zarar verecektir. Bu husus CMK m.207’de “*Delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez.*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu şekilde hakimlerin olası keyfi davranışlarının da önüne geçilmeye çalışılmıştır.

“Delillerin irat ve ikamesi talebinin kabul edilmemesi için önemli bir sebebin var olması gerekir. Bu talepte bulunan kimsenin yargılamayı uzatmak-oyalamak amacıyla yaptığını gösterir haklı kuşku nedenlerinin varlığı gerekir. Bazen delillerin irat ve ikamesi talebinin geç yapılması, bu amaçla hareket edildiği hususunda karine oluşturabilir ise de, bu talebin sadece geç ileri sürülmesi bu amacın varlığını ispatlamaz. Bu talep içeriğinden ne zaman haberdar olunduğu, içeriği, neye ilişkin olduğu, muhakemenin o zamana kadar devam eden cereyan tarzı ve seyri ile diğer delillerle ilişkisi de değerlendirilmelidir. Bunu değerlendirecek ve ret veya kabulü halinde gerekçesini gösterecek olan, tüm koşulları ve etkenleri birlikte değerlendirerek karar vermesi gereken esas(=olay) hakimi/mahkemesidir.”³¹⁵

Bu düzenlemeler karşısında CMK m.210/1 hükmü unutulmamalıdır; “*Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir.*” Böyle bir durumda ret gibi bir ihtimal söz konusu olamayacaktır.

Delillerin ortaya konulmaması ile ilgili son ihtimal ise CMK m.206/3’te “*Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafii birlikte rıza gösterirlerse, tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konulmasından vazgeçilebilir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

³¹⁴ Aynı doğrultuda bkz.; Ünver ve Hakeri, s.583.

³¹⁵ Ünver ve Hakeri, s.584-585.

Gerekçeden yola çıkılarak, asıl olanın delillerin ikamesi olduğu, ikameden vazgeçilebilmesi için kanunda sayılmış olan ilgililerin rızasının arandığını söyleyebiliriz. Bu konuda her halükarda takdir yetkisi mahkemeye aittir.

Burada üzerinde durulması gereken birkaç husus söz konusudur. İlk olarak şuna değinmek isteriz; söz konusu delilden vazgeçilebilmesi için sadece Cumhuriyet Savcısı, sanık veya müdafinin rızası aranmıştır. Fakat katılanın da, sanığın cezalandırılmasını isteme hakkı unutulmamalıdır. Peki katılanın rıza göstermediği bir durumda yine de delilin ortaya konulmasından vazgeçilebilecek midir? Kanunda bu sorunun cevabını açık bir şekilde görememekteyiz. Kanaatimizce böyle bir durumda delilin ortaya konulması gerekmektedir.

Başka bir merak konusu olan soru ise neden bu şekilde bir hükme ihtiyaç duyulmuştur? Delil serbestliği ilkesi uyarınca her türlü unsur hakim önüne gelebilecek ve hakim de bunları serbestçe takdir edebilecektir. Özel hukuk yargılamasından farklı olarak hakim herhangi bir delille de bağlı da kalmayacaktır. Bu durum da yargılamaya katkı sağlamayacak olan delilleri zaten tespit edecek ve hükme esas almayacaktır. Hal böyle iken bu hükmün getiriliş amacı nedir? Ortaya konulmasından vazgeçilen delil eğer yargılamaya zaten katkı sağlamayacaksa hakim bunu göz önüne alacaktır. Eğer yargılama açısından önem arz eden bir delil söz konusu ise maddi gerçeğin araştırılması ilkesi uyarınca hakim yine bu delilleri göz önüne almak durumunda kalacaktır. Kanaatimizce bu hükme yer verilmemesi gerekirdi.³¹⁶

3- Doğrudan Soru Yönelme

CMK m.201;

(1) Cumhuriyet savcısı, müdafî veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir.

³¹⁶ Aynı doğrultuda; Ünver ve Hakeri, s.586.

Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, mahkeme başkanı karar verir. Gerekliğinde ilgililer yeniden soru sorabilir.

Duruşma sırasında doğrudan soru yöneltme ile ilgili CMK m.201 hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm adil yargılanma hakkının bir yansımasıdır. Özellikle sanık bakımından aleyhine beyanlarda bulunan tanık, bilirkişi vs. kişilere masumiyetini ispatlamak açısından bu hakkın tanınması gerekir. Her ne kadar müdafii doğrudan soru yöneltebilecek olsa da; sanığa bu hakkın tanınmamış olması tereddüt doğurmaktadır. Zira sanık, soruyu hakime bildirecek ve hakim nasıl takdir ederse o şekilde muhataba soruyu soracaktır. Böyle bir durumda sanığın etkin bir savunma yapması beklenemez. Uygulamada da hakimler genellikle, soruyu kendilerince özetleyerek tutanağa geçirmekte, aynı durum verilen cevap için de geçerli olmaktadır. Bu durumda sanığın kendisini istediği gibi yansıtması pek mümkün olmamaktadır.

Bu sakıncanın yanı sıra şu husus da göz önünde bulundurulmalıdır; yargılamada katılan ve sanık arasında bir husumet söz konusudur. Bu kişilerin birebir diyalog kurmaları halinde duruşma disiplininin bozulması da pek muhtemeldir ve bir şekilde bunun da önünün alınması gerekir. Bu yüzden söz konusu hüküm uygulanırken; hakimi kontrolü elinde tutması ve aynı zamanda sanığın savunma hakkını da göz ardı etmemesi gerekir.

II- DELİLLERİN TARTIŞILMASI

Delillerin tartışılması CMK m.216'da düzenlenmiştir;

CMK m.216

(1) Ortaya konulan delillerle ilgili tartışmada söz, sırasıyla katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine veya kanunî temsilcisine verilir.

(2) Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcisinin açıklamalarına; sanık ve müdafii ya

da kanunî temsilcisi de Cumhuriyet savcısının ve katılanın veya vekilinin açıklamalarına cevap verebilir.

(3) Hükümden önce son söz, hazır bulunan sanığa verilir. Bu aşamada zorunlu müdafinin hazır bulunmaması hükmün açıklanmasına engel teşkil etmez.

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır. Maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için kullanılacak olan yegane araçlar ise delillerdir. Mevcut bir yargılamaya pek çok delilin girmesi tabiidir. Fakat bu delillerden hangilerinin gerçekten yaşanmış olayı, yahut yaşanmış olayın aydınlatılmasına yardımcı olacak vakıaları temsil ettiğinin kesin olarak bilinmesi mümkün değildir. Daha önce belirtildiği üzere ceza muhakemesi genel olarak bir tez-antitez çatışmasıdır ve bu çatışma sonucunda hakikate ulaşmaya çalışılır. Mevcut bir delil huzura getirilmeli ve taraflarca tartışılıp, analiz edilmelidir. Bunun sonucunda oluşan kanaat doğrultusunda delilin temsil kabiliyeti belirlenmelidir.

Kanun bu kolektif işlem için bir sıra öngörmüştür ve bu doğrultuda beyanlar sunulmalıdır. Bu bakımdan sanığın cezalandırılmasını isteyen, doğal olarak asıl iddianın kaynağı olan katılana ilk sözün verilmesi yerindedir. Akabinde cumhuriyet savcısı beyanda bulunacaktır ve ileri sürülmüş olan iddialara karşı esaslı savunma yapabilmesi bakımından en son sanık beyanda bulunacaktır. Bu sebeple sanığa/müdafiiine gerektiği takdirde beyanda bulunmak üzere süre de verilmesi gerekmektedir.³¹⁷ Bu durum savunma hakkının doğal sonucudur. Sanığın, savunma hakkını karar aşamasından önce kullanmasına müsaade edilmelidir. Aksi takdirde zaten arka planda kurulmuş olan hüküm için sanığa söz hakkı verilmesinin hiçbir anlamı olmayacaktır.³¹⁸ Her ne kadar ceza yargılamasında serbestlik ilkesi söz konusu olsa da; hakim karar verirken duruşmada tartışılmış olan delillerle bağlıdır.³¹⁹

³¹⁷ YRG. 10. CD. 19.06.2006, 2006/7710 E. ve 2006/8156 K.; Zikreden, **Ünver ve Hakeri**, s.593.

³¹⁸ **Ünver ve Hakeri**, s.594.

³¹⁹ **Yurtcan**, CMK, s.947.

III- DELİLLERİ TAKDİR YETKİSİ

1- Genel Olarak

Ceza Muhakemesinde yetkili mercii tarafından, toplanan delillerden sonuç çıkarılması ve buna göre karar verilmesi “delillerin değerlendirilmesi” olarak anılmaktadır.³²⁰ Bizim sistemimizde “delillerin serbestliği ilkesi” geçerli bulunmaktadır. Bu ilke sınırsız olmamakla birlikte, delillerin elde edilmesinde hukuk sınırları içinde kalınmış olmalı ve hükmün ancak bu kurallar gözetilerek elde edilmiş delillere dayandırılabilir olması gibi ilkelerle sınırlandırılmış bulunmaktadır. Yüklenen suç sadece hukuka uygun delillerle ispat edilebilecektir.³²¹

Ceza yargılamasına konu olmuş olmuş bir olayın aydınlatılması için delillere başvurulacaktır. Deliller genellikle olayın tamamını değil parçalarını yansıtmaktadır. Tıpkı bir yapboz gibi hakim bu şekilde elde ettiği parçaları birleştirerek olayı aydınlatmaya çalışacaktır.³²² Fakat hakim kullandığı bu parçaları aynı zamanda “sağlamlık” ve “hukuka uygunluk” şeklinde bir değerlendirmeye tabi tutacaktır.³²³

Sağlamlık değerlendirmesi ile hakim delilin güvenilirliğini sorgulamalıdır.³²⁴ Bu değerlendirme yapılırken, delilin diğer delillerle olan uyumu da göz önüne alınmalıdır. Bir delil ne kadar işlevsel görünürse görünsün, diğer delillerle örtüşmediği, olayın bütünü içinde yer edemediği takdirde güvenilir olduğundan bahsedilemeyecektir.³²⁵

Delillerin hukuka uygun olması zorunluluğu Anayasa’da ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nun çeşitli hükümlerinde açıkça gösterilmiştir.³²⁶ Mevcut yargılamada sanığın üzerine atılı suç, ancak hukuka uygun şekilde elde edilmiş ve kullanılmasına engel olmayan delillerle ispat edilebilecektir.

Hakim duruşmada önüne gelen her türlü delili tek tek tartışacaktır. Bu delillerden hangilerinin güvenilir olduğunu, hangilerinin güvenilir olmadığını

³²⁰ ÖZTÜRK Bahri, ERDEM Mustafa R. ve ÖZBEK Veli Ö., Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001, s.168.

³²¹ CMK m.217/2.

³²² Centel ve Zafer, 13. Bası, s.234.

³²³ Yenisey ve Nuhoğlu, s.784.

³²⁴ Aydeniz, s.127; Toroslu ve Feyzioğlu, s.200.

³²⁵ Yenisey ve Nuhoğlu, s.785; Köse, s.168.

³²⁶ CMK m. 206, 217, 289.

belirleyecektir. Bu şekilde delilleri eleddikten sonra, elde kalan delillerle mümkün olduğunca tespit edilmeye çalışılan olayı yeniden yaşatacak ve bu değerlendirmeler sonucunda kararını verecektir.³²⁷ Bu faaliyet sırasında, oranlılık, vasıtasızlık, halka açıklık, hüküm verilene kadar sanığın suçsuz sayılması, şüpheden sanık yararlanır vs. ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır.³²⁸

Deliller belirtilen şartları taşıdığı takdirde hakim tarafından serbestçe takdir edilebilecektir. Bu serbestlik doğrultusunda hakimin hangi olayları ispatlanmış kabul edebileceği, hangilerini kabul edemeyeceği kural olarak herhangi bir düzenlemeye tabi değildir.³²⁹ Bunun yanı sıra birtakım karineler de gündeme gelebilecektir. Bunlar; “kanuni karine” ve “basit karine”.³³⁰

Karine sözcüğü TDK tarafından “*Karışık bir iş veya sorunun anlaşılmasına, zmlenmesine yarayan durum, ipucu*” şeklinde tanımlanmışır. Hukuki açıdan ise kanuni karine; “*Tecrübeye dayanarak benzer olaylarda uygulanacak sağlamlık değeri soyut hükmünü önceden verdiği*” durumlarda söz konusu olur.³³¹ Bu durumda bir varsayım söz konusu olup, aksinin ispatlanarak rtlmesi mümkündür. Bazı durumlarda bu karinenin aksini ispat etmenin sınırlandığı da görülebilir. Örneğin, CMK m.222’de duruşma tutanağına yalnızca sahtelik iddiası yöneltilebileceği belirtilmişir.

Basit karine ise; kanun koyucunun her zaman önceden öngöremediği ve bu sebeple herhangi bir düzenlemenin bulunmadığı konularda, “hayatın olağan akışı” şeklinde kanıda bulunulmasını ifade eder.³³² Buna rnek olarak; cinsel saldırı sularında, “*mağdurun kendi kişisel değerlerini ezecek bir şekilde gereksiz beyanda bulunmayacağının kabul edilmesi*” şeklinde mağdur beyanına atfedilen önem gösterilebilir.³³³

³²⁷ Soyaslan, s.413.

³²⁸ ztrk vd., s.170.

³²⁹ **BEULKE** Werner, Muhakeme İlkeleri(ev. Sevim Ordueri), Nurullah Kunter’e Armağan, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s.449.

³³⁰ **Yenisey** ve **Nuhoğlu**, s.786.

³³¹ **Yenisey** ve **Nuhoğlu**, s.786.

³³² **Yenisey** ve **Nuhoğlu**, s.786.

³³³ **şEN** Ersan, Cinsel Suçlarda Müşteki Beyanının Kanıt Gücü, <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1446786-cinsel-suçlarda-musteki-beyani-ni-kanit-gucu>, 2015. (Son Er. T. 19.11.2018)

Karine niteliği gereği genellikle olumludur. Yani bir delilin güvenilir olduğunu ileri sürer. Fakat buna karşılık olumsuz ihtimallerde söz konusu olabilir. Bu durumda delilin güvenilir olmadığı gösterilecek ve karine çürütülebilecektir.³³⁴

2- Delil Yasakları

a. Kavram

Mevcut yargılamada, sanığın üzerine atılı suçun ispatlanabilmesi için her türlü delilin kullanılması mümkündür. Fakat CMK m.217’de belirtildiği üzere bu delillerin hukuka uygun olması gerekmektedir³³⁵. Bu sebeple elde edilmiş olan delillerin hepsine dayanılması mümkün olmayacaktır. Delil serbestisi ilkesi ceza muhakemesine hakim olmakla birlikte; kamu menfaati, insanın insan olması dolayısıyla sahip olduğu değerler ihlal edilmemesi gereken hususlardır.³³⁶ Bu delillerin, hukuk devleti olmanın gereklerine uygun şekilde hazırlanmış, Anayasa’ya, kanunlara, uluslararası ve ulusal her türlü mevzuata uygun olması gerekmektedir.³³⁷

*Delil yasakları kavramı çok geniş bir kavram olup hem hukuka aykırılık nedeniyle hem de başka nedenlerle elde edilmiş, değerlendirilmiş veya başka alanda değerlendirilmesi/kullanılması yasaklanmış olan delilleri ifade eder.*³³⁸ Hukuka aykırı delil ve delil yasakları aynı doğrultuda işlev gören birbirinden farklı kavramlardır.³³⁹ Delil yasakları bünyesinde hukuka aykırı delilleri de barındırmaktadır. Zira muhakemede kullanılması yasak olan delil, hukuka aykırı olmayabilir fakat mevzuat gereği kullanılmasına da imkan olmayabilir.³⁴⁰

³³⁴ **Yenisey ve Nuhoglu**, s.787.

³³⁵ **DEĞİRMENCİ** Olgun, Ceza Muhakemesinde Sayısal(Dijital) Delil, Seçkin Yayıncılık, 2014, s.408.

³³⁶ **GÜNDEM** Kemal, CMK m.138 Çerçevesinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:294686), Konya, 2011, s.30; **Değirmenci**, s.407; **ÖZBOYACI** Alper, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Yasakları, Kazancı Hukuk Yayımevi, İstanbul, 2008, s.14-15; **Uzunali Şenol**, s.27.

³³⁷ **Meran**, s.176-177.

³³⁸ **Ünver ve Hakeri**, s.603.

³³⁹ **Dülger**, s.66.

³⁴⁰ **CMK-M.45/3**: “Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler.; **CMK-M.210/2**: “Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi, duruşmada tanıklıktan çekindiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz.”

Hukuka aykırılık kavramı ise YCGK kararında tatmin edici bir şekilde ifade edilmiştir; *“Hukuka aykırılık, en başta milli hukuk sistemimiz içinde yürürlükteki tüm hukuk kurallarına aykırılık anlamına gelir. Bu çerçevede içinde, Anayasa’ya, usulüne uygun olarak kabul edilmiş uluslararası sözleşmelere, kanunlara, kanun hükmünde kararnamelere, tüzüklere, yönetmeliklere, içtihadı birleştirme kararlarına ve teamül hukukuna aykırı uygulamaların tümü hukuka aykırılık kavramı içinde yer alır. Bunun dışında, hukuk sistemimiz, hukukun genel ilkeleri adı verilen ve uygar dünyanın tüm medeni ülkelerinde uygulanan kuralları da hukuk kuralı olarak kabul etmektedir. Hukukun genel ilkelerinin neler olduğu konusunda bir belirsizlik olsa da, hukukun genel ilkelerinin hukuki bağlayıcılığı bulunduğu gerek uygulamada gerekse doktrinde tartışmasız olarak kabul edilmektedir. Anayasa mahkememiz de birçok kararında, hukukun genel ilkelerinin varlığını kabul etmenin hukuk devletinin gereklerinden bir olduğunu ve bu ilkelerin yasa koyucu tarafından dahi yok edilemeyeceğini hükme bağlamıştır(örneğin bkz. E. 1985/31, K. 1986/1 17.03.1986, AMKD, S.22, s.115). Anayasa Mahkemesinin bu görüşleri çerçevesinde hukukun genel ilkeleri, yasalardan, hatta Anayasa’nın değiştirilebilir hükümlerinden de üst bir konuma gelmiştir.”*³⁴¹

Delil yasaklarının iki kanadı bulunmaktadır. Buna göre; ilk olarak delilin elde edilmesinde mevzuata uygun davranılması ve hukuka uygun elde edilmesi söz konusu iken, ikinci olarak söz konusu delillerin duruşmada ortaya konulması ve değerlendirilmesi söz konusudur.³⁴² Hukuka aykırılık kavramı aynı zamanda delillere hangi usuller uygulanarak kullanılabileceğini göstermektedir.³⁴³

Delillerin elde edilmesi ile ilgili gerek hakimin gerekse savcının genel araştırma yetkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte kanunda koruma tedbirleri düzenlenmiştir. Mevzuatta yer alan hükümlere aykırı bir şekilde delil elde edilmesi söz konusu olduğunda hiçbir şekilde bu delillerin yargılamada yer almaması gerekmektedir. Aksi takdirde *“ne pahasına olursa olsun maddi gerçeğe ulaşma amacının geçerli olmadığı”* şeklindeki ceza muhakemesinin temeli sarsılmaya başlayacaktır.

³⁴¹ YCGK, 17.11.2009, 2009/7 E. ve 2009/160 K.; Zikreden, **Dülger**, s61.

³⁴² **Gedik**, s.66; **Ünver** ve **Hakeri**, s.606-607; **Şenol C.**, s.66; **Karakehya**, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.160-261.

³⁴³ **Yılmaz**, s.39.

b. Mutlak – Nispi Hukuka Aykırı Delil Ayrımı

Yukarıda belirtildiği üzere delil elde edilmesi ile ilgili mevzuatta çeşitli hükümler bulunmaktadır. Öngörülen usule aykırı şekilde elde edilen deliller hukuka aykırı hale gelecektir. Fakat doktrinde ve uygulamada delilleri hukuka aykırı hale getiren her türlü sakatlığın delillerin değerlendirilmesine etki edip etmeyeceği tartışma konusu olmuştur. Biz yüzeysel olarak bu görüşleri belirtmekle yetinip tartışmalara girmeyeceğiz;

Hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesinde iki farklı seçenek belirtilmiştir. Bunlardan ilki; delilin elde edilmesi sırasında öngörülen usule uyulmadığı takdirde, ihlal edilen usul ne olursa olsun delilin hukuka aykırı olacağı ve hiçbir şekilde değerlendirmeye tabi tutulamayacağıdır. Bu durumda “*Mutlak Değerlendirme Yasası*” gündeme gelecektir. İkinci seçenek ise; söz konusu hukuka aykırılık bir değerlendirmeye tabi tutulmakta ve bazı durumlarda söz konusu hukuka aykırılıkların delillerin değerlendirilmesine engel olmayacağı savunulmaktadır. Bu durumda ise “*Nispi Değerlendirme Yasası*” söz konusu olacaktır.

Hukuka aykırı delillerle ilgili mevzuatta şu düzenlemeler yer almaktadır;

Anayasa m.38/6;

Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Anayasa m.38/6 Gerekçe;

...amacı insan tabiatına aykırı bir muameleyi yasaklamak, işkenceye kadar varabilecek gayri insanî muameleye açık kapı bırakmamaktadır

CMK m.217/2;

Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.

CMK m.217/2 Gerekçe;

... usul hukuku yönünden olağanüstü önem taşıyan ve adil yargılama ile bağlantılı bir ilkeyi belirtmektedir. İlke, delilin doğruluğunu, haklılığını hakkaniyete uygunluğunu sağlamak amacını gütmektedir. Böylece ister soruşturma ister kovuşturma evrelerinde olsun, hukuka aykırı olarak, örneğin, işkence, narko analiz, hataya sürükleyici eylemler, sorgulamalar, baskılar, kişinin fizik ve moral bütünlüğüne saldırılar yolu ile elde edilmiş deliller hükme esas alınamayacaktır.

Kanaatimizce; bu düzenlemelerden yola çıkarak delilin hukuka aykırılığının bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir. Anayasa ve kanun lafzından aksi bir sonuç çıkarılamayacağı açıktır. Bununla birlikte Anayasa’da yer alan düzenlemenin gerekçesinde “*gayri insani muameleye açık kapı bırakmamak*” şeklindeki ifadenin de bunu desteklediğini söyleyebiliriz.

YCGK 13.03.2012 tarih ve 2011/8-278 E. ve 2012/96 K. sayılı kararında³⁴⁴ arama sırasında hazır bulunması gerekenler olmadan yapılan arama işlemindeki sakatlığı şekli sakatlık olarak belirlemiş ve delilin değerlendirilmesine engel olmayacağını belirtmiştir. Bu kararı zikreden yazar gibi biz de kararın hatalı olduğu görüşündeyiz. Zira bir koruma tedbiri olarak “arama işlemi”, “konut ve özel hayat” haklarını ihlal etmektedir. Bu hakların keyfi bir şekilde ihlal edilmesi de tabii olarak “*gayri insani muamele*” olarak değerlendirilebilir. Bu şekilde tedbirler için gereken usuller çatlamaya başladıkça, aynı doğrultuda çatlakların şekli de değişmeye başlayacak ve keyfi bir uygulama ortaya çıkacaktır. Bu durum tarihsel ilerleyiş sonucunda ortaya çıkmış olan mevcut Ceza Muhakemesinin ruhuna ters düşmekte ve ciddi suiistimallerin önünü açmaktadır.

Bu tartışma ile ilgili son olarak doktrinde Prof. Dr. Nevzat Toroslu tarafında yapılmış bir tespiti sunmak isteriz³⁴⁵;

“Hukuka aykırı veya yasak deliller konusunda sorulması gereken ilk soru, nasıl bir Ceza Muhakemesi istediğimiz sorusudur. Ne pahasına olursa olsun, bütün suçluları

³⁴⁴ Zikreden, **Ünver** ve **Hakeri**, s.609-610.

³⁴⁵ **TOROSLU** Nevzat, Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu’na Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No 498, Ankara, 1995; Zikreden, **Ünver** ve **Hakeri**, s.608.

cezalandırmayı amaçlayan bir ceza muhakemesi mi, yoksa hukuki yollarla elde edilen delillerle suçlu bulunanları cezalandırmayı amaçlayan bir ceza muhakemesi mi istiyoruz? Bir başka deyişle de, eski mutlakiyetçi rejimlere özgü olan ve günümüzde de daha az mutlakiyetçi olmayan baskıcı rejimlerde benimsenen ve sanığı peşinen suçlu kabul eden, ceza muhakemesinin amacını sadece mahkumiyeti haklı gösterecek delilleri elde etmek olarak anlayan, bunun için de, işkence de dahil, her yolu meşru gören baskıcı bir ceza muhakemesi mi, yoksa özgürlükçü toplumlarda benimsenen ve suçlulukla mücadele konusunda çatışır gibi gözüken toplumsal menfaat ile bireysel menfaat arasında bir paralellik bulunduğunu kabul eden, böylece suçluların ortaya çıkarılmasını ve cezalandırılmasını olduğu kadar suçlu olmayanların cezalandırılmamasını da amaçlayan bir ceza muhakemesi mi istiyoruz?

Günümüz özgürlükçü toplumlarında suçluların cezalandırılması amacı mutlak bir değer taşımamaktadır. Zira, bu amaca ulaşmak için olsa bile aşılması kabul edilmeyen bazı sınırlar öngörülmüştür. Bunlar;

- a) İnsan, saygı gösterilmesi ve*
- b) masumların cezalandırılmamasıdır.”*

c. Delil Yasaklarının İşlevi

Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'nde delil yasaklarının, temel hak ve özgürlükleri korumak amacının ön planda olduğu; Anglosakson Sistemi'nde ise kolluk görevlilerinin disiplin altında tutulmasının ön planda olduğu söylenmektedir.³⁴⁶

Bizim hukuk sistemimizde delil yasaklarının temel işlevi, kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır.³⁴⁷ Delil yasakları bu çalışmanın başlarında belirttiğimiz üzere bireyin, devletin baskıcı ve özgürlükleri sınırlayan tutumunu engellemeye yöneliktir. Bununla birlikte hukuka aykırı delillerle ilgili olan AY. M.38/6 hükmünün

³⁴⁶ Dülger, s.71.

³⁴⁷ Dülger, s.69-71; DEMİR Nazlı Hilal, Yasak Deliller ve İnsan Onuru(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s.4; Özboyacı, s.16; Uzunali Şenol, s.25.

gerekçesi “*insan tabiatına aykırı bir muameleyi yasaklamak*” şeklinde asıl amacı belirtmektedir.

d. Hukuka Aykırı Delillerin İspat Değeri

CMK m.217/2 hükmü “*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Kanun hükmünden yola çıktığımız takdirde hukuk sınırlarının dışından temin edilmiş olan delillerin, isnadın ispatı açısından değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşabiliriz.

Daha önce değinildiği üzere delil yasaklarının iki boyutu bulunmaktadır; delillerin elde edilmesi ve delillerin değerlendirilmesi. Delillerin elde edilmesi sırasında öngörülmuş olan usule riayet edilmelidir. Öngörülmuş olan usule riayet edilmeden elde edilmiş olan deliller hukuka aykırı hale gelecektir. Mevcut bir yargılama sırasında hakim bu şekilde bir delilin varlığını tespit ettiği takdirde, bu delili değerlendirme dışı bırakmalıdır. Bahsedilmiş olan bu durum kovuşturma aşamasında söz konusu olabileceği gibi soruşturma aşamasında da söz konusu olabilir. Cumhuriyet savcısı dosyada hukuka aykırı delilin varlığını tespit ettiği takdirde, bu delil yokmuş gibi davranmalıdır. Eğer söz konusu “hukuka aykırı delilin” yokluğu halinde kamu davası açmak için aranan “yeterli şüphe” şartı sağlanamıyorsa kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar vermelidir.³⁴⁸ Fakat kanaatimizce her ne kadar hukuka aykırı delile dayanarak, kamu davası açılmayacak ya da hüküm kurulamayacaksa da; bu delil soruşturma başlatılması için yeterli olabilmelidir.

Hukuka aykırı delillerin sanık lehine olması durumunda nasıl davranılması gerektiği doktrinde görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Kanaatimizce CMK m.217 hükmü atılı suçun ispatı bakımından delillerin hukuka uygun olmasını aramaktadır. Kanaatimizce hukuka aykırı delillerin sanık lehine olması durumunda yargılamada kullanılabilmesi gerekmektedir.³⁴⁹ Zira hukuka aykırı delillerin asıl işlevi bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Bir ceza yargılamasında, sanığın lehine olan delil hukuka aykırı olduğundan bahisle kullanılmayacak ve bu durum sanığın

³⁴⁸ Dülger, 92-93.

³⁴⁹ Aksi görüş için bkz.: Dülger, s.93-94.

cezalandırılmasına yol açacaksa bu durumun orantılılık ilkesine uygun olduğu söylenemez. Aksi takdirde sanık; hak ve özgürlüklerinin korunduğundan bahisle daha ağır bir muameleye tabi tutulacaktır.

e. Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi

Mevcut bir yargılamada hukuka aykırı bir delil söz konusu olduğunda, bu delilin verilecek hükme esas alınmaması gerektiğini belirtmiş bulunuyoruz. Bununla birlikte hukuka aykırı delil üzerinden başka delillere de ulaşılması söz konusu olabilir. Bu şekilde hukuka uygun veya uygun olmayan yöntemlerle ulaşılan sonraki delil hukuka aykırı olacaktır. Bu durum, “hukuka aykırı delilin uzak etkisi” yahut “zehirli ağacın meyvesi de zehirli olur” şeklinde anılmaktadır.³⁵⁰

Bir örnek üzerinden gidecek olursak; yasak ifade alma yöntemleri kullanılarak elde edilen veriler doğrultusunda, şüphelinin saklamış olduğu uyuşturucu nitelikteki maddeler ele geçirilmiş olsun. Bu durumda ele geçirilen maddeler yargılamada şüphelinin/sanığın aleyhine kullanılamayacaktır. Zira bu deliller de hukuka aykırı olacaktır.

Bu konuda üç sistem söz konusudur³⁵¹;

Böyle bir durumda kabul edilen görüşlerden ilki, ilk temin edilen delilde hukuka aykırılık bulunduğu takdirde bu delilden yola çıkılarak elde edilmiş olan diğer deliller de hukuka aykırı olacak ve yargılamada kullanılamayacaktır.

İkinci bir yaklaşım ise; her ne kadar ilk elde edilmiş olan delilde sakatlık bulunsa dahi sonradan buna dayanılarak elde edilmiş olan deliller bu sakatlıktan etkilenmeyecektir. Bu sistem genelde Alman ceza yargılamalarında kabul edilmiştir.

Son olarak ise; böyle bir durumda ortaya çıkan çatışmanın çözümü hakime bırakılmalı ve hakim de bu uyuşmazlığı somut olayın şartlarına göre serbestçe takdir etmelidir.

³⁵⁰ Ünver ve Hakeri, s.624.; Gedik, s.374; Yenisey ve Nuhoglu, 2016, s.529

³⁵¹ Gedik, s.374-375

Yargıtay'ın da aynı doğrultuda kararı bulunmaktadır; “*bu konuda özet olarak şu sonuca varmaktayız. Hukuka aykırı şekilde elde edilen delil dolayısı ile ulaşılan deliller ister hukuka aykırı, isterse hukuka uygun yolla elde edilsin, hukuka aykırı deliller olacaktır. Öğretide baskın görüşün bu yönde olduğunu görüyoruz. Bu duruma "hukuka aykırı delillerin dolaylı etkisi, uzak etkisi" ya da "zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir" denilmektedir.*”³⁵²

Biz de bu hususta Yargıtay ile aynı kanaati paylaşmaktayız. Zira bilindiği üzere ülkemizde mevcut olan yargılama kuralları her ne kadar çağın ötesinde olsa bile uygulamada çok ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bu sebeplerin başında ise kolluk kuvvetlerinin eğitimsiz olması gelmektedir. Maalesef gözaltı, ifade vs. soruşturma işlemlerinde de şüpheli/sanık ciddi baskılara maruz kalmaktadır. Hukuka aykırı olarak elde edilen ilk delil her ne kadar geçersiz olacaksa da; buna dayalı olarak elde edilen delillerin geçerli olduğunun kabul edildiği durumlarda çok ciddi suiistimallerle karşılaşılacaktır. En basitinden şöyle bir örnek verebiliriz; mevcut bir soruşturma aşamasında delil elde edebilmek için ifade alma işleminde her türlü yola başvurulabilecektir. Zira şöyle bir bilinç yerleşecektir; “her ne kadar ifade geçersiz olsa da zaten daha fazlasına ulaşabileceğiz ve ifadeye bile gerek kalmayacak”. Bu gibi durumların önüne geçilebilmesi için de hiçbir şekilde kapı aralanmaması gerekir.

f. Özel Kişiler Tarafından Elde Edilen Hukuka Aykırı Deliller

Mevcut bir yargılamaya elbette taraflarca da deliller sunulabilecektir. Sunulan bu deliller her zaman hukuka uygun olmayabilir. Bu durumda bunların da delil yasağı kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Özel kişiler tarafından elde edilen hukuka aykırı deliller denildiğinde; olayın çözümünde, görevli olmayan kişilerce hukuk kuralları ihlal edilerek elde edilen deliller akla gelmelidir.³⁵³

³⁵² YCGK., 29.11.2005, 2005/144 E. ve 2005/150 K.

³⁵³ **KAYA** Zehra, Yasak Sorgu Yöntemleri ve Yasak Sorgu Yöntemleriyle Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:257736), Ankara, 2010, s.87.

Almanya’da öğretide ve uygulamada baskın görüş, delil yasaklarının soruşturma ve kovuşturmaya yetkili organlar için getirilmiş olan sınırlamalar olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple bu tür delillerin kullanılabilceğini savunurlar. Doktrinde bu kurala üç istisna getirilmiştir;³⁵⁴

1. *Eğer delil aşırı ve olağanüstü bir biçimde insan haklarına ya da işkence ya da uyuşturucu ilaç verme gibi insan onuruna aykırı olarak elde edilmiş ise,*

2. *Konuşmanın gizlice kayda alınması veya günlüklerin okunması gibi özel yaşamın giz alanına müdahalede bulunulmuş ise,*

3. *Devlet organları tarafından özel kişiler delil yasaklarından kurtulmak amaçlı olarak kullanılmış ise,*

Bu durumlarda özel kişilerden elde edilmiş olan deliller kullanılamayacaktır.

Anayasa m.38/6 “*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin temelinde, “*hukukun meşru gördüğü araçlarla maddi gerçeğin ortaya çıkarılması*” amacı yattığı için, hukuka aykırılığın kim tarafından yapıldığının önem arz etmediği savunulabilir.³⁵⁵ Bu durumda özel kişiler tarafından sunulmuş olan delillerin kullanılabilmesi için, elde edilmiş yönteminin hukuka uygun olması gerekmektedir. Zira CMK sistemine baktığımızda delillerin sadece adli makamlar tarafından toplanması gerektiği gibi bir öngörü de bulunmamaktadır.³⁵⁶

Bu tür uyuşmazlıklar genellikle, gizlice ses ve görüntü kaydı alınmasına ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Yargıtay; “*...kendisine karşı işlendiğini düşündüğü suçla ilgili olarak kaybolma olasılığı bulunan kanıtların muhafazası ve yetkili makamlara sunulmasına yönelik olduğu...*”, “*ani gelişen durumlarda*” cevaz vermekte,

³⁵⁴ ÖZTÜRK Bahri(Editör), Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2017, s.279.

³⁵⁵ BİRTEK Fatih, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.317.

³⁵⁶ Birtek, s.318; AYDIN Devrim, Ceza Muhakemesinde Deliller, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s.212.

yargılamada bu tür delillerin kullanılabilceğini belirtmektedir.³⁵⁷ Fakat bu eylemlerin önceden planlanarak yapılması durumunu ise hukuka aykırı olarak görmektedir.³⁵⁸

Doktrinde belirtildiği üzere; “*çıplak kulakla yapılan gizli dinlemenin suç olabilmesi için “bireylerin bu konuşmaları gizli tutma temennisi ve buna uygun davranışlarının bulunması gerekir”*”³⁵⁹ Örneğin; bir kafede oturan iki kişi ortamda başkalarının da bulunduğunu bilerek ve dışarıdan duyulabilecek şekilde konuştukları takdirde, bu konuşmaya şahit olup bilgi edinen kişinin bu durumu adli makamlara bildirmesinde bir hukuka aykırılık bulunmayacaktır.

Bu konuda bizim kanaatimiz ise bu değerlendirmenin her somut olayda şartlara göre değerlendirme yapılması yönündedir. Genel olarak yukarıda da belirtildiği üzere mevcut bir yargılamaya sadece adli makamlar değil aynı zamanda taraflar, hatta bilgi görgü sahibi olan üçüncü kişiler de delil sunabilir. Bu durumun aksi kanunda öngörülmediğine göre kural olanın da bu olduğu kabul edilmelidir. Fakat bu durumda adli makamlar için öngörülmüş olan yasak usullerin ya da belirli prosedürler takip edilmediği için hukuka aykırı hale gelen delillerin; özel kişiler tarafından temin edildiği durumlarda da bu değerlendirmenin yapılması gerekmektedir. Katı bir şekilde dışlama ya da herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın benimsemek yanlış sonuçlara götürebilir. Kanaatimizce Alman doktrininde ve uygulamasında benimsenmiş olan değerlendirme yerindedir.

g. AİHM Değerlendirmesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi verdiği kararlarda genel olarak hukuksal belirli bir sınır çizmekten ziyade³⁶⁰; önüne gelen olayı bir bütün şeklinde inceleyip buna göre ihlali tespit etmektedir. AİHM delillerin hukuka aykırılığı konusunda ulusal mahkemelerin yetki alanını kabul etmektedir.³⁶¹

³⁵⁷ YCGK. 21.06.2011, 2010/5-187 E. ve 2011/131 K.; Zikreden, **Birtek**, s.321.

³⁵⁸ YRG. 12. CD., 12.01.2015, 2014/11623 E. ve 2015/20 K.; Zikreden, **Birtek**, s.323.

³⁵⁹ **Yenisey ve Nuhoğlu**, s.485.

³⁶⁰ **Özbek** ve diğerleri, s.754

³⁶¹ **Ünver ve Hakeri**, s.617.

AİHM hukuka aykırı delil değerlendirmesinde, elde edilme imkanına göre şöyle bir ayırım yapmaktadır; eğer söz konusu hukuka aykırılık gerçekleşirse delil hiçbir şekilde bulunmayacaktı ise bu durumda söz konusu delilin kullanılma olanağı yoktur. Bununla birlikte delile normal usul uygulandığı takdirde ulaşılabilecekse bu delilin kullanılmasına sıcak bakmaktadır.³⁶² Örneğin; Schenk/İsviçre dosyasında, yargılama sırasında hukuka aykırı deliller elde edilmiş ve sanık hakkında hüküm kurulmuştur. Elde edilen delil hukuka aykırı olmasına rağmen, sanığın suçluluğunu gösteren başka delillerin bulunmasını, AİHM sözleşmenin ihlal edilmediği şeklinde yorumlamıştır.³⁶³

Fakat AİHM'nin işkence, tehdit vs. yöntemler kullanılarak delil elde edilmesi konusunda daha katı bir tutum sergilediği söylenebilir.³⁶⁴

Örneğin; AİHM, "Örs ve Diğerleri/Türkiye" kararında işkence yolu ile alınmış ifade dolayısıyla hak ihlali olduğuna karar vermiştir. Fakat bu dosyada Türkiye söz konusu delillerin esasa etkili olmadığı, mevcut diğer delillerin hüküm için yeterli olduğu savunmasını yapmışsa da; bu delillerin yargılamaya dahil edilmiş olmasını dahi hak ihlali için yeterli görmüştür.³⁶⁵

AİHM tarafından hukuka aykırı deliller konusunda verilmiş olan şu şekilde bir karar söz konusudur; *"Ceza Muhakemesi Kanununun 136a maddesine aykırılığın, bir ifade sonucu elde edilen bulguların delil olarak kullanılmamasını gerektirecek kadar geniş bir etkisi yoktur. Mahkememiz, müelliflerin ve mahkemelerin uzlaştırıcı (Mittelmeinung) görüşlerine katılmaktadır; buna göre, olayın içinde bulunduğu özel şartlar içinde menfaatler dengelenmelidir; bu denge bakımından özellikle temel haklara ilişkin maddeler gibi, hukuk düzeninin açıkça ihlal edilip edilmediği ve soruşturma konusu suçun ağırlığı dikkate alınmalıdır. Mevcut olayda fiziksel şiddet uygulama tehdidi şeklinde sanığın temel haklarına yöneltilen müdahalenin ağırlığı ile bir çocuğun öldürülmesi şeklinde sanığa isnat edilen ve soruşturulması gereken suçun ağırlığı tartıldığında söz konusu suç, sanığın ifadesinin bir sonucu olarak özellikle çocuğun*

³⁶² Ünver ve Hakeri, s.618.

³⁶³ Zikreden; Özbek ve diğerleri, s.754

³⁶⁴ Ünver ve Hakeri, s.618-619.

³⁶⁵ Gedik, s.377

*cesedinin bulunması ve daha sonra yapılmış otopsi gibi bulguların kullanılmaması talebi karşısında ağır basmaktadır.*³⁶⁶

AİHM tarafından yapılan bu tespitte görüldüğü üzere; yapılan değerlendirme olay bir bütün halinde ele alınarak yapılmıştır. Korunacak ve feda edilecek değerler belirlenip, bu doğrultuda bir sonuca varılmıştır. Başka bir örnek olarak; Khan/İngiltere kararında, adli makamlarca ihtimaller üzerinden yapılan değerlendirme ile başvurucunun evine dinleme cihazı yerleştirilmiş ve uyuşturucu kaçakçılığı suçu ile irtibatlı olduğu tespit edilmiştir. Mahkeme ise bu durumda da sözleşmenin ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁶⁷

h. İç Hukukumuzdaki Durum

Anayasa m.38/6; *“Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.”* şeklinde düzenlenmiştir. Anayasa’da yer alan hüküm doğrultusunda, benzer düzenlemeler çeşitli kanunlarda da yer almaktadır.³⁶⁸

Bu hükümden yola çıkılarak; hukuka aykırı delillerin, idare, disiplin, ceza vs. hukukun hiçbir alanında kullanılamayacağını söyleyebiliriz.³⁶⁹ Her ne kadar Anayasa’da yer alan 38. madde “suç ve cezalara ilişkin esaslar” olarak anılmış olsa da; bu hükmün sadece ceza yargılamalarından ibaret olmadığı kanısındayız. Kanaatimizi doğrular nitelikte, aynı maddenin onuncu fıkrası “idareye ilişkin esasları” da düzenlemiştir.

Anayasa Mahkemesi verdiği birçok kararında, hukuka aykırı delillerin disiplin soruşturmasında kullanılamayacağını belirtmiştir; *“...ayırma işlemine dayanak olarak kabul edilen delillerin hukuka aykırı şekilde elde edildiğine ilişkin ileri sürülen iddialar*

³⁶⁶ **DÜLGER** Murat Volkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Gäfgen Kararı Bağlamında Ceza Muhakemesinde İşkence Tehdidi İle Elde Edilen Delillerin Kullanımı Sorunu (A Problem On The Usage Of The Evidence Received By Threatening With Torture In Criminal Procedure Law Within The Context Of The Gäfgen Judgement By European Court Of Human Rights), Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.111, ss.325-410 2014, s.334.

³⁶⁷ [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22sort%22:\[%22kupdate%20Ascending%22\],\[%22docname%22:\[%22khan%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-58841%22\]\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22sort%22:[%22kupdate%20Ascending%22],[%22docname%22:[%22khan%22],[%22itemid%22:[%22001-58841%22]]}) (Son Er. T. 09.05.2019)

³⁶⁸ CMK m.217; HMK m.189.

³⁶⁹ **Ünver ve Hakeri**, s.620.

*hakkında hukuka aykırı delillerin yürütülen disiplin soruşturmasında geçerli delil olarak kabul edilemeyeceği ve hukuka aykırı delillere dayanılarak işlem tesis edilemeyeceği hususu gözetilerek bir araştırma yapılmadığı görülmüştür.*³⁷⁰

Anayasa Mahkemesi'nin kararları bu doğrultuda olmakla birlikte; idari yargılamada ağırlıklı olarak; hatalı bir şekilde bu delillerin disiplin soruşturmalarında kullanılabileceği görüşü hakimdir.³⁷¹

Hukuka aykırılık unsuru tespit edilmeye çalışılırken sadece iç hukuktaki düzenlemeler değil, aynı zamanda uluslararası hukuk kurallarının da göz önüne alınması gerekmektedir.³⁷²

Hukuka aykırı deliller yargılamanın hiçbir aşamasında kullanılmamalıdır. Bu kural gerek yeni delillere ulaşılmaya çalışılırken gerekse tutuklama gibi herhangi bir durumda da geçerlidir. Fakat her ne kadar bunu kural olarak benimsemek gerektiği kanaatinde olsak da; suç teşkil eden bir olay hakkında soruşturma başlatılabilmesi için başvurulabileceği düşünülebilir. Aksi takdirde ortaya çıkan durumun hakkaniyete aykırı olacağı kanaatindeyiz.

Hukuka aykırı delillerin dosyaya girmesi mümkündür. Fakat bu durum fark edildiği takdirde CMK m.206/2-a hükmü uyarınca bu deliller “ortaya konulmayacak”, tartışma konusu olmayacaktır. Zira bu tür delillerin, yargılama süresince hakimde oluşacak kaniya herhangi bir etkide bulunması önlenmek istenmiştir. Bununla birlikte CMK m.230/1-b’de yer alan “dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi” hükmün de bir çeşit önlem olduğu söylenebilir. Kanaatimizce hakime böyle bir sorumluluk yüklenmesinin sebebi, aynı zamanda hakimin de kendisini denetlemeye yöneltmek amacından kaynaklanmaktadır. Hakim hukuka aykırı delilleri kararında belirtip, bunlara dayanmadığını yahut kendisinde oluşan kanaate etki etmediğini gösterecektir.

³⁷⁰ AYM. 1. B., B. 2014/5727 T.26.10.2016; Aynı yönde bkz. AYM. 1. B., B. 2014/7738 T. 13.7.2016.

³⁷¹ İDDK., E. 2010/1391 K. 2010/273 T. 21.04.2010; **ERYILMAZ** Ali, Ceza ve Disiplin Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:308991), Ankara, 2011, s.138-139; **ERYILMAZ** Ali, Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil, Hukab Yayınları, Ankara, 2013, s.216-217.

³⁷² **Ünver ve Hakeri**, s.621.

VI- DURUŞMA TUTANAĞI

Duruşmada yapılan işlemleri belgelemek üzere tutanak tutulur.³⁷³ Bu durumun sonucu olarak tutanakta yer alan işlemlerin gerekleőtđi kabul edilmektedir. Kanunda, tutanağın içinde bulunması gereken hususlar gösterilmiştir. Bizim konumuz itibari ile duruşma tutanağının ispat gücü üzerinde durulacaktır.

CMK m.222; “*Duruşmanın nasıl yapıldđđ, kanunda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapılıp yapılmadıđđ, ancak tutanakla ispat olunabilir. Tutanağa karőtđ yalnız sahtecilik iddiası yneltilerabilir.*” Şeklinde düzenlenmiştir.

Duruşma tutanağına iliőtkin bu düzenleme, delillerin serbestliği ilkesini kısıtlamaktadır. Bu hükmün anlaőtılabilmesi için maddenin gerekçesi yol gösterici olacaktır;

Madde ile, duruşmada yasal Şekil ve usullere uyulup uyulmadđđının tutanakla ispat edileceđđ, tutulan bu tutanağa karőtđ sadece “sahtecilik” iddiasında bulunulabileceđđ hüküm altına alınmıőtir

Tasarının bu düzenlemesi olumlu ve olumsuz iki karine getirmektedir= Tutanağa yazılmıőt olan her Şekli kuralın uygulanmıőt ve buna karőtđlık tutanakta yer almayan noktaların gerekleőtmemiőt olduğu kabul edilmiştir.

Maddeden açıkça anlaőtılacađđ gibi, tutanağın bu ispat gücü sadece Tasarının 229 uncu maddesi ile 230 uncu maddenin birinci fıkrasındaki, “duruşmanın seyrini ve sonuçlarını ana çizgileriyle yansıtan ve yargılama usulünün bütün temel kurallarına uyulduğu” göstermesi bakımından geçerlidir. Buna karőtđlık, tutanakta yazılan diğer hususlar bakımından geçerli değildir.

İspat gücü sadece “duruşma tutanağı” için kabul edilmiştir. Sulh ceza hâkimi veya Cumhuriyet savcısı tarafından

³⁷³ CMK. M.219 .

soruşturma evresinde hazırlanan tutanakların böyle bir ispat gücü yoktur. Bu nedenle, “yasal şekil ve usuller” dışında kalan ve tutanakta yer alan açıklamalar bakımından genel kurallar uygulanır ve vicdanî delil sistemine göre, sahtelik iddiasına gerek olmadan o husus ispat edilebilir.

Tasarı ile duruşma tutanakları, yukarıda açıklanan gerekçelerle, sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli bir yazılı belge olarak kabul edilmiştir. Kabul edilen bu yasal karinenin çürütülmesi için, duruşma tutanağının sahte olduğunun ispat edilmesi şart koşulmuştur. Ancak şunu da hatırlatmak gerekir ki, karinenin sağlam sayılması, onu yasal delil hâline getirmeyecektir. Hâkimler, makul sınırlar içinde kalmak koşulu ile delillerle bağlı tutulamazlar.

Gerekçede de açıkça yer aldığı üzere tutanağın içeriği “*duruşmanın seyrini ve sonuçlarını ana çizgileriyle yansıtan ve yargılama usulünün bütün temel kurallarına uyulduğu*” hususunda bir karine oluşturmaktadır. Bunun dışında kalan hususlar için vicdani delil sistemi geçerli olacaktır. Bununla birlikte duruşma tutanağının sahteliği iddiası ile dava açıldığı ve tutanağın sahteliği hüküm altına alındığında, söz konusu hususlar da her türlü şekilde ispat edilebilecektir.

Bu düzenleme maalesef uygulamada bazı hakimler tarafından suiistimal edilmektedir. Zira sanık tarafından yapılmış olan savunmalar, davranışlar hakimlerin söylemleri üzerine katipler tarafından tutanağa geçirilmektedir. Hakimler usul kurallarına riayet etmese dahi bu durumu tutanakta görmek mümkün olmamaktadır.³⁷⁴ Bu sebeple, böyle katı bir düzenlemenin Ceza Muhakemesinin ruhuna aykırı olduğu kanaatindeyiz.

³⁷⁴ Ünver ve Hakeri, s.644.

V- BİLİRKİŞİ

Bilirkişilik kurumu, kanunda usuli ayrıntıları ile birlikte düzenlenmiştir. Konumuz kapsamında ilgili yerlere değinilecektir.

Delillerin değerlendirmesinde faydalanılacak olan yöntemlerden birisi de bilirkişiye başvurulmasıdır. Bilirkişi, tanık gibi doğrudan delil olmamakta fakat yapacağı inceleme üzerine mahkemeye sunacağı beyanlar delillerin değerlendirilmesine yardımcı olacaktır.³⁷⁵ Bilirkişi incelemesi CMK m.62 ve devamında yer alan hükümlerde düzenlenmiştir. Yargılama açısından önem arz eden ve çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişiye başvurulacaktır.³⁷⁶ Ayrıca m.67/6'da; *“Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanunî temsilci, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler”* şeklinde uzman kurumuna da yer verilmiştir. Ceza yargılama sistemi açısından uzman görüşü yahut bilirkişinin beyanlarının birbirlerine bir üstünlüğü yoktur. Fakat yargılamada söz konusu uzmanın ücretinin, mütalaa isteyen tarafça ödenmesi ister istemez şüphe ile karşılanacaktır. Bu kapsamda bilirkişinin beyanın ağır basacağı söylenebilir fakat tabi ki sonuç olarak bu değerlendirmeyi hakim yapacaktır.

Bilirkişiye herhalde başvurulması mümkün değildir. Bilirkişiye başvurmanın yasak olduğu hal olarak; *“Ancak, genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz.”*³⁷⁷ hükmü akla gelmelidir. Bununla birlikte uzmanlık gerektiren teknik bir alanda, hakim bizzat bilgi sahibi olsa dahi, bu bilgisini kullanamayacak, bilirkişiye başvuracaktır. *Zira hakimin özel teknik bilgisi ile delil muhtevasını öğrenmesi, delillerin müşterekliği prensibine ters düştüğü gibi tecrübe kaidelerini tayin etmesi ve uygulaması da tarafların mütalaa bildirmelerine ve hakimin özel bilgisini tartışmalarına imkan vermez.*³⁷⁸

³⁷⁵ Yenisey ve Nuhoğlu, s.215.

³⁷⁶ CMK m.63.

³⁷⁷ CMK m.63.

³⁷⁸ Yenisey ve Nuhoğlu, s.215.

Bilirkişiyeye başvurulması hakimnin takdirinde olmakla birlikte, belirli hallerde işin niteliği gereği bilirkişiyeye başvurmak zorunlu olacaktır. Örneğin; otopsi, beden muayenesi, moleküler ve genetik inceleme gibi durumlarda bilirkişiyeye başvurmak zorunluluk arz edecektir.

Bilirkişi ilgi alanda ihtisas sahibi olan gerçek kişi olmalıdır. Bazı durumlarda mütalaada bulunmak üzere kanun tarafından görevlendirme olabilir. Bu halde resmi bilirkişi söz konusu olacaktır. Bu durumda görevi ifa eden kişi bilirkişi olacaktır. Resmi bilirkişi söz konusu olduğunda, atama işleminde öncelik bu kişilere tanınacaktır. Eğer görevlendirmeye engel bir durum söz konusu ise başka bir bilirkişi atanabilir. Resmi bilirkişilerin en başta geleni ise Adli Tıp Kurumu'dur. Bilirkişilerin atanmasına ilişkin usul CMK md.63 vd. yer almaktadır.

Hakim bilirkişi incelemesi yaptıracığı zaman, hangi hususta görüş istendiğini ve özellikle aydınlatılması gereken karanlık noktaları belirtmelidir. Aksi takdirde raporlar ya eksik gelecek ya da taleplerin aydınlatılması doğrultusunda yazışmalar yapıp zaman kaybedilecektir.

Bilirkişi görevlendirilmesinde yetki hakimdedir. Soruşturma için Cumhuriyet Savcısı, kovuşturma içinse hakim veya mahkeme bu kararı vermeye yetkili olacaktır.³⁷⁹

Bilirkişinin tarafsız olması, sunacağı mütalaa açısından son derece önem arz etmektedir. CMK m.69/1'de bu durum; "*Hâkimin reddini gerektiren sebepler, bilirkişi hakkında da geçerlidir.*" şeklinde düzenlenmiştir.³⁸⁰ Maddi gerçeğe "acaba?" demeden ulaşmak için bu gerekli bir düzenlemedir.

Bilirkişiyeye etkin bir rapor sunabilmesi için bir takım yetkiler verilmiştir;

CMK m.66- Atama Kararı Ve İncelemelerin Yürütülmesi

(3) Bilirkişi, görevini, kendisini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilir.

³⁷⁹ CMK m.63.

³⁸⁰ CMK m.22 vd.

(4) Bilirkişi, görevini yerine getirmek amacıyla bilgi edinmek için şüpheli veya sanık dışındaki kimselerin de bilgilerine başvurabilir. Bilirkişi, uzmanlık alanına girmeyen bir sorun bakımından aydınlatılmasını isteyecek olursa; hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmesine izin verebilir. Bu şekilde çağrılan kişiler yemin eder ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur.

(5) İlgililer de merciinden, incelemeler yapılırken bilirkişiye teknik nitelikte bilgiler verebilecek olan ve ismen belirleyecekleri kişileri dinlemeleri veya bazı araştırmaların yapılması hususlarında karar verilmesini isteyebilir.

(6) Gerekli olması halinde, bilirkişi, mağdur, şüpheli veya sanığa mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile soru sorabilir. Ancak, mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı, bilirkişinin doğrudan soru sormasına da izin verebilir. Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve müdafî bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilir.

CMK m.70- Bilirkişilikten çekinme, bilirkişi olarak dinlenemeyenler

(1) Tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebepler bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Bilirkişi, geçerli diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilir.

Bilirkişi sunduğu raporunda, sadece kendi ihtisas alanı ile ilgili, yargılamaya katkı sağlayacak değerlendirmeleri yapmalıdır. Bunun dışında, kendi sınırını aşarak hukuki nitelendirme yapmaması gerekmektedir. Fakat maalesef uygulamada hukuki nitelendirme yapan bilirkişiler olduğu gibi; bilirkişiden hukuki nitelendirme yapmasını isteyen hakimlerde bulunmaktadır. Bu durum bilirkişilik kurumu ile uyuşmamaktadır.

Kanunda belirtildiği üzere, raporda açıklanması gereken hususlar bulunduğu takdirde, her zaman bilirkişi huzurda dinlenebilir.³⁸¹

VI- KEŞİF

Keşif CMK m.83-84 hükümlerinde düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesi ise şu şekildedir;

“Madde, yargılamanın amacına ulaşmak için olay ve durumun oluş nedenlerini anlayabilmek üzere yerinde inceleme yapmak hususunu düzenlemektedir. Bu amaçla yapılacak incelemeye muhakeme hukukunda keşif denilmektedir. Keşif, delil içeriğinin öğrenilmesine, toplanmış delillerin değerlendirilmesine yaradığı gibi, icra edildiği yerde var olan durum ile olayın özelliğine göre varlığı umulup da bulunamayan eserlerin ve izlerin yokluğunu saptama bakımından da önemlidir.

Hakim tarafından ve alınan bir karara dayanılarak icra edilen keşif, olay yerinde, olay saati ve meteorolojik koşullara uygun bir şekilde yapıldığında amaca daha uygun olur...

Keşfin, hakim tarafından yapılması gereği, vicdani delil sisteminde hakimin, ispat araçları ile doğrudan teması ve duruşmadan edineceği kanaate göre karar vermesi ilkesi bakımından önemli olduğu kadar, davanın sonucuna etkili bir durum saptamasının, tarafların hazır bulunabileceği yargılama aşamasında yapılması açısından da yararlı olup “adil yargılanma” ilkesi ile doğrudan ilişkilidir...”

Gerekçeden de anlaşılacağı üzere, keşif kurumuna başvurulma sebebi, konusu suç teşkil eden olaya, hakimin esaslı bir şekilde vâkıf olmasının sağlanmasıdır. Bu şekilde hakim, mahkeme salonuna getirilemeyecek olan olgulara da beş duyu organı ile bizzat vâkıf olacaktır.³⁸² Fakat keşif sadece mahkeme dışında yapılacak diye bir kural da yoktur. Keşif bu yönüyle mevcut delillerin değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Keşif ile Adli Ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m.9’da yer alan “Olay Yeri İnceleme” birbiri ile karıştırılmamalıdır. Olay yeri inceleme ile “...suç işlenen yerlerde, sebep ve

³⁸¹ CMK m.68.

³⁸² Yenisey ve Nuhoğlu, s.630.

sonuç ilişkisini ortaya koyacak delillerin aranması, bulunması ve el koyulması için geliştirilmiş bilimsel ve teknik araştırma işlemlerinin” yapılması amaçlanmaktadır. Fakat keşif ise hakim, delilleri etkin bir şekilde değerlendirebilmek için kullanacağı bir araçtır.

Keşif yapılacağı yer veya üzerinde yapılacağı şey ile ilgili bir sınır yoktur. Olay mahallinde keşif yapılabileceği gibi belirli nesnelere üzerinde, hatta mağdur üzerinde keşif yapılabilir. Kişi üzerinde yapılan keşfe ise “hakim muayenesi” denmektedir.³⁸³

Keşif yapılabilmesi için gerekli olan karar yargılama makamınca verilir.³⁸⁴ Gerekçe de belirtildiği üzere olayın meydana geldiği zaman ki şartlar mümkün olduğunca sağlanmalıdır. Kanunda belirtildiği üzere keşif işlemi; *hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da istinabe olunan hâkim veya mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır.* Fakat keşifin savcı tarafından yapılabilmesi eleştiri ile karşılanmaktadır. Zira keşif hakim tarafından yapılmadığı takdirde, “*delillerin doğrudan doğruyalığından*” bahsedilemeyecektir.³⁸⁵

Keşif sırasında taraflarında hazır bulunması yetkisi bulunmaktadır. Hazır bulunabilecek olan kişiler kanunda şu şekilde gösterilmiştir;

CMK m.84- Keşifte, tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde bulunabilecekler;

(1) Keşif yapılması sırasında şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekili hazır bulunabilirler.

(2) Tanık veya bilirkişinin duruşma sırasında hazır bulunamayacağı veya oturduğu yerin uzaklığı nedeniyle bulunmasının güç olduğu anlaşılırsa, bu tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

³⁸³ Yenisey ve Nuhoğlu, s.630.

³⁸⁴ Yenisey ve Nuhoğlu, s.631.

³⁸⁵ Yenisey ve Nuhoğlu, s.632.

(3) Mağdur, şüpheli veya sanığın huzuru, tanıklardan birinin gerçeğe uygun tanıklık etmesine engel olabilecekse, o işte şüpheli veya sanığın bulunmamasına karar verilebilir.

(4) Bu işlerde hazır bulunmaya hakkı olanlar, işin geri bırakılmasına neden olmamak koşuluyla, işlerin yapılması gününden önce haberdar edilirler.

(5) Şüpheli veya sanık tutuklu ise, hâkim veya mahkeme tarafından ancak zorunlu sayılan hâllerde keşifte hazır bulundurulmasına karar verilebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Devletin var olmasındaki en önemli unsurlardan birisi hukuktur. Zira esasları belli olan bir hukuk sisteminin bulunmadığı bir yerde, bireyler kendi haklarını kendi elleriyle almaya çalışacaktır. Kendi hakkını kendi eliyle almaya muktedir olan bir birey, doğal olarak nerede durması gerektiğini de kestiremez. Özellikle “cezalandırma” gündeme geldiğinde ise bu oransızlık kendisini ciddi bir biçimde gösterecektir. İntikam duygusu insanın tabiatında vardır. Örneğin; bir baba, kendi evladına zarar veren kişiye karşı, yeri geldiğinde ölümle sonuçlanacak muamelede dahi bulunabilir. Hukuk sistemi içinde de devlet erkinin kendini hissettirdiği en ağır disiplin cezalandırmaya ilişkindir. Çünkü devlet “öç alma” duygusunu kendisinin yerine getireceğini vaat etmektedir.

“Devlet” oluşumu meydana geldikten sonra bile günümüzde uygulanmakta olan ceza muhakemesi sistemi aniden ortaya çıkmamıştır. İlk dönemlerde cezalandırmaya ilişkin olarak farklı sistemler uygulanmıştır. Bu kapsamda ceza muhakemesi de tarihin akışından nasibini almıştır.

Ceza muhakemesinin amacının ilk başlarda suçluyu cezalandırmak olduğu kabul edilmekteydi. Amacı bu olan yargılamaya başlandıktan sonra, yargılamanın seyri de bu doğrultuda şekillenmekteydi. Bu sistemde yargılanan kişinin suçlu olduğu kabul edilmekte, doğal olarak yargılama da sadece verilecek olan cezayı alenileştirme faaliyeti olarak sürmekteydi. Bu sistemin uygulanmasında bu amaca ulaşabilmek için her yol mubah görülmüştü. Bu sebepten ötürü bireyler çok ciddi eziyetlere katlanmak durumunda kalıyordu.

İlerleyen zamanla birlikte, suçlunun cezalandırılması amacı, tarihsel olayların etkisiyle kendisini sanığın korunması amacına bırakmıştır. Bu sistem ile sanık ve suçlu şeklinde iki kavram ortaya çıkmıştır. Bu sistem ile sanıkların hüküm verilinceye kadar masum olduğu esası kabul edilmiştir. Suçlunun cezalandırılmasına bir başkaldırı olarak ortaya çıkan bu sistemin de sağlıklı olduğu söylenemez. Zira bu sistemde de kendi başlığı altında incelendiği üzere suçluların cezasız kalması gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Bu anlayış çok sağlıklı olmasa da, insan hakları kavramının oturması ve maddi gerçeğin araştırılması amacına geçilmesinde ciddi bir basamak olmuştur.

Bu aşamaların son basamağı maddi gerçeğin araştırılması olarak vücut bulmuştur. Bu sistemin bir önceki basamaktan temel farkı; sanığın korunması aşamasında sanığın masum sayılması esas iken, maddi gerçeğin araştırılmasında hüküm verilene kadar sanığın suçlu sayılmaması esas kabul edilmiştir. Bu şekilde menfaat çatışmasında daha dengeli bir yaklaşımın kabul edildiği söylenebilir. Bu sistemde artık yargılamanın konusu suç teşkil eden fiil olarak kabul edilmiştir. Adli makamlar bizzat suç şüphesi üzerine re'sen harekete geçebilmekte ve gerekli araştırmayı yapabilmektedir.

Ceza muhakemesi suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlayan bir faaliyettir. Yapılacak olan yargılama sonucunda sanığın suçlu veya suçsuz olmasına göre karar verilecektir. Bu sonuca ulaşılmasını sağlayan faaliyet ise ispat olarak nitelendirilmektedir.

Tarih boyunca ve hala günümüzde görülmüş çeşitli ispat sistemleri mevcuttur. Mevcut hukuk sistemimizde hakim olan sistem ise “vicdani ispat sistemi”dir. Bu ispat sistemi ile mahkeme/hakim bağlarından kurtulmuştur. Zira ceza yargılamasında, özel hukuk yargılamasında olduğu gibi belirli vakıaların belirli delillerle ispat edilmesi gibi sınırlamalar söz konusu değildir. Mahkeme/hakim gerekli gördüğü her türlü unsuru delil olarak nitelendirebilecektir. Bu delilleri de; hiçbirisi ile bağlı kalmadan, bir hiyerarşi olmaksızın hür iradesi ile değerlendirecektir. Bu zihni faaliyet sonucunda kendisinde oluşan kanaate göre hüküm kuracaktır.

Bu ispat faaliyeti sırasında bir takım ilkeler gündeme gelecektir;

- Hakim bu ispat faaliyetini maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla yapacaktır.
- İspat faaliyetinin sağlanmasında kullanılacak olan yegane araçlar delillerdir. Delillerin serbestliği ilkesi uyarınca her türlü unsuru delil olarak değerlendirebilecektir.
- Hakim yargılamaya katkı sağlayacak olan bu delillere doğrudan vâkıf olmalıdır. Ancak bu şekilde maddi gerçeğe mümkün olduğunca kusursuz bir şekilde ulaşılabilir.
- Ceza muhakemesi, kolektif bir faaliyettir. Buradan anlaşılması gereken, yargılama sonucunda ortaya çıkan hükmün taraflara ait olmasıdır. Bunun için de

tarafların mümkün olduğunca yargılamaya katılımı sağlanmalıdır. Bu unsur, sadece tarafların duruşmaya gelmesi ile sağlanamaz. Mevcut deliller üzerinde tarafların hakimiyet kurması, delillere vâkıf olması, yorumlayabilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde kolektif bir yargılamadan bahsedilebilir.

- Yargılama boyunca sanığın haklarının da gözetilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda özellikle susma hakkı önem arz etmektedir. Zira “nemo tenatur” prensibi gereğince, hiçbir birey kendi veya yakını aleyhinde beyanda bulunmaya zorlanamaz. Sanığın bu hakkını kullanması da aleyhine yorumlanmamalıdır. Zira sanığın yargılamaya katkı sağlamak gibi bir yükümlülüğü yoktur.

- Son olarak ispata ilişkin şu hususu belirtmek gerekir; şüpheden sanık yararlanır ilkesi her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Ceza yargılamasının konusu geçmişte yaşanıp sona ermiş olan ve konusu suç teşkil eden fiildir. Ceza muhakemesinin konusu oluşturan olayın tekrar yaşanması ve saf bir şekilde vâkıf olunabilmesi çoğu zaman mümkün değildir. Hakim ise deliller aracılığı ile mümkün olduğunca bu olayı aydınlatmaya çalışacaktır. Yargılama faaliyeti sonucunda sanığın cezalandırılabilmesi için mahkeme/hakim, suçun sanık tarafından işlendiğinden yüzde yüz emin olmalıdır. Aranılan bu netlik hakimin vicdani kanaati için geçerlidir. Hakim atılı suçun sanık tarafından işlendiği hususunda kesin olarak emin olduğu takdirde mahkumiyet hükmü kurabilecektir.

Değindiği üzere ispat faaliyeti sırasında en çok önem arz eden husus delildir. Zira sanığın, suçu işlediği yahut masum olduğu deliller aracılığı ile tespit edilebilecektir. Söz konusu deliller taraflar tarafından adli makamlara sunulabileceği gibi adli makamlar da re’sen bu delilleri toplayabilecektir. Ağırlıklı olarak bu faaliyet adli makamlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Delillerin elde edilmesi hususunda ön plana savcılık makamı çıkmaktadır. Zira bir suç şüphesinin öğrenilmesi üzerine, yargılamanın ilk ayağı olan savcılık makamı devreye girecektir. Cumhuriyet savcısı gerekli araştırmayı yapacak ve delilleri toplayacaktır. Bu faaliyet sırasında ağırlıklı olarak koruma tedbirleri gündeme gelecektir. Yapacağı araştırma sonucunda Cumhuriyet Savcısı kanaatine göre; kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verebileceği gibi kamu davasını da açabilir.

Her ne kadar ceza yargılamasında delillerin serbestliği söz konusu olsa da her türlü delile dayanılarak hüküm kurulması mümkün değildir. Mevcut bir yargılamada, dosyadaki delillere dayanılarak hüküm kurulabilmesi için bu delillerin belirli özellikleri bünyesinde bulundurması gerekmektedir;

- *İspat konusu ile ispat aracı arasında bir bağ olmalıdır. İspat aracı olayı temsil etmeli, başka ifadeyle, yargılama konusu olayı tümünü veya bir parçasını ispat edecek nitelikte olmalıdır.*

- *İspat aracı, beş duyu organımızla algılanabilecek nitelikte olmalıdır.*

- *İspat aracı elde edilebilir olmalıdır.*

- *İspat aracı, elde ediliş şekli, muhafaza ve değerlendirme bakımından hukuka uygun olmalıdır. Hukuka aykırılık varsa, o olayı ne kadar ispatlarsa ispatlasın, bunun hiçbir önemi yoktur.*

- *İspat aracı, sağlam ve güvenilir olmalıdır.*

- *İspat aracı, müşterek(kolektif) olmalı, başka bir anlatımla müşterekliği sağlanmalıdır. Bunun için iddia, savunma ve yargılama makamlarının bilgisine sunulmalıdır.*

- *İspat aracı, akılcı, bilim tarafından kabul edilebilir olmalıdır.*

Bu özellikleri taşıyan deliller başka bir delil yasağı bulunmadığı takdirde hakim tarafından değerlendirmeye alınacaktır. Bu değerlendirme sırasında hakim bir takım yöntemlere başvurabilecektir. Bu yöntemlerin başında bilirkişi görüşü yer almaktadır. Hakim çözümü uzmanlık gerektiren bir uyuşmazlıkla karşılaştığı takdirde bilirkişiden yararlanacaktır. Fakat bu bilirkişinin beyanı hakim açısından sadece yol gösterici olacaktır. Hakim bu beyanlarla da bağlı olmayacaktır.

Bilirkişiye başvurulması dışında keşif de hakimın değerlendirmesini yapmasında yardımcı olabilecektir. Keşif kurumuna başvurmak suretiyle hakim, deliller üzerinde daha etkin bir hakimiyet sağlayacak ve daha tatmin edici bir kanaate ulaşacaktır.

Ancak ne yazık ki uygulamada delilden sanığa gitme yöntemi ile isnadın ispatını sağlamak yerine sanıktan delile gitmek yöntemi ile isnadın ispatı sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durum, evrensel ilkelere hakkaniyete, adil yargılanma hakkına, silahların eşitliği, şüpheden sanık yararlanır ilkesine, masumiyet karinesi de aykırılık

teşkil etmektedir. Unutmamak gerekir ki adalet herkes için gereklidir. Bu nedenle, ceza yargılamasının hakimleri son derece titizlikle akılcı ve objektif usullere göre karar vermelidir. Her dava için ispat vasıtası farklı olabilir, bir dava için yeterli ve gerekli olan ispat vasıtası başka bir dosya için gerekli ve yeterli olmayabilir. Bu nedenle, sayılabilecek her davaya uygun, tek tip ispat vasıtası belirlemek, sınırlamak mümkün değildir.

İsnadın ispatı ve delillerin usulüne uygun olarak toplanması, saklanması, değerlendirilmesi yöntemleri ile ilgili yasal düzenlemeler yapılması ve uygulayıcılarının da eğitilmesi gerekmektedir.

➤ Adli kolluk sistemi kurulması bu yönde Türkiye’de çok önemli bir aşama olacaktır. Yargı, adli polisle tam bağımsız olacaktır. Anayasamızda belirtilen yargı bağımsızlığı ilkesine mutlaka kolluk gücünün de idareden bağımsız olması eklenmelidir. Ancak bu şekilde tam yargı bağımsızlığı gerçekleşebilecektir. Hükümete bağlı çalışan emniyet birimleri Savcıya yardım aşamasında tüm delilleri siyasi etkiden uzak olarak sunabilmelidir. Bu olmaz ise yapılan işlemler şaibeli olacaktır.

➤ Bu bağlamda Savcı, suç araştırması ile soruşturmasında kolluğun eylem ve faaliyetlerini yönlendirmeli, kolluk araştırma ve soruşturma işlemlerini tamamlayıncaya kadar olayın dışında kalmalı, soruşturmanın sonunda kolluğun elde ettiği bilgiler çerçevesinde hukuki sonuç çıkaran bir makam olmalıdır.

➤ Hakim ve Savcıların tarafsızlığı zorunlu olmasına rağmen, kolluğun tarafsız olmasını sağlayacak kurallar ve yaptırımlar net değildir. Kolluğun tarafsızlığını da sağlayacak kurallar konulmalı ve bu kuralların uygulanması sağlanmalıdır.

➤ Ceza adalet sisteminin işleminde aktörlerin en önemlisi kolluktur. Kolluğun suçları aydınlatma, yani suçu ve faillerini belirleme görevi tabii olarak delilleri de kapsar. Suçların delillerini tespit etmek niteliklerine göre farklı zaman alacaktır. Özellikle ekonomik suçlarda delillerin tespiti uzun zaman almaktadır. Ancak daha başlangıçta kolluğun topladığı delillerin, meselâ sahtecilik gibi hallerde, zayıf olması, özensiz soruşturma yapılması, yargılamanın uzun süre devam etmesine neden olmaktadır. Türkiye’de temel sorun buradan kaynaklanmaktadır. Kolluğun delilleri tespit hususunda yeterli yetişkinliğe sahip olmaması ceza yargılamasını uzatan, bazı

suçların faili meçhul kalmasına neden olan, mahkemelerden haksız/yanlış kararlar çıkmasına neden olan faktörlerin en önemlisidir.

➤ Olay yeri inceleme dosyalarına daha özenli bakılması ve gerekiyorsa bu konuda, diğer kolluk birimleri ile eş güdümlü içinde hareket edilmesi de önemli bir konudur. Gelişen bilim ve teknolojinin sonucu olarak suçların sayısının ve çeşidinin arttığı, suçluların suçu işlerken ve delilleri karartırken bu teknolojik gelişmelerden yararlandıkları gerçeğinden hareketle, olay yeri inceleme birimlerinin de kendilerini çağın gereklerine uygun bir şekilde geliştirmeleri gerektiği açıktır.

➤ Olay yeri incelemesi ve delil toplama faaliyetinin önemine binaen, yeni teknolojik gelişmeler de dikkate alınarak belirli aralıklarla Cumhuriyet savcılarında ve kolluk birimlerine yönelik olay yeri incelemesi, delil toplama ve adli tıp konularında bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması, bu çerçevede karşılıklı fikir alışverişine başvurulması yargılamaların daha sağlıklı yürümesini, doğru ve çabuk karar verilmesini sağlayacaktır.

➤ Ayrıca; hakim, savcı ve avukatın mesleki yeterliliklerinin artırılması gereklidir. Günümüzde en kolay kurulan fakülte hukuk fakültesidir. Çok sayıda açılması, niceliğin artması niteliğin azalması sonucunu doğurmuştur. Bunu engellemek adına, Hukuk Fakültelerinde başlangıçtan itibaren öğrencilerin ilgi alanlarına uymayan dersler seçmeli hale getirilmeli eksik bırakılmamalı ancak öğrenci de boğulmamalıdır.

➤ Barolar avukatları eğiten seminerler vermeli, hakimler ve savcılar ise eğitim süresi içinde somut olayların çözümü konusunda uzman hale getirilmelidir.

➤ Sürekli içtihat değiştiren Yargıtay'ın içtihadı birleştirme kararı vermesi sağlanmalı ve Yargıtay kararlarını neredeyse birinci derecede delil olarak gören mahkemeler arasında uygulama birliğine gidilmelidir. Örneğin; son yıllarda adli arama kararı konusunda verilen Yargıtay kararları, içtihadı birleştirme kararı verilmediği için her mahkemede farklı uygulanmaktadır. Adli arama kararının olmamasını, bir mahkeme beraat nedeni sayarken aynı adliyedeki başka bir mahkeme mahkûmiyet kararı verebilmektedir.

➤ Uygulayıcılar olan mahkemelerin isnadın ispatı konusunda hassasiyetle durması, delillerin doğru toplanıp saklanması, hakimlerin dosyaları gerçekten görerek, bakması değil(Şevket Rado'nun 'görmek ile bakmak farklıdır' tespiti uygun olarak), okuması ve doğru kararlar vermesi sağlanmalıdır.

Bu ideali gerçekleştirmek için ise, hakim ve savcıların görüşleri alınmalı, pilot bölgeler seçilmeli, savunma ayağı olan avukatların daha donanımlı hale getirilmeleri sağlanmalıdır. Ancak bu yöntemler ile adil yargılanma hakkı ilkesinin gereği yerine getirilebilecektir.

KAYNAKÇA

AKGÜL ALTIKAT Meliha, Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delilleri ve İspat Gücü(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:369095), Isparta, 2014.

ALDEMİR Hüsni, Adli-Önleme Arama ve Elkoyma, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

ALTUNKAŞ Aysun, Hukuka Aykırı Delil Teorisi Işığında İfade Alma ve Sorgu(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:254727), İstanbul, 2006.

AVCI Feyzullah, Ceza Yargılamasında Özel Hayatın Gizliliği Hak ve Hürriyetinin Hukuka Aykırı Olarak Elde Edilen Deliller Nedeniyle İhlali(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:189214), Konya, 2006.

AYDENİZ Tugay, Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanı Delili(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:407890), İstanbul, 2015.

AYDIN Devrim, Ceza Muhakemesinde Deliller, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

BAŞLAR Yusuf, Ceza Yargılamasında Elektronik Delil, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

BEULKE Werner, Muhakeme İlkeleri(Çev. Sevim Ordueri), Nurullah Kunter'e Armağan, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

BİRTEK Fatih, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

BOZDAĞ Ahmet ve **SARIUSTA** Kader, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, ss.573-602 Yıl:2017.

CANAK Erkan, Çapraz Sorgu, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.

CENTEL Nur ve **ZAFER** Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 9. Bası, İstanbul, 2012.

CENTEL Nur ve **ZAFER** Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 13. Bası, İstanbul 2016

ÇALIŞIR Kurtuluş Tayanç, Yargıç – Savcı – Mülki Amir ve Kolluk Görevlileri İçin Anlatımlı – Örnekli – Soru ve Yanıtlı Uygulamada Arama ve Elkoyma, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

ÇİĞDEM Mehmet, Olay Yerinde Elde Edilen Delillerin Hukuki Niteliği(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:394666), Gaziantep, 2015.

DAĞ Güray, Kişisel Verilerin Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Olarak Kullanılması(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:291530), İstanbul, 2011.

DEĞİRMENCİ Olgun, Ceza Muhakemesinde Sayısal(Dijital) Delil, Seçkin Yayıncılık, 2014.

DEMİR Nazlı Hilal, Yasak Deliller ve İnsan Onuru(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:322285), İstanbul, 2012.

DEMİRBAŞ Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara, 2018.

DEMREN DÖNMEZ Burcu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu, Ankara, 2007.

DENİZ Tuna, Olay Yeri İncelemesinde Delilden Sanığa Gitmenin İnsan Haklarının Korunmasındaki Önemi(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:422026), İstanbul, 2016.

DİNLER Veysel, Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:240033), Ankara, 2009.

DOĞAN Erdal, Uygulamada Müdafilik ve Sanık Hakları & Mevzuat, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008.

DUYSAK Merve, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Yasakları(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:339196), Ankara, 2013.

DÜLGER Murat Volkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Gäfgen Kararı Bağlamında Ceza Muhakemesinde İşkence Tehdidi İle Elde Edilen Delillerin Kullanımı Sorunu (A Problem On The Usage Of The Evidence Received By Threatening With Torture In Criminal Procedure Law Within The Context Of The Gäfgen Judgment By European Court Of Human Rights), Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.111, ss.325-410 2014.

DÜLGER Murat Volkan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi(Zehirli Ağacın Meyvesi Öğretisi), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014.

EROĞLU Fulya, Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma Suretiyle Elde Edilen Delillerin İspat Değeri(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:240648), İstanbul, 2009.

EROL Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Olarak Telefon Dinleme(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:265042), Kocaeli, 2010.

ERYILMAZ Ali, Ceza ve Disiplin Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:308991), Ankara, 2011.

ERYILMAZ Ali, Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil, Hukab Yayınları, Ankara, 2013.

FEYZİOĞLU Metin, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.

GEDİK Doğan, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2018.

GÖKSOY Resul, Ceza Muhakemesinde Dijital Delillerin Elde Edilmesi ve Güvenilirliğinin Sağlanması(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:475779), İzmir, 2017.

GÖKŞEN Elif, Türk Ceza Muhakemesinde Dijital Verilerin Delil Değeri(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:370273), İstanbul, 2014.

GÜNDEM Kemal, CMK m.138 Çerçevesinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:294686), Konya, 2011.

HENKOĞLU Türkay, Adli Bilişim –Dijital Delillerin Elde Edilmesi ve Analizi-, Pusula Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2014.

KARAKEHYA Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Kitap ve Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2016.

KARAKEHYA Hakan, Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016.

KARAKUŞ Oğuz(Editör), Adli Bilimler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.

KAYA Zehra, Yasak Sorgu Yöntemleri ve Yasak Sorgu Yöntemleriyle Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Yasası(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:257736), Ankara, 2010.

KAYGISIZ Mustafa, Hukuk Sistemimizde Olay Yeri İncelemesi Delil ve Bilirkişilik, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1998.

KAYGISIZ Mustafa, Adli Bilimler Suç Analizi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

KAYGISIZ Mustafa, Kriminalistik-Olay Yeri İnceleme-Suç Yeri ve Delil Güvenliği, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.

KAYMAZ Seydi, Ceza Muhakemesi Hukukunda Devlet Sırrı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

KAYNAKÇIOĞLU Uğur, Ceza Muhakemesinde Dijital Deliller(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:393163), İstanbul, 2015.

KIZILARSALAN Hakan, Ceza Muhakemesi Adli Tıp ve Adli Bilimlerde Vücudun Muayenesi ve Örnek Alma(Doktrin ve Uygulama), Ankara, 2007.

KOCAOĞLU S. Sinan, Müdafii, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

KÖSE Metin, Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

KUNTER Nurullah, Ceza Muhakemesi Hukuku, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1961.

KUNTER Nurullah, **YENİSEY** Feridun ve **NUHOĞLU** Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 15. Bası, İstanbul, 2006.

MERAN Necati, Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi(Telefon Dinleme – SMS – MMS – E-Mail İzleme) - Gizli Soruşturmacı - Teknik Takip, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

ÖZBEK Murat, Adli Bilişimlerde Delillerin Toplanması ve İncelenmesi(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:350904), İstanbul, 2013.

ÖZBEK Veli Özer, **KANBUR** Mehmet Nihat, **DOĞAN** Koray, **BACAKSIZ** Pınar ve **TEPE** İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, 2015.

ÖZBEK Veli Özer, **DOĞAN** Koray, **BACAKSIZ** Pınar ve **TEPE** İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2017.

ÖZBOYACI Alper, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Yasakları, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, 2008.

ÖZTUNÇ Özgün, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:273543), İstanbul, 2010.

ÖZTÜRK Bahri(Editör), Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2017.

ÖZTÜRK Bahri, **ERDEM** Mustafa R. ve **ÖZBEK** Veli Ö., Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.

ÖZTÜRK Cemal, Türkiye'deki Adli Delil Yönetiminin Kurumsal Yapı ve İşleyişinin Uluslararası Alanla Karşılaştırmalı Analizi(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:389054), İzmir, 2015.

PARLAR Ali, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Bilge Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2017.

PARLAR Ali, **HATIPOĞLU** Muzaffer ve **YÜKSEL** Erol GÜngör, Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2008.

PLATT Richard, Mercek Altında Adli Bilimler (Çev. L. TÜRER), Tudem, İzmir, 2007.

SEYHAN Ercan, Temel Patlayıcı Bilgileri ile Patlama Sonrası Olay Yeri İncelemesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

SOYASLAN Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2016.

ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesinde İspat(Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

ŞEN Ersan, Cinsel Suçlarda Müşteki Beyanının Kanıt Gücü, <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1446786-cinsel-suclarda-musteki-beyani-ni-kanit-gucu>(Son Erişim Tarihi 19.11.2018), 2015.

ŞEN Ersan, Türk Hukuku'nda Telefon Dinleme Gizli Soruşturmacı X Muhbir, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

ŞENOL Cem, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:391581), İstanbul, 2015.

TALAS Serdar, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Notları, İstanbul, 2017.

TOROSLU Nevzat ve **FEYZİOĞLU** Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara, 2016.

TURNER Emma (Editör), Adli Bilimler (Çev. A. ULUDAĞ), Tubitak Popüler Bilim Kitapları 536, Ankara, 2013.

UZUNALI ŞENOL Gökçe, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Delil Yasakları(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:378686), İzmir, 2014.

ÜNVER Yener ve **HAKERİ** Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

VATAN Zeki, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak İletişimin Denetlenmesi, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

YAYLA Mehmet, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphe, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

YENİSEY Feridun ve **NUHOĞLU** Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2015.

YENİSEY Feridun ve **NUHOĞLU** Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2016.

YILDIZ Ali Kemal, Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi(Doktora Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:125126), İstanbul, 2002.

YILMAZ Yeşim, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin İspat Değeri(Yüksek Lisans Tezi-YÖK Tez Merkezi, Tez No:347396), İstanbul, 2013.

YURTCAN Erdener, CMK Şerhi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

YURTCAN Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, Adalet Yayınevi, 15. Baskı, Ankara. 2018,

İNTERNET SİTELERİ

<http://www.serenti.org/engizisyon-iskenceleri-ve-olum-cezolari-nasil-uygulanirdi/>
(Son Er. T. 22.01.2019)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (Son Er. T.05.01.2019)

<https://www.lexpera.com.tr/> (Son Er. T. 25.12.2018)

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> (Son Er. T. 19.11.2018)

<http://kriminoloji.blogspot.com/2007/10/kriminoloji.html> (Son Er. T. 07.05.2019)

<http://bilirkisiraporlari.com/olay-yerinde-bulunabilecek-maddi-delil-cesitleri/> (Son Er. T. 07.05.2019)

<https://hudoc.echr.coe.int/tur> (Son Er. T. 09.05.2019)

ÖZGEÇMİŞ

1. Adı Soyadı :Hatice YILMAZ

2. Doğum Tarihi :19.05.1965

3. Unvanı :Avukat

4. Öğrenim Durumu :Lisans

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Hukuk	Ankara Üniversitesi – Hukuk Fakültesi	1984-1988

5. Akademik Unvanlar

6. Yüksek Lisans ve Doktora Tezi

6.1. Yüksek Lisans Tezi

6.2. Doktora Tezi

7. Yayınlar

7.1. Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler (SCI & SSCI & Artsand Humanities)

7.1.2. Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler (SCI & SSCI & Artsand Humanities) Kapsamına Girmeyen

7.2. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında (Proceeding) basılan bildiriler.

- **Yılmaz H.,** Unsal T., Atasoy S. "INNOCENCY IN CRIMINAL PROCEEDING PROJECT AND SCIENTIFIC EVIDENCES IN METHODS OF PROOF IN TURKEY" 8th European Academy of Forensic Science, August 29th to 31st 2018, Lyon, France.
- **Yılmaz H.,** Unsal T., Atasoy S. "APPLICATIONS OF CROSS EXAMINATION & DIRECT INTERROGATION IN CRIMINAL PROCEDURE IN TURKEY" 8th European Academy of Forensic Science, August 29th to 31st 2018, Lyon, France.
- **Yılmaz H.,** Atasoy S. "Assessment of the Allegations and Evidence in Criminal Proceedings and the Innocence Project in Turkey" 70th American Academy of Forensic Sciences, February 19th to 24th 2018, Seattle, Washington, USA
- **Yılmaz H.,** Atasoy S. "Cross Examination and Direct Examination in Criminal Procedure Discussions in Turkey" 70th American Academy of Forensic Sciences, February 19th to 24th 2018, Seattle, Washington, USA
- **Yılmaz H.,** Cavus O., Unsal T., Atasoy S. "Jurisdical Aspects of Suicide Inducement in Turkish Judicial System and Review of Erol Cetin Case" 71st American Academy of Forensic Sciences, February 18th to 23rd 2019, Baltimore, Maryland, USA.

7.3. Yazılan Uluslararası kitaplar veya kitaplarda bölümler.

7.4. Ulusal hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

7.5. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan bildiri kitabında basılan bildiriler

7.6 Diğer Yayınlar

8.Projeler

9.İdari Görevler

10.Bilimsel Kuruluşlara Üyelikleri

- Adli Bilimler Derneği

11.Ödüller

12.Son iki yılda verdiği lisans ve lisansüstü düzeyindeki dersler